

Antti Kovanen

VALO NIHTILÄ

suomalaisen taktiikan vaikuttaja

TIIVISTELMÄ

Antti Kovanen: VALO NIHTILÄ
suomalaisen taktiikan vaikuttaja
Pro gradu
Tampereen yliopisto
Historian maisteriohjelma
Marraskuu 2020

Tutkielmassa tarkastellaan suomalaisen upseerin, eversti Valo Nihtilän, sotilasuraan ja hänen merkitystään suomalaisen taktiikan kehittäjänä. Nihtilällä oli uransa puolesta mahdollisuus vaikuttaa suomalaisen taktiikan kehitykseen ennen toista maailmansotaa sekä sen jälkeenkin. Valo Nihtilä lähti upseerinuralle osallistuttuaan sisällissotaan valkoisen armeijan joukoissa. Urallaan hän päätyi opetustehtäviin, ensin Kadettikouluun, ja vuosina 1930-1936 Sotakorkeakoululla yleisen taktiikan opettajana. Pitkän ja yhtenäisen opetuskautensa puolesta hän saavutti vankan aseman vaikuttaa tuoreen yleisesikuntaupseeripolven ajatuksiin. Myöhemmin hän siirtyi työskentelemään Maavoimatoimistolle ja jatkosodassa hän työskenteli Päämajan operatiivisen osaston johdossa. Nihtilä johti asekatkentää ja kantoi siitä vastuun oikeudessa, mikä katkaisi hänen sotilasuransa. Sitä ennen hän kuitenkin ehti toimimaan uuden Kenttäohjesäännön pääkirjoittajana, missä asemassa hän siis pääsi vaikuttamaan suomalaisen taktiikan suuntaan toisen maailmansodan kokemusten pohjalta.

Tutkimus on laadullinen tutkimus ja asemoin sen sodan aatehistoriaan. Se tarkastelee ilmiötä eli suomalaista taktiikkaa henkilön ja hänen vaikutuksensa kautta. Työ ei ole biografia, mutta ei myöskään suomalaisen taktiikan yleisesitys.

Nihtilä oli lahjakas ja ahkera upseeri, joka eteni urallaan sangen nopeasti. Hänen taktisessa ajattelussa voi huomata erityisinä piirteinä joustavuuden ja aktiivisuuden. Nihtilä profiloitui urallaan erityisesti 1930-luvulla aikakauden hyökkäyshenkisyyden kriitikkona sekä puolustustaktiikan uudistajana. Nihtilä hahmotteli 1930-luvulla omanalaista syvää puolustustaktiikkaa vastauksena puna-armeijan teknisen kehityksen ja syvän taistelun opin muodostamaan haasteeseen. Voidaan huomata, ettei Nihtilän ideoita sellaisenaan otettu käyttöön, mutta ne olivat mukana vaikuttamassa kehitykseen, kun puolustustaktiikka lähti kehittymään linjapuolustuksesta kohti syvempää puolustustaktiikkaa.

Vaikka Nihtilä oli kategorisen hyökkäyksellisyyden kriitikko, painottui hänen taktillisessa ajattelussaan myös aktiivinen toiminta kuten vastahyökkäykset tai sissitoiminta. Erityisesti ottaessaan kantaa suomalaiseen viivytystaktiikkaan, hän nimenomaan profiloitui aktiivisen ja hyökkäyksellisen viivytyksen kannattajana vastakohtana kaavamaiselle linjalta linjalle siirtyvälle viivytykselle.

Työssä käsitellään myös Nihtilän johtamista toisessa maailmansodassa erityisesti muutamien operaatioesimerkkien avulla. Näitä ovat Laatokan Karjalan vastahyökkäystaistelut vuodenvaihteessa 1939-1940 sekä Länsi-Kannaksen valtaus vuonna 1941. Vaikka Nihtilä ei ollut kummassakaan tapauksessa varsinainen komentaja, hänellä oli selvä vaikutuksensa operaatioihin. Sota-aikaa käsitellään esittämään Nihtilän johtamista ja ajatuksia käytännön tilanteissa eikä ainoastaan teoreettisesti oppitunneilla. Sota-ajan johtajana Nihtilälle oli ominaista rauhallisuus, tietty optimismi ja operatiivinen rohkeus tai jopa röyhkeys. Silti hän oli kriittinen arvioija, joka pyrki tuomaan havaitsemiaan epäkohtia esille.

Työ muodostaa kuvan Nihtilän taktillisesta ajattelusta, sen kehityksestä ja siitä, miten se pääsi välittymään suomalaiseen taktiikkaan.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1.1. Johdanto.....	1
1.2. Tutkimuskysymys	3
1.3. Aiempi tutkimus	4
1.4. Lähteet ja metodi.....	5
1.5. Käsitteitä ja teoriapohjaa	7
2. Tie Sotakorkeakouluun.....	12
2.1. Agronomiopiskelijasta upseeriksi	12
2.2. Sotakorkeakoulu suomalaisen taktiikan hautomona	15
2.3. Nihtilän diplomityö – offensiivinen ratkaisu viivytykseen	21
Kannas	21
Laatokan Karjala	27
3. Sotakorkeakoulun taktiikan opettajana	31
3.1. Uhkakuva ja resurssit	31
3.2. Taktiikan opetus	34
Hyökkäystaktiikassa saarroitus korostuu	35
Puolustustaktiikan periaatteita	38
3.3. Puolustus syvyyteen ja metsän suojaan?	40
3.4. Diplomityöt – tutkimusta maanpuolustuksen tarpeisiin.....	46
Hyökkäävä viivytystaistelu vai rajoitettu hyökkäys?	47
Arviointeja puolustuslohkojen leveyksistä	51
Suomalaisten mahdollisuudet takaa-ajossa?	55
Selusta vaarassa.....	58
Laatokka uhattuna	60
Kelirikko tekee hyökkäyksen mahdottomaksi?	62
3.5. Aktiivisuutta ja yllätystä viivytykseen	64
4. Maavoimatoimistotyö ja sota-aika – teoriasta käytäntöön.....	69
4.1. Kohti laajempia kokonaisuuksia	69
4.2. Päämajan kiertävä luottomies – Nihtilän rooli talvisodassa	74
Hyökkäyksen puskiijana	76
4.3. Porlammien motti saarroitusoperaation tuloksena.....	82
4.4. Puolustuksen herättelijänä	86
5. Mitä sodista opittiin?	90
5.1. Upseerikeskustelut taktiikan viitoittajina	90
5.2. Keskeytynyt Kenttäohjesääntötyö.....	93
5.3. Uuden kenttäohjesäännön taktiikkaa.....	96
Hyökkäyksen rooli pienenee.....	96
Puolustus muutoksen kohteena	97

Viivytystaktiikka vakiintuu.....	99
6. Johtopäätökset.....	102
Lähteet ja kirjallisuus	105

1.1. Johdanto

Eversti Valo Nihtilää on kuvailtu ”Päämajan harmaaksi eminenssiksi”, operatiivisen osaston hiljaiseksi taustavaikuttajaksi. Hän on jäänyt sotahistoriassamme sangen tuntemattomaksi hahmoksi, ehkä näkyvämpien rintamakomentajien ja voimakkaiden persoonallisuuksien taakse. Kuitenkin Sampo Ahto toteaa, että siinä missä yleisesti tunnetaan, että Mannerheimilla oli Airo oikeana kätenään, suppeampi piiri tietää Airolla olleen myös oikean käden, Nihtilän.¹ Tarkastelen, millainen rooli Päämajan everstillä, harmaalla eminenssillä oikeastaan oli suomalaisen sotilastaktiikan kehityksessä. Tutkielmani ei keskity niinkään sota-ajan vaikutukseen, vaan pääosin sitä edeltävään ja sen jälkeiseen ajanjaksoon, aikoihin, jolloin mietittiin, miten seuraava sota voitetaan. Sota-aikaa tarkasteltaessa demonstroidaan Nihtilän taktista ajattelua siltä osin kuin hänen kädenjälkensä on eroteltavissa.

Millainen mies oli Valo Nihtilä, mistä hän tuli ja miten hän päätyi upseerinuralle? Valo Konstantin Nihtilä syntyi esikoisena 27.4.1896 Hämeen Kärkölässä tilanomistaja Konsta Nihtilän myöhemmin seitsenlapsiseen perheeseen. Kotitila oli suhteellisen vauras. Valo valmistui vuonna 1916 ylioppilaaksi ja kirjoittautui Helsingin maanviljelys-taloudelliseen tiedekuntaan opiskellakseen agronomiksi. Merkittävästä osasta tulevaa suomalaista upseeristoa poiketen hän ei päätenyt jääkäriliikkeeseen, vaan omien sanojensa mukaan oli niin paneutunut opiskeluun, ettei tämä tullut mieleen. Myöhemmin tämä saattoi tehdä hänestä jossain määrin ulkopuolisen jääkäriupseereihin, toisaalta kuitenkin jääkäritaustaiset upseerit kuten Karl Lennart Oesch ja Axel Erik Heinrichs tunnustivat hänen kykynsä.²

Sisällissodan jälkeen Nihtilä päätyi armeijan palvelukseen. Hän eteni urallaan suhteellisen nopeasti nousten 1928 majuriksi ja 1930 yleisen taktiikan opettajaksi Sotakorkeakoulussa, jossa siis koulutettiin tulevia yleisesikuntaupseereita. Yleisen taktiikan opettajana (1930-1936) hän pääsi näin vaikuttamaan suomalaiseen sotataitoon maan korkeimmassa sotilaallisessa oppilaitoksessa. Tämä ajanjakso muodostaa myös merkittävän osan tutkimukseni tarkastelua. Lyhyen yksikköpalvelusvaiheen jälkeen Nihtilä siirtyi Maavoimatoimistolle, jossa hän pääsi vaikuttamaan armeijan keskityssuunnitelmiin ja linnoittamisen suunnitteluun.³

---

¹Ahto 1984, 14.

²Ahto 1984, 14.

³Ahto 1984, 15-19.

Talvisodassa hän päätyi operatiivisen osaston johtoon, mutta sodan kuluessa hänet lähetettiin rintamakomennuksille, ensin Laatokan Karjalaan hyökkäyksien onnistumista valvomaan ja myöhemmin Mannerheim-linjan murruttua Länsi-Kannaksella taistelleen II armeijakunnan komentajan Öhquistin esikuntaan esikuntapäälliköksi. Näissä tehtävissä hän osoitti kylmähermoisuutta ja tarmokkuutta.⁴

Jatkosodan hyökkäysvaiheessa puolestaan hän toimi kenraaliluutnantti Oeschin komentaman IV armeijakunnan esikuntapäällikkönä Länsi-Kannaksella. Sen offensiivi huipentui Suomen sotahistorian suurimpaan saarrostuksen, Porlammien mottiin. Myöhemmin jatkosodassa Nihtilä toimi rykmentinkomentajana ja palasi operatiivisen osaston johtoon. Siellä toimiessaan hän kantoi erityistä huolta Karjalan Kannaksen linnoittamisesta ja teki useita tarkastusmatkoja eri rintamanosille.⁵

Nihtilä aavisteli ennakolta puna-armeijan suurhyökkäystä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että hän siirsi perheensä maaseudulle suojaan juuri ennen hyökkäystä. Hän myös säilytti rauhallisuutensa sen alettua työskennellessään päämajassa. Hänet lähetettiin valvomaan viivytysoperaatiota Aunuksen Kannakselta, sillä tilanne siellä oli päätynyt hankalaksi Tuulosjoen maihinnousun myötä. Nihtilän rauhallinen ja sovittelleva luonne varmasti auttoi hänen keskusteluissaan Aunuksen Ryhmän komentajan Paavo Talvelan kanssa.⁶

Jatkosodan päätyttyä Nihtilällä oli monta rautaa tulella. Lapin sodan aikaan Nihtilä toimi ajoittain päämajoitustalouden sijaisena. Samalla kuitenkin varauduttiin edelleen Neuvostoliiton uhkaan. Nihtilä johti asekatkentaoperaatiota ja myös kantoi siitä vastuun oikeudessa. Armeijalle alettiin myös laatia uutta Kenttäohjesääntöä, jossa oltaisiin huomioitu tuoreet sotakokemukset ja Nihtilä oli valittu tähän pääkirjoittajaksi. Vankeus kuitenkin esti pääkirjoittajana toimimisen, joten Nihtilä ehti lähinnä laittaa prosessin alulle ja kirjoittaa johdannon. Hän sai viiden vuoden kuritushuonetuomion, mutta vapautui vuonna 1948.⁷

Vapauduttuaan Nihtilä toimi Yhtyneiden Kuvalehtien palveluksessa, työskenteli 1951-1954 Fennian palveluksessa Pariisissa ja sittemmin Kansallis-Osake-Pankin Töölön konttorin johtajana. Hän kuitenkin edelleen seurasi ja otti kantaa maanpuolustuksen kysymyksiin. Esimerkiksi hän kirjoitti artikkeleita, jotka käsitelivät Indo-Kiinan sotaa ja sen opetuksia. Hän edelleen pyrki valamaan uskoa Suomen puolustusmahdollisuuksiin ja vaati myös riittäviä resursseja uskottavan puolustuskyvyn

---

⁴Ahto 1984, 20-25.

⁵Ahto 1984, 26-32.

⁶Ahto 1984, 32-34.

⁷Ahto 1984, 34-35.

säilymiseen. Nihtilä kuoli vuonna 1973 sydänkohtaukseen pidettyään Kokoomuksen tilaisuudessa kannanoton vastineena nuoren poliitikon esitykselle heikentää puolustusmäärärahoja.⁸

1.2. Tutkimuskysymys

Tutkimukseni pääkysymyksenä on eversti Valo Nihtilän vaikutus suomalaiseen taktiikkaan. Rajaan tarkasteltavan ajanjakson alkamaan vuodesta 1929 vuoteen 1945 alkamaan Nihtilän diplomityöstä ja päättymään Nihtilän sotilasuran loppuun. Toki tässä tarkastellaan vasta 1950-luvulla valmistuneita Kenttäohjesäännön osia, mutta Nihtilän vaikutus niihin tapahtui vuoden 1945 aikana. Tarkastelen, millaisia taktisia ajatuksia Nihtilä eri teksteissään esitti ja miten ne suhteutuivat aikakauden suomalaiseen taktiikkaan vertailemalla ja suhteuttamalla Nihtilän ajatuksia silloiseen Kenttäohjesääntöön kirjattuun taktiikkaan sekä yleiseen kuvaan suomalaisesta taktiikasta, joka välittyy tutkimuskirjallisuudesta. Vaikutuksen tarkastelua voi jakaa kysymyksiin, millaista vaikutus oli ja miten vahvasti vaikutus esiintyy tarkasteltavassa instituutiossa eli armeijassa. Pääpaino on vastaamisessa edelliseen kysymykseen.

Nihtilän uran eri vaiheisiin on otettava tarkasteltavaksi hieman erilaiset kysymykset, sillä luonnollisesti uralla edetessä hänen roolinsa muuttui ja samoin kysymykset, joihin hän vastasi. Nihtilä työskenteli 1930-1936 Sotakorkeakoulun yleisen taktiikan opettajana. Tältä vaiheelta tarkastelen Nihtilän näkemyksiä suoraan hänen opetuksestaan ja kirjoituksistaan. Epäsuorempaa tarkastelua puolestaan edustaa Nihtilän ohjaamien ja arvostelemien diplomitöiden tarkastelu. Niistä tarkastelen aiheenvalintaa sekä Nihtilän kritiikkiä ja toisaalta myös kehuja, jotka antavat kuvaa siitä, mitä hän piti hyvänä taktisena ajatteluna.

Sota-ajan osalta tarkastelen Nihtilän taktisen ajattelun toteutumista käytännössä sellaisista sotatoimista, joista hänen kädenjälkensä on eroteltavissa. Hyökkäystaktiikan esimerkkejä tarjoavat Nihtilän vaikutus talvisodassa Laatokan Karjalan offensiiveihin ja muodostuneisiin motteihin sekä jatkosodassa IV armeijakunnan hyökkäys Länsi-Kannaksella sekä siitä muodostunut Porlammien motti. Vaikkakaan Nihtilä ei ollut kummassakaan rintamakomentaja, niin katson aineiston perusteella, että Nihtilän osuutta ja siten taktisia ajatuksia on löydettävissä.

Jatkosodan loppuvaiheiden osalta tarkastelussa on Nihtilän toiminta puolustuksen hyväksi operatiivisen osaston johdossa, mikä osaltaan antaa kuvaa Nihtilän puolustustaktisesta ajattelusta käytännössä. Tämän suhteen tarkastelu on vielä epäsuorempaa, sillä ei voida tarkastella minkään

---

⁸Ahto 1984, 35-36.

rintamayhtymän johtamista, vaan esimerkiksi Nihtilän joukoille lähettämiä paimenkirjeitä. Sota-ajan osalta yleisesti kysymyksenä on, miten Nihtilän taktinen ajattelu näyttäytyi valituissa esimerkeissä.

Sodan jälkeen tarkastelen uutta Kenttäohjesääntöä ja siihen liittyntä prosessia. Tässä on tarpeen huomioida sotakokemusten tuomat muutospainet ja yrittää tavoittaa Nihtilän kädenjälkeä. Kuitenkin valmis ohjesääntö oli hyvin paljon muiden kirjoittama, joten kohdehenkilön tavoittaminen on tutkimuksellisenä haasteena. Kysymyksenä on siis, miten Nihtilä vaikutti sotien jälkeiseen taktiikan muotoutumiseen?

1.3. Aiempi tutkimus

Valo Nihtilästä on kirjoitettu yksi elämäkertateos, Pertti Kilkin *Valo Nihtilä – Päämajan eversti* vuodelta 1994. Teos perustuu haastattelumateriaalille ja näin Nihtilän ääni kuuluu siinä vahvasti. On kuitenkin huomattava, että Nihtilän uran vaiheet ennen sotaa käsitellään sangen suppeasti päähuomion ollessa sota-ajassa ja sen ajan ratkaisujen kommentoinnissa. Siinä on haastattelujen puolesta muistelmallista aineistoa, joten tutkimuksellisesti on haasteena selvittää Nihtilän ajatukset kulloisenakin ajanhetkenä eikä vuosikymmenien takaa muisteltuna.

Nihtilää on myös tarkasteltu yhtenä hahmona muiden joukossa suomalaista taktiikkaa käsittelevissä teoksissa. Samoin tällaiset teokset ovat tärkeää tutkimuskirjallisuutta kartoittamaan käsiteltävää ilmiötä eli suomalaisen taktiikan kehitystä.

Kenraalimajuri (evp) Vesa Tynkkynen väitöskirja vuodelta 1996 *Hyökkäyksestä puolustukseen – taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa* on perusteos suomalaisen taktisen ajattelun yleisistä linjoista ja myös Nihtilän roolista tässä. Vesa Tynkkynen on toiminut Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorina 2009-2013. Tynkkynen pitää Nihtilän vaikutusta merkittävänä, näkee hänen kyseenalaistaneen hyökkäyksen ylikorostuneen aseman ja kuvaa häntä näin ”voisi nimittää ensimmäiseksi laaja-alaiseksi sotataidon ymmärtäjäksi”.⁹

Eversti (evp) Hannu Liimatan väitöskirja vuodelta 2018 *Ulkomaisista esikuvista kohti omaperäisiä ratkaisuja - Itsenäisen Suomen jalkaväkitaktiikan kehittämisen neljä ensimmäistä vuosikymmentä* käsittelee nimensä mukaisesti taktiikkaa jalkaväen näkökulmasta. Tässä esityksessä myös Nihtilä saa oman roolinsa, erityisesti hänen syvää puolustusta korostavat näkemyksensä.

---

⁹Tynkkynen 1996, 95–96.

Kapteeni Juha Hollannin väitöskirja *Alivoimaisen taktiikkaa – suomalaisen taktisen ajattelun tarkastelu* vuodelta 2019 on myös arvokasta ja tuoretta tutkimuskirjallisuutta nimenomaan pro graduni tutkimuskysymysten näkökulmasta antamaan laajempaa kuvaa aikakauden taktisesta ajattelusta ja sen kehityksestä. Se keskittyy nimenomaan upseerien kirjoituksiin alan lehdistössä ja siten kontekstoi myös Nihtilän omia kirjoituksia ja tarjoaa tulkintoja. Nihtilää on myös muistettu laittamalla hänet teoksen kansikuvaan.

Sotakorkeakoulu instituutiona on tutkimuksen kannalta tärkeä, sillä se oli Nihtilän merkittävä vaikutuskanava. Sotakorkeakouluun liittyvänä kirjallisuutena käytössä on *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, joka koostuu useiden asiantuntijoiden tiettyyn teemaan liittyvistä kokonaisuuksista, eversti Pekka Kurenmaan *Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi: seitsemän vuosikymmentä 1924–1994* ja sotahistorioitsijan ja yleisesikuntaeverstiluutnantin Helge Seppälän *Sotakorkeakoulu 1924–1974*.

1.4. Lähteet ja metodi

Asemoin tutkimukseni siten, että se tarkastelee ilmiötä henkilön kautta. Työ siis ei ole biografia, mutta ei myöskään suomalaisen taktiikan yleisesitys. Esimerkiksi Erik Stenström on tehnyt samantyyppisen opinnäytetyön eversti Yrjö Järvisestä ja hänen vaikuttavuudestaan suomalaiseen taktiikkaan. Sen johdannossa hän arvioi henkilöhistoriallisen työn haasteiksi liian samaistumisen kohdehenkilöön ja siitä aiheutuvan kohdehenkilön näkemysten myötäilyn.¹⁰ Sama haaste on tunnistettavissa omasta asetelmastani. Tutkimuksessa tulee myös haasteeksi tasapainoilu ilmiön yleisen esittelyn ja toisaalta Nihtilän persoonan välillä.

Matti Lauerma on todennut sotahistorian tutkivan sotien historian ja poliittisten vaikuttimien lisäksi sotalaitoksen ja sotataidon historiaa.¹¹ Näkisin oman työni sijoittuvan sotataidon historiaan, joka on ikään kuin sodan aatehistoriaa, myös kuitenkin sivuten sotien historiaa. Aatehistoriassa olennaista on pyrkimys eläytyä menneiden toimijoiden kokemusmaailmaan ja välttää arvostelmia nykyajasta käsin. Käytännössä tämä voi tarkoittaa menneiden ajatusten tai toimintatapojen arviointia jälkiviisaudella ja liian täydellisellä tiedolla suhteessa henkilön käytössä olleeseen tietoon.¹²

---

¹⁰Stenström 2016, 11.

¹¹Liimatta 2018, 28-29.

¹²Hyrkkänen 2002, 10-15.

Tutkimusmetodina on aineiston kvalitatiivinen havainnointi ja analyysi Nihtilään liittyvään arkistomateriaaliin nojaten. Nihtilän ajattelua kontekstoin silloisiin Kenttäohjesääntöön ja toisaalta tutkimuskirjallisuuden antamaan kuvaan aikakauden taktillisesta ajattelusta.

Opettajakauden materiaali koostuu pääosin luentomateriaalista, karttajarjoituksista ja diplomitöistä. Lisäksi Nihtilä on kirjoittanut omia artikkeleitaan ja tutkielmia. Eritoten viivytystaisteluun liittyen löytyy diplomityö ja kaksikin tutkielmaa. Luentomateriaalia on säilynyt varhaisilta opetusvuosilta, diplomityöt taas painottuvat myöhempään vuosiin. Aineistossa on säilynyt myös paljon karttajarjoituksia ja näitä on tarkoitettu käsitellä lähinnä esimerkinomaisesti.

Tärkeänä opettajakauden materiaalina ovat ohjatut diplomityöt. Ne laajentavat huomattavasti opettajakauden materiaalia sekä antavat kuvaa siitä, miten opit välittyivät tuleville yleisesikuntaupseereille. Tästä aineistosta Nihtilän kädenjälkeä löytyy suoraan reunamerkinnoista sekä töiden etusivuilla olevista arvioista, minkä lisäksi pyrin epäsuoremmin jäljittämään yhtenäisyyksiä Nihtilän ajatteluun. Oma tutkimuksellinen haasteensa on töiden reunamerkinnoista ja arvosteluista lähteä johtamaan laajempia johtopäätöksiä ilman että johtopäätökset menevät ylitulkinnan puolelle. Nihtilän ohjaamiksi diplomitöiksi pystyin identifioimaan aineistosta seitsemän työtä.

Kirjallisuudessa todetaan, että kaikki Nihtilän toimet ja antamat käskyt eivät hänen asemansa puolesta suinkaan ole dokumenteissa hänen nimellään.¹³ Kuitenkin esimerkiksi talvisodan ajalta operatiivisten osaston materiaaleista löytyy Nihtilän antamia toimintaehdotuksia IV armeijakunnalle Laatokan Karjalassa, jossa hyökkäykset eivät sodan alkuvaiheessa edenneet halutulla tavalla. Sittenhän Nihtilä lähti itse valvomaan suoritusta. Ylipäätään erilaista operatiivisen osaston materiaalia Nihtilältä on löytynyt, mutta on vaikea sanoa, mikä kaikki tulee käyttöön. Kiintoisia ovat muistiot Nihtilän tarkastusmatkoilta juuri ennen suurhyökkäystä Kannakselta, ne voivat osaltaan antaa näkemystä puolustusajatteluun, vaikka ne ovatkin käytännöllisiä huomioita ja jälkiviisaasti on helppo yhtyä kritiikkiin. Upseerikeskustelut 1945, joissa käsiteltiin sotakokemusten pohjalta suurhyökkäyksen torjuntaa, ovat hyvää pohjustusta ohjesääntötyölle.

Sekä 1930-luvun että 1950-luvun kenttäohjesäännöt ovat tutkimuksessa tärkeänä materiaalina. Tosin 1930-luvun ohjesääntöä voisi pikemminkin sanoa aikalaiskirjallisuudeksi tutkimuksen kannalta, sillä siihen Nihtilällä ei ollut vaikutusta, vaan pikemminkin se on pohjaa, jota vasten verrata hänen tekstejään ja ajattelua. Kenttäohjesääntö on ikään kuin armeijan Raamattu, teos, jossa käsitellään

---

¹³Kilki 1994, 44.

maanpuolustuksen perusteet ja toimintatavat kuten aselajit ja taistelulajit, yleisesti ottaen taktiikan perusteet. Kenttäohjesäännöt käsittelevät maanpuolustusta ylätasolta eli ne ovat johtoa, ei miehistöä, varten. 1950-luvun ohjesäännössä Nihtilällä oli alullepanijan rooli, mutta sekin toimii myös osoituksena yleisestä muutoksesta ja sen suunnasta.

Aikarajaus muodostuu Nihtilän uran ja tuotannon kautta. Vaikkakin kuvailen Nihtilän vaiheita laajemmalti, varsinaisen vaikutuksen tarkastelu alkaa vuodesta 1929 kun Nihtilä laati Sotakorkeakoulun diplomityönsä ja etenee vuoteen 1945, jolloin Nihtilä joutui lopettamaan ohjesääntötyönsä asekatkentanvankeuden takia. Toki itse seuraavan kenttäohjesäännön valmistumisessa meni 1950-luvulle. Joka tapauksessa, vaikka ajallisesti rajaus voi vaikuttaa pitkältä, en näe niin kriittiseksi jonkinlaista vuosi vuodelta tarkastelua, vaan pidemmän linjan kehityksen arvioinnin asiakirjojen ja kirjallisuuden valossa.

1.5. Käsitteitä ja teoriapohjaa

Sotataidon voi määritellä sotatieteiden (strategia, taktiikka sekä sotahistoria) sekä käytännöllisemmän osaamisen soveltamisena käytäntöön. Kullakin armeijalla on omanlaisensa sotataito, joka on sovitettu maan omiin erityisoloihin ja erityistarpeisiin.

Suomalaisen sotataidonkin taustalla on ehkä länsimaisen sotateorian merkittävimmän teoreetikon preussilaisen Carl von Clausewitzin¹⁴ vaikutteet. 1800-luvun sotataidollisista ajatteliijoista merkittävimpinä pidetään häntä ja ranskalaista Antoine-Henri Jominiä¹⁵, mutta Jominin ajattelun oli itsenäistyneessä Suomessa katsottu olevan tiukemmin sidoksissa omaan aikaansa ja epäsoveltuvaa itsenäistyneen maan tarpeisiin, kun taas Clausewitzia pidettiin sopivampana, koska katsottiin että hän paremmin on pyrkinyt välttämään kaavamaisuutta ja liiallista aikaan sidonnaisuutta.¹⁶ Clausewitz on myös määritellyt sotataidon ”taidoksi käyttää kaikkia käytettävissä olevia keinoja ja välineitä taistelutoiminnassa”, mutta on laajentanut käsitteen myös koskemaan sotaan valmistautumisen, koulutuksen jne. 17 Clausewitzin mukaan voitto saavutetaan lähtökohtaisesti vihollisen taisteluvoiman lyömisellä ja aikakauden sotaopeissa Napoleonin vaikutteesta korostuu ajatus voiton

---

¹⁴Carl von Clausewitz (1780-1831) oli preussilainen kenraali ja sotateoreetikko. Hän palveli Napoleonin sotien aikaan ensin Preussin armeijassa, sitten Preussin tappion jälkeen Venäjän armeijassa 1812 alkaen todistaen Napoleonin tappiota Venäjällä ja palasi Preussin armeijaan 1815. Sotien jälkeen hän palveli Preussin sotakorkeakoulussa, jossa laati teoriaansa sodasta ja hänen pääteoksensa *Sodankäynnistä* kokosi hänen leskensä Carlin kuoleman jälkeen.

¹⁵Antoine-Henri Jomini (1779-1869) oli sveitsiläis-ranskalainen upseeri, joka palveli Napoleonin sodissa ensin Ranskan ja myöhemmin Venäjän armeijassa (1813) ajaututtuaan riitoihin Ranskan armeijassa. Hän, kuten Clausewitz, alkoi laatimaan sodankäynnin teoriaansa Napoleonin sotien jälkeen. Hän pyrki aikaansaamaan sääntöjä tarkastelemalla tarkasti lähihistorian konflikteja.

¹⁶Tynkkynen 1996, 1-2.

¹⁷Kylkirauta 2/2015, 41.

saavuttamisesta keskittämällä voimat ratkaisutaisteluun. Kenttäohjesäännön toisessa osassa sama ajatus näkyy eli taistelun tarkoituksiksi on asetettu vihollisvoiman materiaalisen ja moraalisen voiman murtaminen, mikä johtaisi sen lopulliseen tuhoamiseen.¹⁸ Tästä pääsemme aineistossa yleiseen ”ratkaisun” käsitteeseen. ”Ratkaisu” aineiston kielenkäytössä tarkoittaa siis tilannetta, jossa toinen taistelun osapuolista tulee ratkaisevasti lyödyksi eli tapahtuu ratkaiseva voitto tai häviö, osaratkaisu tällöin tarkoittaa jommankumman osapuolen voimien osan ratkaisevaa lyömistä. Ratkaisun tai ainakin osaratkaisun tavoite näkyy kaikissa taistelulajeissa.

Strategian Clausewitz määrittelee oppina taisteluiden käyttämisestä sodan päämäärien saavuttamiseen ja taktiikka puolestaan on määritelty oppina sotavoimien käytöstä taistelussa. Käytännössä suomalaisessa itsenäisyyden alkuajan opetuksessa taktiikka oli jaettu muodolliseen ja sovellettuun, jonka nimi myöhemmin vaihtui yleiseksi taktiikaksi. Muodollinen taktiikka oli käytännössä aselajitaktiikkaa ja perustui kunkin aselajin ohjesääntöihin. Sovellettu tai yleinen taktiikka taas oli oppia useampien aselajien yhdistämisestä taistelussa ja Nihtilä työskenteli juuri yleisen taktiikan opettajana.¹⁹

Taktiikan diskurssin kannalta keskeisiä käsitteitä ovat eri taistelulajit. Ilman niiden ymmärrystä keskustelu voi olla vaikeasti ymmärrettävissä. Taistelulaji tarkoittaa kunkin taistelun yleistä luonnetta ja ne määrittyvät tarkoituksesta käsin. Jos tarkoituksena on vihollisen tuhoaminen, tähän päästään ainoastaan hyökkäyksellä, sillä se on ainoa ratkaisevaan voittoon vievä metodi. Clausewitz määrittelee myös hyökkäyksen ja puolustuksen suhdetta näin: ”Puolustus on sinänsä vahvempi taistelumuoto, jolla on negatiivinen tarkoitus, hyökkäys sinänsä heikompi taistelumuoto, jolla on positiivinen tarkoitus”.²⁰ Tiivistetysti taistelulajeista hyökkäys aktiivisesti hakee ratkaisua eli pyrkii lyömään vihollisen, puolustus ei aktiivisesti hae ratkaisua, mutta se saattaa silti johtaa siihen toisen osapuolen hyökätessä ja puolustus myös suomalaisessa ajattelussa valmistautuu siirtymään hyökkäykseen eli ratkaisuun pyrkivään taistelulajiin. Viivytyksellä väistää ainakin kokonaisratkaisua, mutta sallii osaratkaisut ja tietysti tähtää siirtymiseen muihin taistelulajeihin.

Kenttäohjesäännön toisen osan mukaan ainoastaan hyökkäys voi johtaa ratkaisevaan voittoon.²¹ Hyökkääjän etuina on, että se saa määrittää taistelun paikan, ajan sekä tavan.²² Sen kuitenkin katsotaan vaativan ylivoimaa, ainakin paikallisesti, mutta määrällistä ylivoimaa kuitenkin voi korvata

---

¹⁸Kenttäohjesääntö II, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki 1929, 11.

¹⁹Tynkkynen 1996, 2.

²⁰Tynkkynen 1996, 2.

²¹Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 11-12.

²²Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 69.

tai täydentää laadullinen ylivoima.²³ Hyökkäysmuotoina ovat saarrostava hyökkäys, rintamahyökkäys sekä sivustahyökkäys. Näistä ensisijaisena ehdottomasti pidettiin saarrostavaa hyökkäystä, sillä näin ei iskettäisi vihollisen taisteluvalmiudeltaan korkeimpaan osaan ja olisi parhaat mahdollisuudet vihollisen ratkaisevaan lyömiseen.²⁴ Lisäksi hyökkäykset erotellaan vielä hyökkäykseen puolustukseen järjestäytyntä vihollista vastaan, että kohtaamishyökkäykseen, josta jäljempänä lisää.²⁵

Puolustuksen tarkoitus ei ole vihollisen tuhoaminen, vaan sen etenemisen pysäyttäminen. Sen toissijaisuutta hyökkäykseen nähden suomalaisessa taktisessa ajattelussa kuvaa Kenttäohjesäännön toisen osan lause: ”Puolustustaistelua on pidettävä tilapäisluontoisena olotilana, josta on siirryttävä hyökkäykseen, niin pian kuin tilanne ja olosuhteet sallivat, ellei puolustuksen tarkoituksena ole ainoastaan pitää hallussaan puolustettavaksi määrätty maaston kohta.”²⁶ Tästä nähdään ajattelussa taustalla oleva pyrkimys ratkaiseviin voittoihin, johon pelkkä puolustus ei riitä. Puolustustaistelu katsottiin oikeutetuksi ylivoimaista vastustajaa vastaan tai hyökkäyksen mahdollistajaksi joko toisaalla tai myöhemmin. Puolustustaistelu oli torjuvaa, mikä ohjesäännössä tarkoittaa vaatimusta taistelusta viimeiseen mieheen, ellei ylempi johto anna lupaa perääntymiseen.²⁷ Jos vihollinen kuitenkin pääsisi asemaan, on se ajettava sieltä vastaiskulla tai jos sekään ei onnistu niin vastahyökkäyksellä. Vastaisku oli etummaisten reservien valmisteltu ja harjoiteltu isku asemiin päässeen vihollisen sivustaan, vastahyökkäys taas vastaiskua laajempi ja myöhäisempi tilanteen mukaan suunnattu hyökkäys pääpuolustuslinjan palauttamiseksi.²⁸ Vastaisku- ja vastahyökkäyskäsitteiden ero jäi kuitenkin aikalaisten mielestäkin hieman hämäräksi.²⁹

Yhtenä tilanteena nähtiin vielä kohtaamistaistelu, joka nimensä mukaisesti tarkoittaa tilannetta, jossa molemmat osapuolet kohtaavat toisensa liikkeessä. Näin ollen ei voida sanoa ainakaan alkuun, että toinen osapuoli olisi hyökkääjä ja toinen puolustaja. Kohtaamistaistelussa korostetaan nopeaa ja päättäväistä toimintaa ja pyritään kohtaamishyökkäykseen, missä jälleen näkyy hyökkäyksen ensisijaisuus. Nopeus painottuu jopa niin paljon, että tarpeen vaatiessa ollaan valmiita luopumaan tykistön tulituesta, jos sen saaminen olisi kohtaamistaistelussa liian hidasta. Etujoukkotaistelut selvittävät tilannetta ja se osapuoli, joka saavuttaa suuremman taisteluvalmiuden aiemmin, yleensä

---

²³Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 12.

²⁴Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 69-72.

²⁵Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 12.

²⁶Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 13.

²⁷Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 133.

²⁸Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 188-189.

²⁹Tynkkynen 1996, 40.

saa aloitteen. Tärkeää on tilanteenarvio, jos huomataan, että vihollinen onkin ehtinyt järjestäytyä puolustukseen, oma toiminta tulee sovittaa siihen.³⁰

Hyökkäyksen ja puolustuksen rinnalle kolmanneksi taistelulajiksi, joskaan ei täysin tasa-arvoiseksi, nousi myös viivytytys. Sillä oli oma tarkoituksensa, se ei pyrkinyt tuhoamaan eikä pysäyttämään, vaan voittamaan aikaa sekä sitomaan ja harhauttamaan. Tärkeäksi se muodostui operatiivisessa suunnittelussa suojajoukkotaisteluiden kannalta, sillä näiden oli tarkoitus sodan syttyessä viivyttää vihollista Kannaksella niin, että päävoimat ehdittäisiin keskittää puolustuslinjoille. Se myös Suomessa ennen vuotta 1937 jaettiin hyökkävään ja puolustavaan, mikä oli eurooppalaisittain ainutlaatuinen ratkaisu.³¹ Olennaisin ero muihin taistelulajeihin on ratkaisun välttäminen. 1930 julkaistussa Kenttäohjesäännön täydentävässä osassa viivytystaistelu jaoteltiin hyökkävään ja puolustavaan viivytystaisteluun. Hyökkävään viivytystaisteluun nimenomaan kuuluvat sitominen ja harhauttaminen ja sillä kuvaillaan esimerkiksi sidottavan vihollisen voimia toissijaiselle suunnalle. Hyökkävä viivytystaistelu esiintyy kaikissa taistelulajeissa eikä ole sidottu viivytystaisteluun, tästä esimerkkinä Nihtilä käyttää termiä luennoillaan hyökkäystaistelun yhteydessä puhuessaan sitovista hyökkäyksistä. Puolustavan viivytystaistelun päätarkoitus taas oli nimenomaan ajan voittaminen ja se on enemmän perinteistä viivytysasemasta toiseen siirtyvää puolustusluontoista taistelua, mutta siihenkin kuuluvat osittaishyökkäykset. Hyökkävästä viivytystaistelusta kuitenkin luovuttiin 1930-luvun mittaan ja se siirrettiin käsitteellisesti rajoitetuksi hyökkäykseksi. Tällöin viivytystaistelun tehtäväksi jäi vain ajan voittaminen.³²

Taistelulajeihin kuuluu siis yksittäisiä vaiheita, jotka edustavat puolustusta tai hyökkäystä, vaikka yleisesti taistelun luonne olisikin jompaakumpaa. Esimerkiksi hyökkäykseen tyypillisesti kuuluu myös puolustuksellisia vaiheita, kun torjutaan vastaiskuja ja -hyökkäyksiä, ja vastaavasti edellä mainitut edustavat puolustustaistelussa hyökkäyksellisiä vaiheita. Kuitenkin taistelun yleinen luonne ja tarkoitus määrittävät mistä taistelulajista on kyse.³³

Operaatio määriteltiin Kenttäohjesäännön yleisessä osassa käsittävän ”niitä joukkojen ja tarvikkeiden siirtoja, ryhmyksiä sekä taisteluja, jotka ovat välttämättömiä määrätyn tehtävän tai päämäärän saavuttamiseksi”. Eli operaatio sisältää paitsi taisteluiden sarjan, myös logistiikan ja ryhmytykset.³⁴

---

³⁰Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 122-131.

³¹Liimatta 2014, 132.

³²Tynkkynen 1996, 42-43.

³³Kenttäohjesääntö II, Helsinki 1929, 12; 18.

³⁴Kenttäohjesäännön Yleinen osa, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, 1931, 27-37.

Tärkeä käsite työssä on myös syvyys. Se siis viittaa yksinkertaisimmillaan syvyys-suuntaiseen etäisyyteen etulinjasta kohti selustaa ja liittyy joukkojen, asemien, huoltomuodostelmien jne. ryhmittymiseen. Voidaan puhua taktisesta ja operatiivisesta syvyydestä. Taktinen syvyys voi esimerkiksi tarkoittaa yhden puolustuslinjan ryhmittymistä ja linjalla on sitä enemmän syvyyttä, mitä enemmän joukot on ryhmitetty syvyys-suuntaan, esimerkiksi 150 m alueella syvyydessä. Operatiivinen syvyys voisi esimerkiksi tarkoittaa useita erillisiä linjoja kymmenien kilometrien päässä toisistaan.

2. Tie Sotakorkeakouluun

2.1. Agronomiopiskelijasta upseeriksi

Millainen mies oli Valo Nihtilä, mistä hän tuli ja miten hän päätyi upseerinuralle? Valo Konstantin Nihtilä syntyi esikoisena 27.4.1896 Hämeen Kärkölässä tilanomistaja Konsta Nihtilän myöhemmin seitsenlapsiseen perheeseen. Kotitila oli suhteellisen vauras. Valo valmistui vuonna 1916 ylioppilaaksi ja kirjoittautui Helsingin yliopiston maanviljelys-taloudelliseen tiedekuntaan opiskellakseen agronomiksi. Merkittävästä osasta tulevaa suomalaista upseeristoa poiketen hän ei päätenyt jääkäriiliikkeeseen, vaan omien sanojensa mukaan oli niin paneutunut opiskeluun, ettei tämä tullut mieleen. Myöhemmin tämä saattoi tehdä hänestä jossain määrin ulkopuolisen jääkäriupseereihin, toisaalta kuitenkin jääkäritaustaiset upseerit kuten K. L. Oesch ja A. E. Heinrichs tunnustivat hänen kykynsä.³⁵

Sisällissota katkaisi opinnot, ja Nihtilä oli päätenyt ennen sotaa Sysmän suojeluskuntaan.³⁶ Hän oli sodassa jo ryhmän- ja myöhemmin joukkueenjohtaja johtuen kouluttajaroolistaan suojeluskunnassa ja osallistui Heinolan ja Hillosensalmen taisteluihin. Hänen nimensä levisi myös vastapuolen tietoisuuteen ja hänet haastettiin ”vallankumousoikeuteen osallisuudesta vastavallankumoukselliseen toimintaan” 25.3.1918 julkaistussa tiedotteessa. Sodan jälkeen hän päätyi Etelä-Savon rykmenttiin, jossa sai upseerikoulutusta, ja Lahden Hennalaan vartiopataljoonaan. Punavankien vahtimista Nihtilä on kuvaillut elämänsä epämiellyttävimmäksi tehtäväksi. Kuitenkin sota sai hänet hakeutumaan upseerinuralle.³⁷

Valo Nihtilä kapteenina:³⁸

³⁵Kilkki 1994, 11-12.

³⁶Ahto 1984, 14

³⁷Kilkki 1994, 12-13.

³⁸https://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Nihtila_valo.jpg luettu 13.10.2020 klo 14:04, Marko Palokangas, Military ranks and rank badges of independent Finland, Karisto Oy / Sotamuseo.

Syksyllä 1918 Valo Nihtilä hyväksyttiin Viipurin Markovillan puolen vuoden upseerikokelaskurssille. Markovillaan myöhemmin perustettiin Jalkaväen Aliupseerikoulu, mutta tässä vaiheessa kurssit olivat upseerikokelaskursseja. B-kurssin 139 oppilaasta Nihtilä sai parhaat arvosanat.³⁹

Näiden ensimmäisten kurssien kävijöitä nimitettiin ”markovillalaisiksi”. Markovillalaiset muodostuivat yhdeksi tärkeäksi osaksi vasta muodostuvaa armeijaa, sillä jääkäritaustaisia upseereita oli kuitenkin rajoitetusti koulutustehtäviin. Toki nämä ryhmät olivat osin päällekkäisiä. Kurssien vetäjät olivat pääosin jääkäreitä ja lisäksi Saksan Itämeren divisioonasta saatiin opetusupseereita. Kurssin johtajan toimi Gunnar Heinrichs. Yleensä komppaniaa kohden oli yksi jääkäriupseeri ja pari -aliupseeria komppaniaa kohden, joten kouluttajatehtäviä riitti. 1920-luvun lopussa 2/3 komppanianpäälliköiden viroista oli miehitetty markovillalaisilla.⁴⁰

Sakari Simelius kuvailee kurssinsa olleen ankaran ”preussilainen”. Kurssit alkoivat jaksolla, jossa luotiin pohjaa käymällä sotamiehen peruskoulutus. Äkseeräys korostui ja sisäpalvelus oli tiukkaa. Ankaruutta korostivat pula-ajan huolto-ongelmat ja Simelius muistelee, miten pyysi kotoaan paketteja, sillä Markovillan ruoka oli vähäistä ja leipä sai vatsan kuralle. Valitukset ruuasta olivat yleisiä, siitä saatiin myös lääkärin lausunto ja ruuanpuutteeseen yhdistyi fyysisesti raskas koulutus, mitkä tekijät aiheuttivat keskeyttämisiä. Lisäksi talvella 1918-1919 kurssi sai muun Suomen kanssa kestää espanjantautiepidemian. Toisessa jaksossa edettiin ryhmänjohtajakoulutukseen, jossa vaiheessa käytännöllinen osuus korostui. Viimeisessä vaiheessa käytiin joukkueenjohtajakoulutukseen ja oli enemmän teoreettisia oppitunteja. Lisäksi kokelaat laitettiin pitämään välillä oppitunteja. Markovillaa voi siis pitää tätä upseeripolvea yhdistävänä kokemuksena.⁴¹

Markovillasta valmistuttuaan Nihtilä siirtyi Keski-Suomen rykmenttiin Kouvolaan ja ylennettiin vänrikiksi heinäkuun lopussa 1919. Hän toimi kouluttajana Jalkaväen Aliupseerikoulussa 1921-1922 ja vuosina 1922-1923 hän oli kuunteluoppilaana Kadettikoulussa. Hän pääsi viransijaisuuksilla suhteellisen pian komentamaan joukkuetta suurempia yksiköjä: 1921 oli ensimmäinen komppaniankomentajan sijaisuus, 1924 pysyvä konekiväärikomppaniankomentajan tehtävä ja kapteenin arvo ja 1925 hän sijaisti jo pataljoonankomentajaa. Keski-Suomen rykmentissä eräs hänen

---

³⁹Kilki 1994, 13.

⁴⁰Selinheimo 1964, 25-26.

⁴¹Sakari Simelius oli myös markovillalaisia, ja eteni myöhemmin jalkaväenkenraaliksi ja puolustusvoimien komentajaksi vuosina 1959-1965. Simelius 1983, 18-21; Selinheimo 1964, 11-19.

esimiehistään oli Erik Heinrichs, joka myöhemmin toimi suosittelijana hänelle valittaessa Sotakorkeakoulun taktiikan opettajaa.⁴²

Vapaa-ajan harrastukset tukivat sotilasuraa, sillä hän oli Kouvolan Hiihtoseuran johtokunnassa 1924-25 ja Kouvolan Metsästys- ja ampumaseuran johtokunnassa 1925 ja tämän jälkeen Upseerien ampumayhdistyksen johtokunnassa 1926-27. Lisäksi hän toimi Kouvolan sota-oikeudessa syyttäjänä 1924, mikä omalta osaltaan osoittaa häneen kohdistunutta luottamusta.⁴³ Nihtilä oli kiinnostunut sotilaspedagogiikasta ja erikoistui tähän jo tässä vaiheessa uraansa. Kaiken kaikkiaan muodostuu kuva hyvin aktiivisesta ja tunnollisesta miehestä, joka pyrki ja etenikin urallaan eteenpäin suhteellisen nopeasti.⁴⁴

Vuodesta 1926 eteenpäin Nihtilän ura siirtyi enemmän upseerikoulutuksen piiriin: hän päätyi Helsinkiin kadettikomppanian päälliköksi ja pedagogian opettajaksi. Häntä on luonnehdittu tiukaksi, mutta arvostetuksi kouluttajaksi. Wolf Halsti on kuvannut häntä näin: "Henkiseen kehitykseeni on vain yksi varsinaisesti jättänyt jälkiä (Kadettikoulun opettajista), nimittäin kapteeni Nihtilä, joka oli todellinen persoonallisuus, hieno loogikko ja systemaattikko ja esikuvallinen ihminen."⁴⁵ Näissä tehtävissä Nihtilä ei ollut kuin vuoden, sillä 1927 hän siirtyikin jo Sotakorkeakouluun ja sen tiiviisiin opintoihin. Sotakorkeakoulun arvosanat hänellä olivat sangen hyvät, yhdeksikköä ja kymppit valtiopista ja kansantaloudesta. Ainoa heikompi arvosana (6) tuli ranskan kielestä, mutta kokonaisuutena paperit olivat kurssin toiseksi parhaat. Oeschin, silloisen Sotakorkeakoulun johtajan, arvio hänestä oli sangen positiivinen: "Monipuolinen, älykäs, ahkera, erittäin sotilaallinen ja reipas. Tarmokas pataljoonankomentajana, itsenäinen, nopea ja harkitseva esikuntamiehenä, hyvät taipumukset opettajaksi." Ennen Sotakorkeakouluun siirtymistään Nihtilä ehti vielä toimia lyhyen aikaa Kadettikoulun taktiikan opettajana.⁴⁶

Yksiköissä esimiehet tekivät alaisistaan upseeriarvioita ja näihin kuului henkilökohtaisten, siveellisten ja sotilaallisten ominaisuuksien arviointi. Yleisesti ottaen Nihtilän saamat arviot olivat hyviä ja niissä korostui ahkeruus ja tarmo ja siveelliset ominaisuudet katsottiin "kiitettäväksi" tai "moitteettomiksi". Siveellisyyteen liittyen alkoholi ei myöhemminkään esimerkiksi Päämajassa muodostunut hänelle ongelmaksi, vaan hän tyytyi kohtuuteen. Huomattavaa on, että Kadettikomppaniassa hänet nähtiin "hyväksi kasvattajaksi", minkä osaltaan osoittaa taipumusta opettajan toimeen. Monisanaisin arvio tuli Erik Heinrichsilta vuoden 1930 syyskuussa eli juuri

---

⁴²Ahto 1984, 15; Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

⁴³Ahto 1984, 15.

⁴⁴Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

⁴⁵Ahto 1984, 16.

⁴⁶Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

Sotakorkeakoulun opettajakauden alettua. Siinä hän piti häntä jo ”taktillisesti varmana”, mutta kuitenkin ”kehityksen alaisena”, mikä on luonnollista tuossa vaiheessa uraa ja näki, että Kadettikoulun opetustoiminnan perusteella voi odottaa Nihtilältä paljon. Siveellisyydessä hän kiinnittää huomiota säännöllisiin elämäntapoihin, sujuvaan esiintymiseen ja hyvään ulkoiseen olemukseen.⁴⁷

Yleisesti Nihtilän luonnetta on kuvattu hillityksi ja hyvin vaatimattomaksi, hiljaiseksi hämäläiseksi. Airoon verrattuna Kilkki kuvaa häntä ”vähäsanaiseksi”⁴⁸, mutta toisaalta opetustehtävissä hänen katsottiin olevan hyvä esiintyjä. Siis mitenkään ujona häntä ei voida pitää jo ottaen huomioon hänen monenlaiset johtamis- ja koulutustehtävät. Rauhallisen ja itseään korostamattoman luonteen takia hänen voi katsoa soveltuneen myös henkilökysymysten selvittelyyn, mikä muodostui tärkeäksi sota-aikana.

2.2. Sotakorkeakoulu suomalaisen taktiikan hautomona

Jälkikäteen voi tuntua itsestäänselvyydeltä, että itsenäinen, turvallisuudestaan huolestunut valtio tarvitsee oman ylempää sotilasosaamista kouluttavan laitoksen, sotakorkeakoulun. Kuitenkaan vasta itsenäistyneessä Suomessa, jossa valtion rahatilanne oli heikko, se ei sitä ollut. Sotakorkeakoulun tarpeesta ei ollut alkuun yksimielisyyttä edes sotilasjohdossa ja sen asema oli pitkään väliaikainen.

Sisällissodan aikaan ja sen jälkeen Suomessa oli puutetta osaavasta upseeristosta, etenkin pätevistä yleisesikuntaupseereista. Tätä täydennettiin valkoisen armeijan osalta Ruotsista. Toki koulutettuja upseereita oli jääkäreissä ja toisaalla entiset Venäjän armeijan upseerit, mutta sittenkin nimenomaan esikuntaupseereja ei ollut armeijan tarpeisiin. Sodan jälkeen 1919 oli nimitetty seitsemän upseeria yleisesikuntaupseereiksi, vertailun vuoksi lokakuussa 1939 Suomella oli 392 yleisesikuntaupseeria.⁴⁹ Yleisesikuntaupseeri terminä siis viittaa koulutuksen osalta pätevyyteen, joka saadaan koulutusasteelta korkeakoulun tasoisessa laitoksessa. Tyypillisesti yleisesikuntaupseerit toimivat ylemmissä komentajatehtävissä, esikunnissa komentajaa avustavissa tehtävissä sekä jotkut myös kotirintamalla tai sotatarviketeollisuudessa erilaisissa tehtävissä.⁵⁰

---

⁴⁷Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

⁴⁸Kilkki 1994, 105-107.

⁴⁹Tynkkynen 2009, 38; Raunio 2009, 104.

⁵⁰Raunio 2009, 128.

Alkuun tätä pyrittiin ratkomaan lähettämällä suomalaisia upseereita jatkokoulutukseen ulkomaisiin sotilasakatemioiden kuten Ranskaan. Esimerkkeinä Aarne Sihvo sai diplominsa Italiasta ja Karl Lennart Oesch ja Aksel Erik Heinrichs Ranskasta. Erityisesti 1919-1924 koulutus painottui Ranskaan, mikä myös herätti kritiikkiä ja suositeltiin upseerien lähettämistä Ruotsiin.⁵¹ 1920-luvulla myös suhteet Ruotsiin paranivat Ahvenanmaan selkkauksen jälkeen, mikä edesauttoi yhteistyötä. Esimerkiksi Harald Öhquist sai vuoden opintoja ruotsalaisessa sotakorkeakoulussa ja Sjöblom pitääkin häntä yhtenä merkittävimmistä ruotsalaisen sotataidon ”maahantuojista” Suomessa.⁵² Ruotsin etuina Ranskaan nähden voi nähdä maan olevan maastoltaan ja kooltaan enemmän Suomen kaltainen kuin Ranskan, joten opit olisi sovitettu lähemmäs Suomen olosuhteita. Ennen talvisotaa ulkomaisissa korkeakouluissa pätevyytensä sai Ruotsista 12, Saksasta 12, Ranskasta 11, Italiasta seitsemän, Virosta kolme sekä yksi Belgiasta.⁵³ Haasteena puhtaasti ulkomaisessa koulutuksessa olisikin voinut olla upseerien koulutuksen monenkirjavat taustat ja niiden sovittelu suomalaisiin oloihin.

Jääkäritaustaisilla upseereilla oli epäilystä siitä, miten heidän uransa kehittyisi, jos Suomessa ei järjestetä korkeampaa sotilaskoulutusta. Tämä osaltaan toi painetta sotakorkeakoulun perustamiseen. Esimerkiksi kapteeni Paavo Sivén (myöh. Susitaival) oli 1921 yhteydessä kenraali Rüdiger von der Goltzin adjutanttiin saadakseen suomalaisille yleisesikuntaupseerin koulutusta Saksasta. Sinne myös saatiin jo samana vuonna viisi upseeria opiskelemaan ja koulutushanke toteutettiin suojeluskuntaorganisaation kautta.⁵⁴ Kurssilla kävi esimerkiksi tunnetumpana hahmona Kurt Martti Wallenius. Kurssit herättivät tiettyä närää maan poliittisessa johdossa, sillä ne vaikuttivat vaaralliselta saksalaissuuntaukselta ja kiersivät Versaillesin rauhansopimusta. Presidentti K. J. Ståhlberg ottikin puhutteluunsa suojeluskuntien johtajan eversti Lauri Malmbergin ja kutsui toimintaa ”anarkismiksi”. Malmberg taas painotti suojeluskuntajärjestön itsenäisyyttä ja koulutusmahdollisuuksien puutetta vastauksessaan.⁵⁵ Puutteelliset mahdollisuudet saivat siis aktiiviset upseerit hakemaan oppia sieltä, mistä sitä oli saatavilla, ja näin tavallaan loivat painetta pysyvämpään ratkaisuun.

Sotakorkeakoulun perustaminen siis kytkeytyy entisten Venäjän armeijan upseerien kuten erityisesti yleisesikunnan päällikön Oscar Enckellin ja jääkäritaustaisten upseerien välisiin erimielisyyksiin. Enckellin näkemyksenä oli verrattain pieni tarve yleisesikuntaupseereille, mikä oli tyypillistä Venäjän armeijalle. Samoin ulkomaille koulutusta saamaan lähetettävät upseerit olivat tyypillisesti nuorehkoja luutnantteja, mikä oli venäläismallinen käytäntö. Tämä ilmeisesti ärsytti ylempiarvoisia

---

⁵¹Kronlund, 273.

⁵²Sjöblom 2018, 107; 124.

⁵³Kurenmaa 1994, 25.

⁵⁴Tynkkynen 2009, 39.

⁵⁵Tynkkynen 2009, 52.

jääkäriupseereita. Tosin pyrkimykset omaan sotakorkeakouluun eivät rajoittuneet jääkäreihin, sillä Venäjän armeijassa palvelleet kenraalimajuri Karl Wilkama teki jo 1922 esityksen sotakorkeakoulun perustamisesta.⁵⁶

Valtioneuvosto asetti 26.4.1923 komitean miettimään sotakorkeakoulun perustamista. Tähän kuuluivat johtajana yleisesikunnan päällikkö kenraalimajuri Oscar Enckell, kenraalimajuri Hannes Ignatius, majuri Armas Eino Martola sekä majuri Gunnar Heinrichs. Näistä Enckell ja Ignatius olivat palvelleet Venäjällä ja Martola ja Heinrichs jääkäreinä, minkä lisäksi Martolalla oli opintoja Ranskassa. Yksimielisiä oltiin korkeakoulun tarpeesta, mutta komiteassa oli tiettyjä linjaeroja. Enckell näki sotakorkeakoulun tarpeelliseksi kouluttamaan riittävän määrän päteviä yleisesikuntaupseereita, jolloin väliaikainenkin korkeakoulu voisi riittää. Sen sijaan Martola kannatti vahvasti omaa sotakorkeakoulua.⁵⁷ Korostui tarve luoda omaa itsenäistä taktista ajattelua, joka oltaisiin sovitettu suomalaisiin erityisoloihin eikä kopioitu Keski-Euroopan taistelukentiltä. Suomen erityispiirteinä nähtiin peitteinen ja hankala maasto, harva tiestö, vaihtuvat sääolot kuten talvi ja siten erityisesti talvitaistelu. Lisäksi pienellä maalla nähtiin olevan tarvetta panostaa johtamiseen kompensoidakseen todennäköisiä voimasuhde-eroja.⁵⁸ Itsenäisen taktiikan vaatimus tarkoitti, että sotakorkeakoulu ei voisi olla vain tutkintotehdas tuottamaan määrävahvuuden esikuntakelpoisia upseereita, vaan sen tulisi olla tutkimuslaitos maanpuolustuksen tarpeisiin.⁵⁹ Omaleimaisuuden korostus tarkoitti, että pelkästään ulkomaiseen osaamiseen ei pidemmän päälle voitaisi nojata.⁶⁰

Komitean mietintö päättyi puolustusministeriöön 31.5.1923, mutta asia ei edennyt. Tätä yleisesikunta tiedusteli maaliskuussa 1924 ja puolustusministeriö vastauksessaan korosti käytännön vaikeuksia. Tähän asiaan saatiin kuitenkin arvovaltaista tukea taas puolustusrevisionin puheenjohtaja Eirik Hornborgilta kun hän 10.4.1924 lähetti ministeriöön kirjelmän, jossa hän voimallisesti puolusti sotakorkeakoulun tärkeyttä. Määräraha sotakorkeakoulun perustamiseen myönnettiin 2.5.1924. Eduskunta kuitenkin näki tarpeellisena vain väliaikaisen sotakorkeakoulun vuosiksi 1924-1930.⁶¹

Suomen armeijan upseeristo koostui kolmesta pääryhmästä: jääkäritaustaisista, Venäjän armeijassa palvelleista ja kotimaassa itsenäisyyden aikana koulutetuista. Näistä Venäjällä palvelleet luonnollisesti olivat yleisesti ottaen vanhimpia ja kokeneimpia, joten tässä muodostui myös sukupolviero.⁶² Erityisesti jääkäri- ja Venäjän armeijan upseerien välit kärjistyivät kiistakysymyksistä

---

⁵⁶Tynkkynen 2009, 38-39.

⁵⁷Tynkkynen 2009, 38-39.

⁵⁸Seppälä 1974, 15-20.

⁵⁹Tynkkynen 2009, 81-83.

⁶⁰Ibid, 38-40; Seppälä 1974, 26.

⁶¹Kronlund 1988, 273-274.

⁶²Kronlund 1988, 268.

kuten juuri upseerien koulutus- ja ylenemismahdollisuuksista. Lisäksi taktisissa kysymyksissä jakolinja hyökkäyksellisyyden ja puolustuksellisuuden välillä kulki osin samoja linjoja eli jääkärit olivat hyökkäyshenkisempiä ja Venäjä-taustaiset eivät nähneet sille edellytyksiä. Toisaalta taas esim. puolustusrevisionin näkemys oli, että puolustuksellisuus johtaisi asemasotaan ja kulutukseen, joka olisi epäedullista pienemmälle.⁶³ Sama näkemys pääsi myös Kenttäohjesäännön Yleiseen osaan.⁶⁴

Jääkärien upseerioppositio järjestäytyi viimeistään 1923 ja tammikuun 1924 keskusteluissa laadittiin muistio, jossa vaadittiin yleisesikunnan päällikön asettamista sotaväen päällikön alaisuuteen ylimmän johdon keskittämiseksi, sotakorkeakoulun perustamista ja olisi osoitettava epäluottamusta ”ryssänupseereita” kohtaan. Edelliset kohdat olivat jo melko linjassa sotaväen päällikön ja yleisesikunnan päällikönkin omien linjausten kanssa, mutta viimeinen kohta oli ymmärrettävästi provosoiva. Konflikti henkilöityi ja sitä käytiin lehdistön välityksellä kiihotuksena ”ryssänupseereita” vastaan, ei sisäisesti.⁶⁵

J. W. Hägglund esitti 23.3.1924 valtioneuvostolle vaatimuksen sotaväen päällikön ja yleisesikunnan päällikön vaihdoksista. Tähän liitettiin uhkavaatimus, jonka mukaan, jos henkilövaihdoksia ei toteutettaisi 23.4. mennessä, jääkäriupseerit jättäisivät joukkoeroanomuksensa. Uhkavaatimus esitettiin myös tasavallan presidentille 20.4. Ideologisenä vaatimuksena lisäksi oli, että armeija olisi puhdistettava epäisänmaallisista aineksista ja niistä, joihin oli piintyneenä venäläinen henki, tavat ja käsitteet jne. Aikarajan kuluttua umpeen myös puolustusministeri Ivar Aminoff esittänyt erovaatimuksensa siinä missä osa armeijan upseereistakin (450 eropyyntöä). Aminoff oli ajanut jääkärien asiaa, mutta erosi kun ei saanut tavoitteita läpi. Aminoff vaihtui jääkäritaustaiseen Malmbergiin. Tilanne muodostui pidemmän päälle mahdottomaksi ja johti vaatimusten toteutumiseen. Enckell anoi eroa ja erosi 18.9.1924 samoin sotaväen päällikkö Wilkama jättäytyi pitkälle lomalla opintomatkaa varten jättäen myös Venäjä-taustaisen kenraalimajuri V. P. Nenosen sijaisekseen. Nenonenkaan ei jäänyt pidemmäksi tähän tehtävään, vaan suuntautui enemmän oman erityisalansa, tykistön, kehittämiseen.⁶⁶ Tämä johti huipulla merkittävän osaamisen poistumiseen, mutta toisaalta ilman tällaista painetta oman sotakorkeakoulun saaminen olisi voinut viivästyä.

Sotakorkeakoulu perustettiin 3.11.1924 ja se asetettiin aluksi väliaikaiseksi. Väliaikainen status säilyi vuoteen 1930 asti.⁶⁷ Sotakorkeakoulun ensimmäisenä johtajana toimi kenraalimajuri V. P. Nenonen, joka tunnetaan paremmin suomalaisen tykistön ja tulenjohtamisen kehittäjänä. Hänen

---

⁶³Kronlund 1988, 288.

⁶⁴Kenttäohjesäännön Yleinen osa, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1931, 36.

⁶⁵Kronlund 1988, 274-275.

⁶⁶Kronlund 1988, 274-275.

⁶⁷Seppälä 1974, 18, 34.

avajaispuheestaan välittyy varhaisen Suomen armeijan linja ja keskeiset periaatteet. Siinä korostui sodan totaalisuus eli sen ulottuminen koko yhteiskuntaan ja tarve yleisesikuntaupseereille, jotka osaavat yhdistää teorian ja käytännön. Sotataidon kannalta korostui neljä periaatetta: aktiivisuus, voimien keskitys, yllätyksellisyys ja menetelmien yksinkertaisuus. Tässä voi nähdä hyökkäyshenkisyyden, jonka perusteena oli alivoimaisen tarve kompensoida alivoimaa esimerkiksi saavuttamalla paikallisia voittoja. Lisäksi aktiivisuus nähtiin tärkeäksi moraaliltaan.⁶⁸

Opiskelijat valittiin lähtökohtaisesti pääsyutkinnolla, johon sisältyi viisi ainetta: sovellettu ja teoreettinen taktiikka, historia, maantiede sekä joko venäjän, saksan tai ranskan kieli. Ensimmäiseen pääsyutkintoon osallistui 56 upseeria, joista valittiin 15. Ennen Sotakorkeakoulua upseerit kävivät puolentoista vuoden tai vuoden 1930 jälkeen kahden vuoden Kadettikoulun, joka taas oli perustettu jo 1919. Lisäksi vuodesta 1927 lähtien oli toiminnassa Taistelukoulu, joka koulutti pääosin etulinjan komentajia kuten joukkueen tai komppanian komentajia.⁶⁹ Aivan ensimmäiselle kurssille vielä ei pääsyutkintoa ollut, vaan tämä oli jo toinen kurssi. Hakijoista oli jo pulaa arvioituun tarpeeseen nähden ja siksi seuraavana vuonna, jolloin hyväksyttiin alkuun 12 hakijaa, pidettiin myös täydennyshaku. Lisäksi joitain opiskelijoita oli kuunteluoppilaina ja oli myös mahdollista päästä erillisillä hakemuksilla. Taloudellisesti opiskelu oli opiskelijoille, jotka usein olivat perheellisiä, haastavaa.⁷⁰

Sotakorkeakoulun oppiaineita olivat yleinen taktiikka, yleisesikuntapalvelu, sotahistoria ja strategia, aselajitaktiikat kuten tykistö- ja kevyiden aselajien taktiikka, linnoitusoppi, sotilasmaantieto, valtiooppi, kansantaloustiede, topografia sekä vieras kieli. Vieras kieli tarkoitti käytännössä venäjää, saksaa, englantia tai ranskaa, mikä antanee viitteitä siitä, mistä maista oltiin kiinnostuneita. Kuntoa ylläpidettiin upseeritraditioiden mukaisesti miekkailulla ja ratsastuksella, tosin myöhemmin miekkailu korvattiin voimistelulla ja ratsastuksella. Huomattavaa on, että opetuksessa uhrattiin aikaa myös valtion ja hallinnon ymmärtämiseen, sillä ensimmäisen maailmansodan myötä sodankäynti muodostui yhä totaalisemmaksi eli yhteiskunta mobilisoitiin kokonaisuudessaan sotateoimiin. Tällöin katsottiin sotilaiden tarvitsevan myös tietoa yhteiskunnasta ja taloudesta. Kuriositeettina mainittakoon, että kansantaloustieteen opettajana toimi professori Ernst Nevanlinna. Sotateknillisen puolen kurseilla tuli lisäksi paljon teknisiä aineita eli luonnontieteitä ja niiden sovelluksia kuten ballistiikkaa.⁷¹

---

⁶⁸Tynkkynen 2009, 45-46.

⁶⁹<http://www.kadettikunta.fi/kk-data/index.php/tietoa-kadettiupseerien-koulutuksesta/upseerikoulutuksen-historia>, luettu 4.4.2019.

⁷⁰Kurenmaa 1994, 16.

⁷¹Kurenmaa 1994, 14.

Opetuksessa oli pyrkimys käytännönläheisyyteen, sillä oli tiettyjä pelkoja, että koulutettaisiin esikuntiin teoreetikkoja, jotka olisivat vieraantuneet taistelukentältä.⁷² Esimerkiksi taktiikan opiskelussa erilaisilla karttatarjoituksina toteutetuilla skenaarioilla oli iso rooli, samoin pyrittiin pitämään tarpeeksi maastoharjoituksia. Opetukseen sisältyi erilaisia tutustumisretkiä esimerkiksi Kannaksen linnoitteille, teollisuuteen ja maastontiedustelua itärajalla. 1930-luvulla uutena opetusmetodina otettiin käyttöön ryhmätyöt, jotka alkuun tuottivat oppimisvaikeuksia, sillä ryhmäläisillä saattoi olla toisistaan täysin poikkeavat näkemykset, joista ei haluttu joustaa. Pidemmän päälle tähänkin totuttiin, sillä työt oli saatava valmiiksi.⁷³

Opetusohjelmassa korostui vuosien saatossa taktiikka yhä enemmän. Suhteellisesti taktillisten aineiden osuus nousi Kurenmaan mukaan noin 47 prosentista noin 60 prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Lisäksi tuntiopetuksen ulkopuolinen toiminta, harjoitukset ja kotitehtävät painottuivat taktiikkaan. Sotahistoriasta karsittiin 1930-luvulla vanhempien aikojen sotahistoriaa.⁷⁴

Opettajakunta oli etenkin alkuun paljolti ulkomaista ja vaihtui melko tiheään. Tykistötaktiikan ja aseopin opettaja saatiin Italiasta, keskeisimpiin aineisiin kuten yleiseen taktiikkaan, sotahistoriaan ja strategiaan saatiin opettajat Ruotsista. Ruotsissa nähtiin se etu, että maastollisesti ja ilmastollisesti maa on hyvin lähellä Suomea, joten taktiikka olisi siten sovitettu samankaltaisiin oloihin.⁷⁵ Lisäksi Ruotsin sotakorkeakoulu toimi yhtenä esimerkkinä Suomelle. Majuri Heikki Nurmio oli laatinut sieltä raportin ruotsalaisen sotakorkeakoulun toiminnasta 1924 ja samalla kritisoi silloista suomalaista opetusta teoreettisuudesta. Ruotsalaisilla hän taas näki opettajiston ja metodit laadukkaina.⁷⁶ Käytössä muuten olivat yleensä tuntiopettajat, joita tuli esimerkiksi Ranskasta ja Englannista. Kielet tuottivat haasteita ja opettajien lisäksi tarvittiin tulkkeja. Opetuksesta oli vaihtelevia mielipiteitä. Esimerkiksi eräät Saksasta palanneet suojeluskuntaupseerit olivat pettyneet opetukseen ja anoivat takaisin Saksaan. Opettajakunta pääosin suomalaistui 1928 mennessä.⁷⁷

Sota-aikaan Sotakorkeakoulun opiskelijat täyttivät velvollisuutensa yleensä esikuntatasolla, armeijoiden ja armeijakuntien esikunnissa sekä divisioonien, prikaatin ja rykmenttienkin komentajina. Kurenmaan arviona oli, että tuotettu yleisesikuntaupseerimäärä oli suunnilleen minimimäärä

---

⁷²Tynkkynen 2009, 45.

⁷³Tynkkynen 2009, 55.

⁷⁴Kurenmaa 1994, 21.

⁷⁵Tynkkynen 1996, 17.

⁷⁶Sjöblom 2018, 139.

⁷⁷Tynkkynen 2009, 49-51.

armeijan tarpeisiin sota-aikana.⁷⁸ Sotakorkeakoulun entisillä oppilailta oli noin 10 prosentin tappiot, mikä heijastelee edestä johtamisen periaatetta Suomen armeijassa.⁷⁹

2.3. Nihtilän diplomityö – offensiivinen ratkaisu viivytykseen

Sotakorkeakoulun opinnot huipentuivat diplomityön laatimiseen opinnäytteenä. Näin opiskelijat pääsivät osaksi taktiikan kehittämistä, sillä oman sotakorkeakoulun tehtävän oli taktiikan kehittäminen tutkimustyöllä kuten diplomitöillä. Niiden laajuus vaihteli noin 50 sivusta aina reilu sataan sivuun. Nihtilän diplomityön aiheeksi valikoitui viivytyismahdollisuuksien tarkastelu Kannaksella ja Laatokan Karjalassa kesäolosuhteissa ja se valmistui 1929. Suomen armeijalla ei vielä tässä vaiheessa ollut julkaistuna viivytystaktiikkaa käsittelevää Kenttäohjesäännön osaa ja viivytyksen voi katsoa vielä tuolloin hakeneen paikkaansa. Liikekannallepanon hitaus ja yllätyshyökkäysskenaariot muodostivat selkeän tarpeen tälle taistelulajille. Nihtilä myös myöhemmin urallaan palasi yllätyshyökkäyksen problematiikkaan maavoimatoimistolla työskennellessään, mutta erilaisessa positiossa ja sotilaallispoliittisen tilanteen ehdittyä jo muuttua melko lailla, joten tämä on vertailuja tehdessä muistettava. Diplomityössä Nihtilä profiloitui nimenomaan hyökkäyksellisen viivytyksen puolestapuhujana. Työ tarjoaa pohjaa tarkastella Nihtilän myöhempiä näkemyksiä viivytyksestä ja yleensä taktiikasta, mutta vielä diplomityövaiheessa Nihtilä ei ravistellut silloisen suomalaisen taktiikan periaatteita.

Nihtilän skenaario on laskettu pahimman varalle eli Neuvostoliitto olisi hyökkäämässä ainoastaan Suomeen ilman konflikteja muita valtoja vastaan. Nihtilä myös mainitsee mahdollisuuden laajemmasta kansainvälisestä konfliktista, jonka osaksi Suomi voisi joutua. Tällöin hän mainitsee, että Suomen armeija ”pyrkinee ratkaisutaisteluihin jo rajalla” eli viittaa jonkinlaiseen hyökkäykselliseen ratkaisuun VK1:sen (Venäjä-keskitys) tapaan. VK1 oli siis keskityssuunnitelma, jossa Kannaksella pyrittiin hyökkäykselliseen ratkaisuun.⁸⁰

Kannas

Tarkastelemassaan pessimistisemmässä skenaariossa Kannaksella Nihtilä näki puna-armeijan haasteeksi Kannaksen itäisen pään kapeuden, joten muodostuisi tarve saada laajempi keskitysalue ja

---

⁷⁸Kurenmaa 1994, 30.

⁷⁹Seppälä 1974, 46-47.

⁸⁰Nihtilä 1929, 1-2.

tämä olisi hyökkäyksen ensimmäinen tavoite. Suomi olisi ulkomaisen intervention välttämiseksi lyötävä nopeasti ja Karjalan Kannas olisi nopein tie ratkaisuun eli Suomen päävoimien lyömiseen ja tie Suomen ydinalueille, joten siksi selkeä päähyökkäyssuunta. Ensi keskityksen hän arvioi olevan 5-6 divisioonaa tai vaihtoehtoisesti 3-4 divisioonan salainen liikekannallepano. Koska salaisen liikekannallepanon tuoma aikavoitto Suomeen nähden olisi merkittävä Nihtilä päätyi kolmeen vaiheeseen, jossa ensimmäinen vaihe on tuo 3-4 divisioonan ensi hyökkäys, toisessa vaiheessa se vahvistuisi 5-6 divisioonaan ja kolmannessa ehkä jo kymmeneen.⁸¹

Suomen armeijan silloiseksi liikekannallepanonopeudeksi taas puolustusrevisioni⁸² oli arvioinut 18 päivää. Tämä vaikuttaa suhteellisen hitaalta tehden viivytystehtävästä haastavan, toki liikekannallepano olisi osittain valmis jo aiemmin. Nihtiläkin mainitsi siihen varauksen rautatieverkon paranemisesta tulevaisuudessa. Revisioni puolestaan arvioi ajan todellakin olevan liian pitkä ja antoi ehdotuksensa rautatieverkon kehittämisestä.⁸³ Vertailun vuoksi ennen talvisotaa täysi liikekannallepano vaati noin kahdeksan päivää, mutta se tehtiin vielä rauhan tilassa. Talvisodassa suojajoukot kävivät taisteluja noin kahdeksan päivää.⁸⁴

Nihtilä aloitti työnsä vihollistoiminta-arviolla, jonka perusteella hän laati ohjenuorat suojajoukkojen käytölle. Arviossa vihollinen hyökkää leveällä rintamalla pääteiden suunnilla. Puna-armeijan alkutavoitteena olisi siis saada laajempi keskitysalue, jotta sen ylivoima pääsisi oikeuksiinsa. Sen alkukeskitys käsittäisi kolme divisioonaa ja ratsuväkidivisioonan. Nihtilän arviossa joukot suunnataan pääteiden suuntaisesti kohti Rautua, Kivennapaa ja Uttakirkkoa sekä pienempiä teitä pitkin kohti Valkjärveä. Nihtilä arvostelee puna-armeijan joukkojen organisaatiota, sillä tykistö ja jalkaväen raskaiden aseet oli alistettu alayksiköille, mikä teki ne raskaiksi ja siten hankaloitti liikettä.⁸⁵

Raudun suunnalle itäisellä Kannaksella puna-armeijan pitäisi varata noin divisioonan verran voimaa. Toisaalta Nihtilän mielestä sen olisi pyrittävä täällä nopeasti tavoitteisiin, sillä tämä olisi rintamanosa, joka Nihtilän mielestä todennäköisesti luonnonesteiden eli vesistöjen takia tulisi passiiviseksi. Näin ollen, kun päästäisiin nopeasti päämäärään, voitaisiin joukkoja irrottaa muualle. Toisaalta läntisen Kannaksen suunnalle olisi etenemiselle parempia mahdollisuuksia kolme rautatietä ja päätiet Viipuriin, joten itäisen Kannaksen suunnalle ei liikaa voimaa tulisi keskittää. Rautu olisi tärkeä kohde

---

⁸¹Nihtilä 1929, 3.

⁸²Puolustusrevisioni oli 1922 asetettu asiantuntijakomitea, jonka tehtävänä oli laatia ehdotuksia puolustuslaitoksen uudeksi, rauhanaikaiseksi järjestelyksi. Terä & Tervasmäki 1973, 118-119.

⁸³Terä & Tervasmäki 1973, 120.

⁸⁴Nihtilä 1929, 2.

⁸⁵Nihtilä 1929, 2-3; 7.

isompana kirkonkylän ja risteyspaikkana ja Nihtilä näki sen ryhmän ensisijaisena kohteena. Tosin itäisellä Kannaksella olisi myös mahdollisuutena sillanpääasemien tavoittelu yli Suvannon ja Taipaleenjoen, mutta Nihtilän mielestä Rautu olisi vallattava ensin ja sillanpääasemien varhainen tavoittelu Taipaleelta heikentäisi hyökkäystä. Nihtilä luonnosteli kaksisuuntaista hyökkäystä, jossa suoraan etelästä Raasulin kautta sidottaisiin ja idempää hyökättäisiin Rautuun sivustalta. Kuitenkin tämän jälkeen ylimenopaikka Taipaleella olisi seuraava askel.⁸⁶

Valkjärven suuntaan Nihtilä arvioi suunnattavan Ratsuväkidivisioonan mahdollisesti rykmentillä heikennettynä, sillä seudun tiestö on heikompaa ja sopisi paremmin kevyille ja liikkuville joukoille. Alkutavoitteeksi tulisikin Valkjärvi, mutta jos tilanne olisi edullinen, niin sen pisimmälle ulottuvaksi tavoitteeksi määrittelee Nihtilä Kiviniemen sillat, jotka olisi edullista saada operaatioiden jatkamiseksi Vuoksen yli. Tämän Nihtilä kuitenkin näki epätodennäköisenä vaihtoehtona. Ratsuväen olisi pyrittävä hyödyntämään aselajinsa liikkuvuus nopealla etenemisellä ja mahdollisesti tukea naapuriryhmien etenemistä.⁸⁷

Kivennavan suunnalle Nihtilä sijoittaisi divisioonan verran joukkoja. Hän arvioi Kivennavan suoran valtauksen hitaaksi, joten joukkoja olisi myös suunnattava Ratsuväkidivisioonan jälkeen muodostamaan sivustauhkaa ja ”vastapaino” Kivennavalle etenemisen edistämiseksi. Tämän ryhmän Nihtilä uskoi keskittyvän omaan etenemiseensä mahdollisimman nopeasti kapeikkojen ohittamiseksi eikä auttavan naapuriryhmiään ja pyrkivän Kivennavan jälkeen painamaan kohti Muolaanjärven ja Äräpäänjärven välistä kapeikkoa sekä Salmenkaitaa ja varmistamaan ne.⁸⁸

Viimeinen ryhmä olisi myös divisioonan vahvuinen sekä ehkä ratsuväen rykmentillä vahvistettu, sillä Kannaksen levetessä täällä saattaisi aueta operatiivisia mahdollisuuksia. Täällä aloitettaisiin selkeästi etenemällä Terijoen ja Raivolan läpi, mutta sitten tie haarautuu. Täältä Nihtilä näkisi pääetenemissuunnan olevan kohti Uttakirkkoa rantatien jäädessä sivuetenemissuunnaksi, sillä rantatiellä hän näkee sivustauhan suuremmaksi, jos Uttakirkkoa ei oteta. Uudenkirkon jälkeen Nihtilä arvioi, että olisi valittava joko Kuolemajärven suunta tai Kaukjärven koillispuolitse menevä tie, joista jälkimmäistä Nihtilä piti edullisimpana järvien suojatessa sivustan ja etenemisen kohti Viipuria olevan nopeimman.⁸⁹

Lännessä Nihtilä arvioi pisimmän etenemisen ulottuvan linjalle Pyhäjärvi-Torhonjärvi-Äyräpäänjärvi-Kuolemajärvi. Tämän pidemmälle hän ei nähnyt edullisena edetä ilman kolmannen

---

⁸⁶Nihtilä 1929, 10-11.

⁸⁷Nihtilä 1929, 12-13.

⁸⁸Nihtilä 1929, 13.

⁸⁹Nihtilä 1929, 13-15.

vaiheen voimia, sillä olisi riski ratkaisutaisteluista suomalaisten päävoimien kanssa. Toisaalta hän myös katsoo, että olisi edullisempaa lyödä Suomen armeija ennen Viipurin ja Vuoksen muodostamaa kapeikkoa, jottei Suomen armeija olisi siellä voimissaan vaan lyötynä. Juuri tällä alueellahan sittemmin 1944 puna-armeijan suurhyökkäys pysäytettiin Talin-Ihantalan taisteluissa.⁹⁰

Nihtilä siirtyi sitten tarkastelemaan omia viivytyismahdollisuuksia. Joukkojen määriä tarkastellaan ilmeisesti salaamissyistä epämääräisemmin puhuen vain yleisesti suojajoukoista. Valkjärven suunnan Nihtilä näki oman viivytyksen avaimena. Tässä on taustalla hyökkäyksellinen ajattelu. Tiestö jakaa vihollisen itäiseen Raudun ja läntiseen Kivennavan osaan, joiden välissä huonoteinen Valkjärven maasto olisi sisälinja-asemana. Nihtilä näki tarpeen pitää jopa rajan pinnassa oleva Lipola, jotta vihollisen eri ryhmät pidettäisiin erillään, mikä vaikuttaa ajatuksena sangen kunnianhimoiselta. Alkuun olisi tarve heittää takaisin vihollisen hyökkäys ja sitten voisi hyökkäyksillä tukea kumpaankin suuntaan viivytystä, ensin Nihtilän mielestä Kivennavan suunnassa ja myöhemmin itään Kiviniemen ja Petäjärven luona. Heikon tiestön takia Nihtilä sijoittaisi tänne pääosan käytettävistä kevyistä joukoista⁹¹, ja koko suojajoukoista vajaan kolmanneksen käsittäen myös vähän jalkaväkeä ja tykistöä, mikä vaikuttaa suhteellisen suurelta osuudelta.⁹²

Itäisen Kannaksen tai Raudun ryhmän tehtävä olisi puolustuksellisempi. Sen päätehtävä olisi Vuoksi-Suvanto-vesistölinjan varmistus. Nihtilä myös spekuloi hyökkäyksellisellä ratkaisulla täällä heikentäen länttä keskittämällä tänne kahden rykmentin voima, mutta arvioi, että keskitysten hitauden takia puna-armeija ennättäisi edelle. Hyökkäyksellisemmällä toiminnalla tarkoitus olisi sitten ollut pitää pidempään Raudun-Petäjärven seutua. Tämä antaa kuvaa pyrkimyksestä offensiivisiin ratkaisuihin mahdollisuuksien puitteissa. Kuitenkin Nihtilä juuri tuon hitauden tähden ei nähnyt sitä täällä toimivana. Taipale tarvitsisi oman varmistusosastonsa, jonka roolin Nihtilä näki melko passiivisena jokilinjan varmistuksena. Mahdollisuutena hän esitti sen käyttöä myös tukemaan muualla, mutta näkee sen vaarallisena ”seikkailuna” pienelle osastolle. Raudun ryhmälle olisi annettava ”huomattava osa” tykistöä tehtävien luonteen takia ja noin neljännes suojajoukoista.⁹³

Kivennavan ryhmän toimintaa Nihtilä ei niin yksityiskohtaisesti käsitellyt. Sen tulisi saada runsaammin tykistöä, sillä Kivennavan suunta olisi yksi vihollisen pääetenemissuunta ja täällä olisi

---

⁹⁰Nihtilä 1929, 16.

⁹¹Kevyet osastot olivat hieman pataljoonaa pienempiä yksiköitä, joilta puuttui oma epäsuora tuli. Ajatuksena oli muodostaa liikkuvia yksiköitä esimerkiksi tiedusteluun tai varmistukseen. Vuonna 1932 sen vahvuudeksi muodostui 495 miestä ja kokoonpanoon kuului esikunta, polkupyöräkomppania, ratsuväkieskadroona, konekiväärijoukkue ja joukkueen vahvuinen kevyt kolonna. Kylkirauta 3/2010 (248.)

⁹²Nihtilä 1929, 18-19.

⁹³Nihtilä 1929, 20.

tarve pystyä melko sitkeään viivytykseen. Valkjärven ryhmän tuki olisi olennainen viivytyksen sitkeydessä. Tännekin sijoitettaisiin noin neljännes suojajoukoista.⁹⁴

Uudenkirkon ja Raivolan suunnan ryhmän tehtävän Nihtilä näki haastavaksi, koska rintama lähtisi viivytettäessä levenemään nopeasti. Vaikka alkuvaiheessa Nihtilä ei uskonutkaan tänne keskitettävän erityisen vahvoja voimia, toisessa portaassa on niitä luvassa enemmän. Meri on myös uhkaava avoin sivusta, jolta käsin puna-armeija voisi tehdä maihinnousun sivustaan. Näin ollen Nihtilä esitti retorisen kysymyksen, pitäisikö tästä tehdä erityisen vahva ryhmä, mutta ei näe sitä mahdollisena vaarantamatta itäisen Kannaksen vesistölinjojen varmistusta. Itäisellä Kannaksella kuitenkin olisi suhteellisen lyhyt matka Vuoksen-Suvannon-Taipaleen vesistölinjaan, kun taas lännessä olisi enemmän tilaa. Haasteiden tunnistamisesta huolimatta Nihtilä olisi jättänyt ryhmän sangen heikoksi koostuen noin kuudenneksesta suojajoukoista ja muodostuisi pääosin kevyistä joukoista. Ratkaisuna Nihtilä esittikin suurta joustavuutta ehkä aina Makslahti-Kämärä-tasalle eli oikeastaan Kannaksen pääaseman taakse asti ja suojajoukkojen vahvistamista kenttäarmeijasta heti kun keskitykset sen mahdollistavat.⁹⁵

Maastoarviossaan Nihtilä korosti Kannaksen peitteisyyttä arvioiden, että se suosii liikettä ja haittaa tulta. Liikettä Nihtilä katsoo edustavan kevyiden joukkojen ja jalkaväen, ja tulta puolestaan tykistön, konekiväärien ja kranaatinheittäjien sekä ilmavoimien. Vain erityiset paikat kuten erityisesti järvikapeikot pullonkaulaluonteensa takia tai aukeat antavat tulelle parempia mahdollisuuksia. Silti parempana Nihtilä piti pieniä yllätyksellisiä vastaiskuja kuin linjapuolustusta metsäisessä maastossa. Tässä hän vetosi suomalaisten joukkojen maastoliikkuvuuteen vihollisen raskaamman puoleista organisaatiota vastaan. Toisaalta hänen mukaansa puolustus tätä ”materiaaliylivoimaista höyryjyrää” vastaan voi tuskin kauaa pidättää edes edullisemmissä maastonkohdissa. Siis joustavuus ja aktiivisuus olisivat keskiössä toisin kuin sitkeä puolustus.⁹⁶

Aktiivisuuden oli toki tarkoitus saada muitakin muotoja kuin vastahyökkäykset. Nihtilä mainitsi pienien partioin toteuttaman häirinnän vallatulla alueella. Se olisi pieniä iskuja eritoten vihollisen johtamista vastaan, jotka olisivat omiaan jarruttamaan vihollisen toimintaa. Toinen toimintamuoto harvaan miehitetyllä alueella olisi valvonta: voimia olisi keskitettävä päteille, mutta näiden välimaastoa tulisi pyrkiä hallitsemaan valvontapartioilla. Nämä kävisivät myös taistelutoimintaa harhauttaen vihollista vahvuudestaan ja voisivat pyrkiä vetämään vihollista maaston umpikujiiin. Itse vastahyökkäykset Nihtilä katsoi edulliseksi vaihtoehdoksi linjapuolustukseen nähden. Tällöin Nihtilä

---

⁹⁴Nihtilä 1929, 20-21.

⁹⁵Nihtilä 1929, 21-22.

⁹⁶Nihtilä 1929, 24-28; 38.

vielä katsoi, että metsämaasto ei ole edullista puolustusmaastoa ampuma-alan puutteen takia. Sen sijaan voimat keskittämällä hyökkäyksiin toiminnalla olisi paremmat edellytykset. Tuolloista Nihtilän hyökkäyksellistä ajattelua kuvaa, että suurin uhkakuva näille hyökkäyksille olisivat nimenomaan vihollisen vastahyökkäykset, sillä peitteinen maasto mahdollistaisi myös viholliselle yllätykset. Tämä taas vaatisi omien hyökkäysten rajoittamista, mikä tekisi isommat voitot mahdottomiksi. Toinen ratkaiseva tekijä olisi omien joukkojen keveys, jotta ne voisivat sitten väistää mahdolliset vastatoimet. Puolustuksellisen toiminnan Nihtilä katsoi edullisemmaksi lähinnä järvikapeikoissa sekä laajojen aukeita peltoja omaavilla alueilla kuten Kivennavalla ja Raudulla.⁹⁷

Nihtilän diplomityön ratkaisut olivat suhteellisen samanlaisia kuin VK27:ssä⁹⁸, vaikka toki erojakin löytyy. VK27:sta löytyivät lähes vastaavat ryhmät, Uudenkirkon, Muolaan, Lipolan ja Raudun ryhmät, jotka nimityseroista huolimatta sijoittuivat lähes samoin kuin Nihtilällä. Siitä löytyy samoin ajatus siitä, että Lipola olisi eteentyönnetty asema, joka tulisi pyrkiä pitämään kauan, sillä se jakaisi puna-armeijan etenemiskaistat. Lipolan ryhmän tehtäviin kuului aktiivisuus Raudun ryhmän suuntaan, mutta mainintaa Muolaan ryhmän tukemisesta ei ole toisin kuin Nihtilällä, joka taas piti sitä keskeisenä.⁹⁹ Lipolan merkitystä painottaessaan Nihtilä ei ollut yksin. Harald Öhquist 2. divisioonan komentajana ja näin ollen tulevana suojajoukkojen komentajana esitti kysymyksenä Yleisesikunnan päällikölle, oliko Lipolan merkitystä riittävästi huomioitu. Hän esitti jopa mahdollisuutena hyökkäyksen rajan yli Kirjosaloon ja kannatti Lipolan voimakasta linnoittamista. Tähän taas suhtauduttiin Yleisesikunnassa skeptisesti, sillä se oli niin lähellä rajaa, että se olisi helppo menettää. Öhquist viivytystaistelusta vastaavana komentajana piti U-ryhmää aivan liian heikkona suoriutumaan tehtävästään.¹⁰⁰ Nihtiläkin tunnisti Uudenkirkon suunnan vaativuuden, muttei päätenyt esittämään sen vahvistamista. Tässä on toki huomioitava erilaiset positiot ja tarkempi tieto joukkojen vahvuudesta, joka Öhquistilla oli käytössään.

Kannaksella Nihtilän viivytyssajatus oli siis sangen offensiivinen, mutta mielestäni ei poikkeuksellisen offensiivinen suhtetutettuna aikaansa ja silloiseen keskityssuunnitelmaan. Hyökkäyksellisen toiminnan esikuvaksi Nihtilä nostaa saksalaisten menestykselliset taistelut Venäjää vastaan 1914.¹⁰¹ VK27:n laatimiseen liittyi Reino Arimon mukaan tarve erottautua liian puolustuksellisenä pidetystä Enckelin suunnitelmasta, joten on odotettavissa, että samanlainen henki on myös vaikuttanut

---

⁹⁷Nihtilä 1929, 28-31.

⁹⁸VK27 eli Venäjä-keskitys 27, myöhemmin VK1, oli 1927 laadittu keskityssuunnitelma Neuvostoliiton vastaisen konfliktin varalle. Suunnitelmaan kuului hyökkäyksellisenä elementtinä laaja vastahyökkäys Viipuria vastaan etenevän vihollisen sivustaan. Arimo 1987, 285.

⁹⁹Arimo 1987, 300-303.

¹⁰⁰Arimo 1987, 312-314.

¹⁰¹Nihtilä 1929, 23.

diplomityön laadintaan.¹⁰² Toki Nihtilä myöhemminkin profiloitui viivytyksen aktiivisuuden peräänkuuluttajana.

Nihtilän
diplomityön
vihollistoiminta-
arvio Kannaksella
luonnosteltuna.
Karjalankartat.fi:

Laatokan Karjala

Laatokan Karjalan rintaman operatiivisen merkityksen Nihtilä näki olevan pieni, jos Kannaksen hyökkäys onnistuu. Taas jos siellä epäonnistuttaisiin, olisi tämä helpoin suunta saada hyökkäys liikkeelle ja toisaalta tarpeen myös tukialueena Sisä-Suomeen etenemistä varten. Nihtilä laski alueelle saatavan maksimissaan noin 50 000 miestä, mutta rajatummilla tavoitteilla voivan jäädä myös kahteen divisioonaan. Teksti ei ole ihan niin yksityiskohtainen kuin Kannaksen viivytyksen kohdalla, minkä voi katsoa heijastelevan alueiden suhteellista tärkeyttä ja toisaalta myös sitä, että täällä on enemmän tilaa viivyttää.¹⁰³

Nihtilän skenaario perustui salaiseen liikekannallepanoon lähiseudun joukoilla Kannaksella, joten Laatokan Karjalassa sotatoimien alkuun tulisi hänen laskelmiensa mukaan kolmen viikon viive, jotta puna-armeija ehtisi keskittää alueelle riittävät joukot. Tämä aika olisi siis suojajoukoilla viivytyksasemien valmisteluun ja lisäksi Nihtilän näkemys oli, että viivytyks tulisi aloittaa jo ”rajan takaa”. Tällä ilmeisesti viitattiin rajoitettuihin hyökkäyksiin rajan yli operatiivisen syvyyden saamiseksi sekä sissitoiminnan aloittamiseen. Kuitenkaan operatiivisessa suunnittelussa ei juurikaan puhuta hyökkäyksistä, mikä on hieman outoa, ainoastaan viitataan mahdollisuuteen esimerkiksi ”--venäläiset pyrkivät lyömään mahdollisesti rajan taa työntyneet suojajoukkomme--”.¹⁰⁴ Kun muussa operatiivisessa suunnittelussa Nihtilä kuitenkin oli melko yksityiskohtainen, niin tämä epämääräisyys

¹⁰² Arimo 1987, 285.

¹⁰³ Nihtilä 1929, 4.

¹⁰⁴ Nihtilä 1929, 42.

pistää silmään. Viivytystarpeen Nihtilä katsoi loppuvan viimeistään Jänisjoki-linjalla, jos kenttäarmeijaa ei olisi lyöty, sillä sinne joukkojen keskittäminen olisi jo melko nopeaa.¹⁰⁵

Ajatus viivytyksen aloittamisesta rajan takaa kuului myös silloisiin puolustus suunnitelmiin, joten siinä Nihtilä ei ollut yksin. VK27:ssa hahmoteltiin jopa rajan lyhentämistä niin, että päästäisiin muodostamaan rintama Laatokan ja Äänisen välille.¹⁰⁶ Suojajoukkoja vastassa arvioitiin olevan heikohkoja rajavartiovoimia, joten paikallista ylivoimaa haluttaisiin hyödyntää. Suojajoukoille on hahmoteltu hyökkäyksiä Uomaalta Tulemajärvelle sekä Suojärveltä Veskelyksen-Tsalkin tasalle helpottamaan päävoimien keskitystä.¹⁰⁷

Karjalan rintama on paljon laajempi, mutta tuolloinen arvio tiestöstä rajoitti ongelmaa Kantalahden ja Repolan korkeudelle. Siksi Nihtilä katsoi perustelluksi tarkastella lähinnä Laatokan Karjalaa. Päähyökkäys olisi Aunuksen ja Lotinapellon suunnasta kohti Koirinojan tiesolmua ja sieltä edelleen kohti Laatokan pohjoispuolta aina Värtsilän tasalle. Ratsuväkeä saatettaisiin pyrkiä käyttämään nopeaan työntymiseen avatakseen Koirinojan, jos suojajoukot saataisiin kunnolla lyötyä. Suojärven risteysalue olisi myös tavoite ja sinne tultaisiin myös hyökkäämään. Sieltä jatkaminen riippuisi eteläryhmän menestyksestä, tarvitsisiko kääntyä sitä auttamaan vai voisiko edetä suoraan länteen. Nihtilä näki mahdollisena myös Porajärven kautta Lieksaan tehtävän sivuoperaation suomalaisten rautatieyhteyksiä vastaan ja siihen olisi varauduttava parilla komppanialla.¹⁰⁸

Oman viivytyksen alkuvaiheessa haasteena olisi omien voimien suhteellisen eristetyt asemat toisistaan ja näin ollen joudutaan varomaan saarrostuksiin joutumista ja osatappioita. Täällä Nihtilän viivytyksenäkemys oli enemmän sitä, mitä sodissa nähtiin viivytystaisteluna ja millaista se myös myöhemmin 1937 ohjesäännössä oli. Se oli pääosin puolustuksellista viivytyslinjalta toiselle kulkevaa taistelua, mutta kuitenkin aktiivisuus kuuluu ajatukseen. Aktiivisuus esiintyisi sissitoimintana ja pieninä vastaiskuina, jotka kuitenkin maaston soisuuden ja epätasaisuuden takia olisivat pienemmässä roolissa kuin Kannaksella. Sissitoiminta tulisi ulottaa syvälle vihollisen selustaan aina Petroskoihin ja Lotinapellolle saakka. Tässä Nihtilä katsoi voitavan jossain määrin luottaa paikallisten asukkaiden myötämielisyyteen. Sissitoiminta olisi tärkeää siksikin, että tällä taistelunäyttämöllä vihollisen huoltovaikeudet olisivat pahemmat kuin Kannaksella ja niitä olisi syytä pahentaa.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵Nihtilä 1929, 46-47.

¹⁰⁶Arimo 1987, 317.

¹⁰⁷Arimo 1987, 326.

¹⁰⁸Nihtilä 1929, 40-44.

¹⁰⁹Nihtilä 1929, 44-47.

Tätä voimien eristyneisyyttä voitaisiin tilanteen edetessä paikata keskittämällä reserviä Koirinojan-Syskyjärven seudulta mahdollisesti Suojärveltä. Tässä kysymyksenä oli Nihtilän mukaan ajoitus: jos reservin kokoaa liian aikaisin, se on poissa viivytyksestä pidempään, jos liian myöhään, se saa ”taktisen reservin” luonteen eli ilmeisesti ei olisi valmiina hyviin tilaisuuksiin. Viimeisenä kysymyksenä olisi tilanteesta riippuen Jänisjoen linja, olisiko pidettävä länsipuoli omaa vastaoffensiivia varten vai siirryttävä itäpuolelle parempaa puolustusta varten. Tämä luonnollisesti riippuisi tilanteen kehityksestä ja omista voimista.¹¹⁰

Voimien jaosta Nihtilä linjasi, että Koirinojan ryhmään tulisi 2/3 vahvuudesta ja hyökkäyskykyisimmät joukot, Lieksaan pari komppaniaa ja Suojärvelle loput voimat. Sen lisäksi olisi tarpeen saada erillisiä varmistusosastoja rajaseudun kirkonkyliin.¹¹¹

Karjalan rintamalla Nihtilä katsoi maaston peitteisyydestä huolimatta olevan parempia mahdollisuuksia myös tulelle, vaikkakin liike edelleen viivytyksessä korostuu. Aukea suomaasto, joita tietkin ylittävät, tarjoavat tulelle mahdollisuuksia, samoin järvi- ja suokapeikot. Samoin harjut ja joet tarjoavat mahdollisuuksia puolustajalle.

Nihtilä kommentoi, että maasto ei ensisilmäyksellä vaikuta sopivan erityisen hyvin viivytystaisteluun, sillä viivytyksmaaston edellytyksiä olisivat laaja tähytys- ja ampuma-ala sekä vaikeat maastoesteet. Nihtilän arvio olikin, että maasto ei sovi yleisesti ottaen erityisen sitkeän viivytystaistelun käyntiin, mutta järjestelmällinen ja tasainen aikavoiton saanti olisi mahdollista.¹¹² Nämä arviot ovat mielenkiintoisia kuvia aikakauden suomalaisen taktiseen ajatteluun maastosta. Siinä näkyy vahvasti ajatus, että metsä suosii hyökkääjää ja puolustaja tarvitsee aukeaa, asetelma, jota Nihtilä myöhemmin päätyi kritisoidaan. Tässä näkyy, ettei panssariuhkaa¹¹³ tai moottorointia vielä oikein ehkä otettu huomioon. Ilmeisesti ideaali viivytyksmaasto sitten voisi olla vuoristo tai ylänkö, jossa jyrkät solat rajoittaisivat etenemistä ja tarjoaisivat hyviä esteitä. Kuitenkin Nihtilä vielä mainitsi tottumuksen maastoon hyvin vaikuttavana tekijänä: metsään tottumattomille, esimerkiksi Keski-Venäjältä tuoduille joukoille ilman paikallistuntemusta metsämaasto ei olisi edullista hyökkäysmaastonakaan.

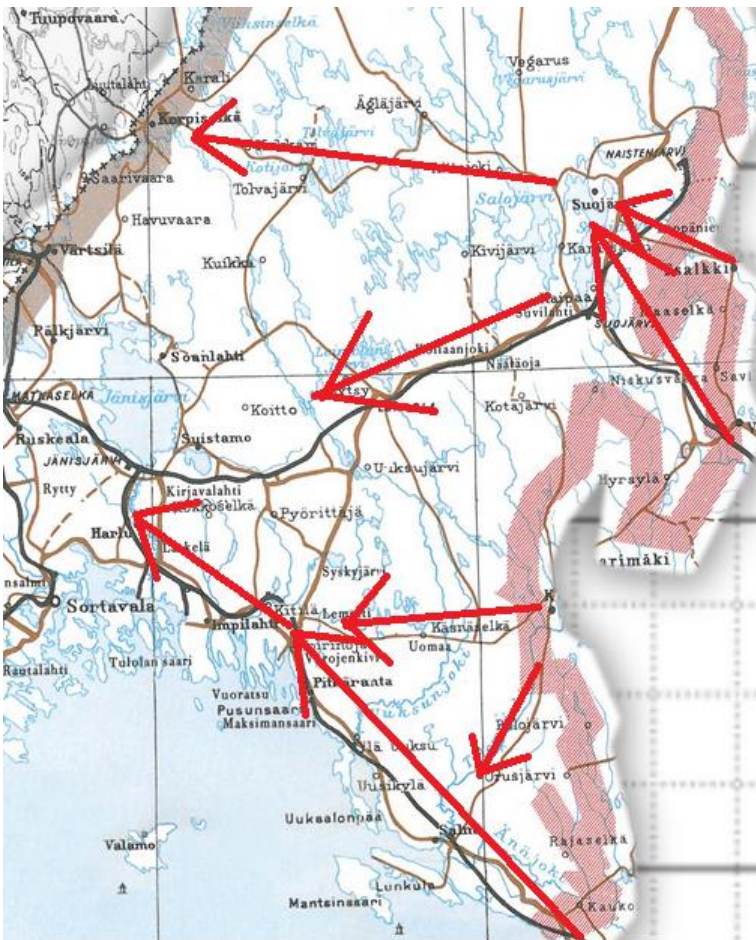
¹¹⁰Nihtilä 1929, 45-46.

¹¹¹Nihtilä 1929, 47-48.

¹¹²Nihtilä 1929, 59.

¹¹³Aikakauden kielenkäytössä oli termi ”hyökkäysvaunu”, mutta käytän työssäni termiä ”panssari” selvyiden ja johdonmukaisuuden takia.

Nihtilän diplomityön vihollistoiminta-arvio Laatokan Karjalassa luonnosteltuna. Karjalankartat.fi :

Lopussa Nihtilä vertailussaan asetti vastakkain Kannaksen ja Karjalan rintamien viivytyksen: edellisessä korostuu offensiivi, olisi annettava viholliselle ”vakavia iskuja” ja jälkimmäisessä puolustuksellinen viivytys, tuhoaminen ja nälännytys. Kaikkiaan diplomityön ajatukset eivät offensiivisuudessaan välittyneet sota-aikaan, vaan ne ovat pikemminkin lähempänä VK27:n ajatuksia. Lisäksi Nihtilän myöhemmistä teksteistä voi päätellä hänen ajattelunsa tässä suhteessa muuttuneen, toki on muistettava myös olosuhteiden ja vihollisarvioiden muuttuminen.

3. Sotakorkeakoulun taktiikan opettajana

3.1. Uhkakuva ja resurssit

Taktiikkaa ei kehitetä tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat monet tekijät ja reunaehdot. Tarve muodostuu uhkakuvasta, omat mahdollisuudet taas oman yhteiskunnan potentiaalista ja siitä, kuinka suuri osa tästä allokoidaan maanpuolustuksen tarpeisiin. Tässä luvussa on tarkoitus tarkastella taktiikan reunaehtoja uhkakuvan näkökulmasta sekä niiden taloudellisten raamien kannalta, joihin armeijan toiminta piti sopeuttaa. Tämä osaltaan antaa kontekstia taktilliseen keskusteluun ja esimerkiksi eri kirjoituksissa esitettyihin kaluston lisäyksiin.

Ainoana realistisena uhkakuvana Suomessa pidettiin Neuvostoliittoa. Toki Ahvenanmaan kriisin aikoihin 1920 laadittiin myös puolustussuunnitelma Ruotsia vastaan ja samoin tehtiin Ruotsissa, mutta tämä jäi kriisin ratkettua lyhyeksi vaiheeksi.¹¹⁴ Uhkakuva tuli selkeästi idästä ja oli myös selvää mitä kautta: Karjalan Kannakselta. Kannaksella oli suhteellisen hyvä ja tiheä tieverkko muuhun itärajaan verrattuna ja sieltä oli lyhin etäisyys Suomen asutuskeskuksiin, joten se oli lähes itsestäänselvä päävaihtoehto.¹¹⁵

Uhkakuvan myötä alivoima oli se asetelma, josta lähdettiin tilannetta analysoimaan. Tähän osittain linkittyi silloinen hyökkäyshenkisyys: katsottiin, että aktiivisuudella alivoimainen voisi saavuttaa paikallisen ylivoiman. A. E. Heinrichs kirjoitti vuonna 1923 arviossaan, että puna-armeijalla oli heikkouksinaan kurittomuus, karkuruus ja myös heikko varustus, mutta sillä oli pätevää johtoa. Hän arvioi, että kunhan uudistuksia saataisiin tehtyä, siitä tulisi yksi Euroopan voimakkaimmista armeijoista. Suomen uhkakuva-arvioita kuvaa esimerkiksi puolustusrevisionin näkemys tammikuussa 1926, että ei tulisi olettaa, että Venäjä olisi luopunut halusta ottaa takaisin tsaarin valtakunnan aikaiset alueet.¹¹⁶ 1920-luvun loppua kohden pantiin merkille puna-armeijan kasvava voima ja uudistuminen.¹¹⁷

Huomiota ei kiinnittänyt pelkästään määrällinen kasvu, vaan myös puna-armeijan taktinen ja tekninen uudistuminen. Jo 1920-luvun lopulla suomalaisissa sotisalan lehdissä esiintyi artikkeleita puna-armeijan taktiikan kehityksestä ja vuonna 1930 ilmestyi virolaisen majuri Johan Tomsonin laajempi käänösartikkeli, jossa esiteltiin puna-armeijan taktiikkaa. Siinä korostui puna-armeijan

---

¹¹⁴Sjöblom 2018, 36-37.

¹¹⁵Hollanti 2018, 61-62.

¹¹⁶Kronlund 1988, 283.

¹¹⁷Hollanti 2019, 62-65.

hyökkäyksellisyys ja nopeus mekanisoinnin myötä. Lisäksi vuonna 1933 julkaistiin tästä aiheesta ensimmäisenä suomenkielisenä teoksena Elie Arton kirja *Puna-armeija*, jossa käsiteltiin suhteellisen tarkkaan puna-armeijan kehitystä ja aseistusta. Esimerkiksi siinä puhuttiin panssariaseen vahvistumisesta, joita teoksen mukaan oli jo noin 600. Lentokoneita Arton arveli puna-armeijalla olevan noin kaksi tuhatta. Vaikuttaa siltä, että lukumäärät on arvioitu todellisuutta alhaisimmiksi, sillä jo 1935 puna-armeijalla oli noin 14 000 panssarivaunua ja -autoa.¹¹⁸ Siinä huomioitiin myös muodosteilla olevat motomekanisoidut joukot, joilla tarkoitetaan yhdessä toimivia moottoroitua jalkaväkeä ja panssarivoimia. Nämä olisivat tärkeä väline Neuvostoliiton liikkuvuutta korostavassa syvässä taistelussa ja kehittyvä puna-armeija asettikin haasteen, jonka käsittely näkyi esimerkiksi Sotakorkeakoulun diplomitoissa.¹¹⁹

Kiristyvät uhka-arviot loivat painetta oman puolustuskyvyn kriittiseen arviointiin. Poliittisessa keskustelussa diplomatia ja maanpuolustus olivat asetettuina vastakkain, sillä Maalaisliitto ja SDP käyttivät Kansainliittoa ja sen rauhanturvajärjestelmää argumenttina puolustusmäärärahojen lisäämistä vastaan ainakin 1920-luvun loppupuolella. Sittemmin Kansainliiton arvovalta alkoi heikentyä, kun Japani hyökkäsi 1931 Mantsuriaan.¹²⁰ Puolustusministeriön sota-asiaosasto ja yleisesikunta ryhtyivät vuonna 1929 laatimaan hankinta- ja työohjelmaa kyseiselle vuodelle. Siihen pyrittiin saamaan vain tärkeimmät tarvikkeiden hankinnat, jotka olisivat välttämättömiä armeijan saattamisessa liikekannallepanokelpoiseksi. Tähän katsottiin tarvittavan 275 miljoonaa markkaa. Eduskunta olisi taas ollut valmis antamaan vain 30 miljoonaa maavoimille sekä meri- ja ilmavoimille 78 miljoonaa. Puolustusneuvosto oli taas vuonna 1928 katsonut tarpeelliseksi 311 miljoonaa, joista 150 miljoonaa olisi välttämätön armeijan saamiseksi liikekannallepanokelpoiseksi.¹²¹

Tilanne oli kestämaton. Divisioonan täyden varustamisen arvioitiin tulevan maksamaan noin sata miljoonaa markkaa. Varustuksen taso kuitenkin vaihteli, kun tarkastellaan eri aseita. Vuoden 1930 tilanteessa jo kivääreissä oli vajausta liikekannallepanovahvuuteen nähden, mutta vielä puutteellisemmaksi varustus jäisi muussa varustuksessa. Erityisen vähäisiä olisivat konepistoolien ja kranaatinheitinten määrät, joita määrävahvuuksien mukaan olisi riittänyt vain viidelle divisioonalle. Vertailuna 1934 puolustus suunnitelmissa oli tarkoitus muodostaa 13 divisioonaa.¹²²

Vuonna 1930 laadittiinkin hankintaohjelma, jota kutsuttiin myös ”hätaohjelmaksi”. Sen esityksessä maavoimille varattiin 372 miljoonaa markkaa, merivoimille 173 miljoonaa ja ilmavoimille 175

---

¹¹⁸Liimatta 2018, 179.

¹¹⁹Hollanti 2019, 65-69.

¹²⁰Kronlund 1988, 280.

¹²¹Terä & Tervasmäki 1973, 173-174.

¹²²Terä & Tervasmäki 1973, 176; Kronlund 1988, 435-436.

miljoonaa markkaa. Tuloksena oli, että ohjelma toteutettaisiin 1936 mennessä. Ohjelma myös kohtasi vastustusta ja oppositio valitti siitä, että ohjelma sitoisi päätöksentekijöiden käsiä. Laman takia tästäkin ohjelmasta jouduttiinkin tinkimään, esimerkiksi vuodelle 1932 varatusta 125 miljoonasta markasta maksettiinkin vain 100 miljoonaa. Ohjelmalle eräänä puolustuksena lamakaudella oli kotimaisen tuotannon tukeminen.¹²³

Uusi perushankintaohjelma saatiin laadittua vuonna 1935. Puolustusministeriön sota-asiaosasto laati arvion heinäkuussa 1934, jonka mukaan hankintoihin tarvittaisiin 1330 miljoonaa markkaa, puolustusministeriö taas laati uuden ehdotuksen, jossa varattiin 1680 miljoonaa markkaa. Lopullinen arvion hankintaohjelman kuluista oli 1880 miljoonaa markkaa, josta jo 310 miljoonaa olikin jo myönnetty, ja kulut oli tarkoitus hajauttaa vuosille 1936-1942. Kuitenkin eduskunnassa muodostui epäselvyyksiä osittain armeijan salaustarpeen takia. Eduskunta ei ymmärtänyt, mikä olisi kenttäarmeijan voima ohjelman avulla, ja esitykset johtivat käsitykseen, ettei riittävän maanpuolustuksen järjestäminen olisi taloudellisesti mahdollista.¹²⁴

Sotatalousosasto laati arvion, jonka mukaan vaatisi 4,1 miljardia markkaa saattaa yhdeksän divisioonaa liikekannallepanovalmiuteen. Tarve supistaa hankintasummaa johti siihen, että materiaalmäärävahvuuksia supistettiin. Sieltä poistuivat ”aseet ja muut välineet, joita ilman määrätyt henkilöt tai joukko-osastot kokonaisuudessaan voivat suorittaa tehtävänsä lyhyen aikaa”. Tämä johti sittemmin talvisodassa tykistöammusvarastojen riittämättömyyteen ja panssarintorjuntatykeistä säästettiin jopa 55 prosenttia, mikä luonnollisesti oli hyvin haitallista. Vaatetuksesta myös tingittiin, sillä osan katsottiin voivan lähteä sotaan siviilivaatteissa, mikä sitten johti tunnettuun ”malli Cajanderiin”.¹²⁵

Puolustusmenoja tarkastellessa on syytä ottaa huomioon niiden suuri suhteellinen osuus valtion menoista. 1920- ja 1930-luvuilla puolustusmenot, suojeluskuntien menot mukaan lukien kokonaismenoista olivat 10-20 prosentin välillä. Selkeänä piikkinä näkyvät menot vuodesta 1938 alkaen, jolloin ne olivat kohonneet 25,7 prosenttiin, ja 1939, jolloin ne olivat jopa 51,0 prosenttia valtion kokonaismenoista. Huomautettakoon vielä, että 1939 oli myös piikki valtion kokonaismenoissa eli 8,357 miljoonaa markkaa muutettuna vuoden 1970 rahan arvoon. Kuitenkin näin myöhään käytettäviksi asetetuista varoista jäi suuri osa käyttämättä, sillä ei ehditty tehdä hankintoja ajoissa ja ostomahdollisuudet olivat kiristyneestä geopoliittisesta tilanteesta johtuen rajattuja.¹²⁶

¹²³Terä & Tervasmäki 1973, 176-180.

¹²⁴Terä & Tervasmäki 1973, 184-186.

¹²⁵Terä & Tervasmäki 1973, 193-194.

¹²⁶Terä & Tervasmäki 1973, 201-203.

Kiristynyt uhkakuva ja rajalliset resurssit asettivatkin suomalaisen sotilasjohdon haastavan dilemman eteen. Tätä taustaa vasten erilaiset kehitysehdotukset, joita etenkin diplomaatioissa paljon esitetään vaikuttavat sangen kunnianhimoisilta.

3.2. Taktiikan opetus

Valo Nihtilän siirtyminen Sotakorkeakoulun yleisen taktiikan opettajaksi osui hieman Sotakorkeakoulun suomalaistumiskehityksen jälkeen. Huomattavaa tässä on virkaikä; Nihtilä siirtyi tehtävään ohi vanhempien potentiaalisten kandidaattien ja tätä perusteli erikseen Sotakorkeakoulun johtaja Aksel Erik Heinrichs anomuskirjeessään 20.5.1930. Siinä hän toi esille Nihtilän johtajanominaisuudet, sotilaallisuuden, ahkeruuden, harkintakyvyn ja soveltuvuuden opettajaksi. Kirje oli sangen diplomaattisesti muotoiltu ja siinä muun muassa todettiin, ettei kirjoittajalla ole mitään sitä vastaan, että joku sopivampi määrättäisiin tehtävään. Jo tätä ennen oli Karl Oesch olisi halunnut Sotakorkeakoulun johtajana (1926-1929) saada Nihtilän opettajaksi. Hän oli siis tehnyt positiivisen vaikutuksen näihin jääkäriupseereihin.¹²⁷ Hänen opetusvuosinaan 1930-1936 Sotakorkeakoulusta valmistui diplomin kera 85 upseeria ja lisäksi monet aloittivat opintonsa.¹²⁸

Nihtilä asettui opettajaksi vaiheessa, jossa suomalainen taktiikka alkoi saada jo muotoaan. Kenttäohjesäännöstä osa oli jo valmistunut ennen Nihtilän opettajakautta tai valmistui sen alkuvaiheessa. Nihtilä itse ei vaikuttanut ohjesääntöihin, koska hän oli urallaan vielä niin alkuvaiheessa. Hän kuitenkin pääsi osallistumaan niiden tulkintaan ja keskusteluihin siitä, miten opit välittyisivät tuoreelle yleisesikuntaupseerien polvelle.¹²⁹ Kenttäohjesäännön toinen osa julkaistiin vuonna 1929 keskeneräisenä ja sitä pyrittiin täydentämään myöhemmin. Siitä puuttuivat vielä takaa-ajoa, viivytystaistelua, taistelun keskeytystä eli irtaantumista sekä perääntymistä eli joukkojen vetämistä niin kauas kuin toimintavapauden palautus edellyttäisi, asemasotaa sekä taistelua erikoisolosuhteissa kuten talvitaistelua tai pimeätaistelua tai erityisiä maasto-oloja kuten rannikkotai kapeikkotaistelua käsittelevät osiot. Tässä näkyy, että oli toisaalta kiire jo saada jonkinlainen ohjesääntö, mutta toisaalta kaikista erikoisolosta kuten talvitaistelusta ei ollut vielä tarpeeksi laajoja kokeiluja.¹³⁰

---

¹²⁷Ahto 1984, 16; Puolustushallinnon henkilöasiakirja, E. Heinrichsin kirje 20.5.1930 sotaväen päällikölle.

¹²⁸Kurenmaa 1994, 30.

¹²⁹Tynkkynen 2009, 95-96.

¹³⁰Tynkkynen 1996, 33-34.

Sotakorkeakoulun opetusmateriaalista on jäänyt paljon erilaisia karttatarjotteita, minkä voi katsoa kertovan pyrkimyksestä käytännöllisyyteen ja halusta sitoa taktiikka maastoon. Karttatarjoituksessa siis käydään läpi joukkojen johtamista luokkahuoneessa kartan avulla, erikseen oli sitten maastoharjoituksia jne. Kuitenkin vuosien 1932-1934 kurssilta on myös jäänyt yleisemmällä tasolla taistelulajeja käsitteleviä luentomateriaalia. Luennoilla Nihtilä avasi taistelulajeja ja niiden toteutusta sekä huomioitavia näkökohtia varsinaista kenttäohjesäännön tekstiä laajemmin. Luentomateriaali on käsikirjoituksen muodossa, mistä sitä on kätevä tulkita.

Hyökkäystaktiikassa saarrostus korostuu

Nihtilä aloitti opetuksensa hyökkäystaktiikasta käymällä läpi hyökkäysmuotojen ja -suunnan valinnassa huomioitavat operatiiviset ja taktiset näkökohdat. Operatiiviset näkökohdat puoltaisivat suorittamaan hyökkäyksen niin, että päästäisiin uhkaamaan vihollisen selustayhteyksiä kuitenkin vaarantaen omia yhteyksiä mahdollisimman vähän. Toisaalta tällaisen hyökkäyssuunnan pitäisi olla myös parhaiten varmistettu. Näin taktisten ja operatiivisten näkökohtien välillä on tyypillisesti ristiriita ja Nihtilä kehotti ennen taistelun menestyksellistä ratkaisua asettamaan taktilliset näkökohdat etusijalle ja ratkaisun jälkeen painottamaan operatiivisia.¹³¹

Taktisia näkökohtia hyökkäyksen suuntaamiseen Nihtilä eritteli enemmän. Ensinnäkin ne puoltavat suuntausta vihollisaseman arimpaan paikkaan, jossa menestys vaikuttaa nopeimmin koko aseman kohtaloon tai heikoimmin miehitetty kohtaan alkumenestyksen helpottamiseksi. Pyrkimys yllätykseen eli mahdollisuus ryhmittyä salassa on tärkeää ja sitä tärkeämpää, mitä heikompia omat voimat ovat. On oltava mahdollisuus käyttää ratkaisukohtaan riittävän vahvoja omia tykistö- ja jalkaväkivoimia, mihin esimerkiksi eteenpistävät asemankohdat tai sivusta voi tarjota mahdollisuuden. Lisäksi oma lähestymisryhmitys on huomioitava, sillä hyökkäysryhmitykseen siirryttäessä ei usein ole mahdollista liiaksi muuttaa omaa ryhmitystä. Käytössä olevat tiet ja annetut aikamääreet on myös huomioitava.¹³²

Ensimmäisenä hyökkäysmuotona luennolla esitellään saarrostava hyökkäys, jonka nähdään ohjesäännössä takaavan parhaat tulokset. Joukot jaetaan rintamaosastoon ja saarrostavaan osastoon, jonka tulisi olla mahdollisimman vahva ja sen reservi etenee saarrostavan siiven takan, mutta ulkopuolelle porrastettuna. Rintamassa vihollista ensin harhautetaan ja sitten sidotaan. Saarrostavan hyökkäyksen vaaroiksi identifioidaan vihollisen läpimurto rintamassa tai kääntökohdassa eli

---

¹³¹KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 57.

¹³²KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 57.

rintaman ja saarrostavan osaston välissä sekä iskut saarrostavan osaston sivustaan. Tosin vihollisen hyökkäykset ovat myös mahdollisuuksia: hyökkäämällä rintamaan se sitoo itsensä ja näin saarrostus edistyy ja hyökkäämällä kääntökohtaan eli osastojen väliin se ikään kuin työntää itsensä pihteihin. Tällöin Nihtilä näki, ettei tulisi yrittää työntää sitä pois rintaman vastahyökkäyksellä, vaan suunnata saarrostava osasto nopeasti hyökkäykseen, kehittää mahdollisesti molemminpuoleinen saarrostus ja luopua laajemmasta saarrostuksesta. Saarrostuksen laajuus määräytyy voimasuhteista, liian pitkän saarrostuksen vaarana voivat olla osatappiot tai omien yhteyksien menetys. Törmätessä mahdollisesti uuteen vihollisen linjaan Nihtilä ei kehottanut enää uuteen saarrostukseen. Toisaalta liian pienellä saarrostuksella voidaan päätyä saarrostamaan vain etujoukot ja kokoamaan joukot vihollisen päävoimien edessä. Leveällä marssiryhmityksellä voidaan helpottaa nopeampaa saarrostukseen ryhmittymistä. Sodissakin saarrostava hyökkäys näkyi maastokoukkausten suosiona ja mottien muodostumisena.¹³³

Nihtilä käsitteli myös vastakeinoja saarrostavaan hyökkäykseen. Ensimmäisenä hän esitti syvän ryhmityksen, tällaisen saarrostaminenkin vaatii syvempää saartoliikettä. Reservin tulisi olla kyllin takana reagoimaan tähän. Myös siipien pidentäminen on vaihtoehto, mutta Nihtilä ei nähnyt sitä edullisena, sillä se sitoo ja levittää voimia. Yhtenä keinona hän esitti puolustuskulman eli jonkinlaisen käännetyin rintaman levennyksen. Siihen muodostuu kuitenkin heikkous juuri kulmaan, sillä saarrostava puoli voi edullisemmin ja leveämmältä keskittää vaikutuksensa siihen. Näin ollen tällä kulmallakin voidaan lähinnä voittaa aikaa. Tilanne luonnollisesti vaikeutuu, mitä pidemmälle saarrostava hyökkäys pääsee kehittymään. Varmin pelastus olisivat saarrostuksen ulkopuolisten joukkojen isku saarrostajan sivustaan, muutoin keinoina esitetään läpimurto rintamassa tai kääntökohdassa tai perääntyminen pussista. Tässä näkyy, että sotia ennen saarrostettaessa uskottiin vihollisen pyrkivän lähtökohtaisesti irtautumaan eikä jäävän motteihin kuten talvisodassa.¹³⁴

Rintamahyökkäyksen ohjesääntö mainitsee olevan joskus välttämätön kuten jos vihollisen molemmat sivustat ovat nojattuja esimerkiksi luonnonesteeseen. Jo se, että se esitellään vaihtoehtona vain, jos saarrostava hyökkäys ei ole mahdollinen, kertoo sen toissijaisuudesta. Ohjesääntö myöskin korostaa, että rintamahyökkäyskin olisi suunniteltava kehittymään saarrostavaksi ainakin paikallisesti. Nihtilä aloitti sen käsittelyn erittelemällä sen etuja ja haittoja. Eduiksi hän luki lyhimmän matkan tavoitteeseen, samoin suhteellisen nopeaa ryhmittymisen hyökkäykseen ja näin ollen, jos vihollinen olisi heikko, olisi mahdollisuus nopeaan ratkaisuun. Lisäksi omat yhteydet eivät ole erityisesti uhattuina toisin kuin saarrostettaessa. Haittoina olisi vihollisen taistelunvalmeinta osaa vastaan

---

¹³³KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 57-59.

¹³⁴KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 60-61; Tynkkynen 1996, 157.

iskeminen ja tarve massoittaa omia joukkoja vaikeasti käsiteltäväksi ryhmäksi painopisteessä, jos hyökkättäisiin puolustukseen järjestäytyntä vihollista vastaan.¹³⁵

Rintamahyökkäyksessä Nihtilä näki ratkaisevaksi painopisteen oikean valinnan, josta jo aiemmin esitettiin näkökohtia. Lisäksi edullista olisi joko nojata painopisteen toinen sivusta johonkin luonnonesteeseen tai valita painopiste niin, että vihollinen voidaan painaa sellaista vasten. Hyökkäykseen Nihtilä näki kuuluvan myös hyökkäävän viivytystaistelun eli vihollisen sitomisen ja harhauttamisen ja näin muodostuu kaksi hyökkäyskohtaa. Varsinaisella painopisteen osastolla tulisi olla riittävä syvyys hyökkäyksen jatkuvuuden takaamiseksi. Ensimmäisen portaan tulisi painaa eteenpäin, kun toinen porras vyöryttää tai ainakin sitoo sivuille.¹³⁶

Vastatoimena läpimurtoon päässyttä rintamahyökkäystä vastaan Nihtilä esitti yksinkertaisesti nopean vastaiskun, joka olisi aina suunnattava sivustaan. Piirroksessa esitettiin vaihtoehtoina lyhyempi sivustahyökkäys oman linjan sisäpuolelle jääden tai laajempi edeten oman linjan ulkopuolelle.¹³⁷

Kolmantena hyökkäysmuotona esitettiin vielä sivustahyökkäys. Kenttäohjesäännössä se erotettiin saarrostavasta niin, että se kohdistuu suoraan sivustaan eikä saarrosta. Yllätys nähtiin onnistumisen ehdottomana edellytyksenä, vihollinen ei saisi ehtiä kääntää rintamaansa sitä vastaan. Siinä isketään nimenmukaisesti sivustaan ja pyritään vyöryttämään asemat sekä selkäyhteyksille. Kohde olisikin valittava niin, että sekä omat tieyhteydet olisivat hyvät hyökkäyksen alkuasemiin eli sivusta-asemaan ja vihollisen taaempien osastojen yhteydet tuohon sivusta-asemaan olivat huonot, että selustauhka olisi pienempi. Nihtilä vielä mainitsi, että jos vihollinen pääsee perääntymään, olisi hyökkäyksen jälkeinen takaa-ajo erityisen vaikuttava. Erona saarrostushyökkäykseen on myös mittakaava, sillä Nihtilä mainitsi, että suurilla joukoilla on vaikeampi saavuttaa yllätystä. Erityisen edullinen sivustahyökkäyksen katsottiin olevan talvella, ilmeisesti omien joukkojen hiihtotaidon takia. Heikkouksia sivustahyökkäyksellä on, etenkin jos se paljastuu, Nihtilä mainitsi erityisen uhkaavina hyökkäyksen omaan ulkosivustaan, omien yhteyksien katkaisemisen sekä mahdollisuuden, että vihollinen erottaisi erillisosaston sivustahyökkäystä vastaan näin päävoimien häiriintymättä.¹³⁸

---

¹³⁵KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 61-62.

¹³⁶KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 62.

¹³⁷KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 62-63.

¹³⁸KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 63-64.

Puolustustaktiikan periaatteita

Puolustustaistelua esitellessään Nihtilä vertaili silloista suomalaista ja venäläistä puolustustaktiikkaa. Venäläinen vaikutti hyökkäyksellisemmältä, mutta myös joustavammalta; Nihtilän mukaan se oli aktiivinen jo aseman edessä, kun taas suomalaisilla etuvartiotaktiikka oli puolustuksellista.¹³⁹ Tähän hän sittemmin esittikin muutosta puolustustaktiikasta kirjoittaessaan. Mainittakoon tosin, että viivytystaistelua käsittelevä ohjesääntö esitti juuri yhdeksi tilanteeksi hyökkäävälle viivytystaistelulle etuvartioiden toiminnan, kun varsinainen asema olisi vielä hieman keskeneräinen.¹⁴⁰ Tämä kuitenkin olisi poikkeusluontoinen erityistilanne.

Toinen tuolloinen ero voi olla hieman yllättävä: suomalainen puolustustaistelu oli ehdottoman torjuvaa, kun taas neuvostoliittolaiseen kuului tuolloin Nihtilän mukaan tietty joustavuus, se valmisteli jo taaempia asemia ja perääntyä tarpeen mukaan.¹⁴¹

Nihtilä aloitti kuvailemalla ensimmäisen maailmansodan aikaansaamaa kehitystä, jossa jo todettiin ”1-linjasysteemi” toimimattomaksi, koska se oli liian nopea murtaa ja vyöryttää ja nopean murron takia reservitkään eivät välttämättä ehtineet ajoissa paikkaamaan tilannetta. Se keskitti myös liikaa voimaa tulen alle. Tämän korjaamiseksi alettiin muodostaa useita peräkkäisiä linjoja, jotka muodostivat noin 2300-4500 metrin vyöhykkeen. Siihen kuului valvonta-, etuvartio-, pääpuolustus- ja lopulta pysäytyslinja. Tässä voidaan hyvin huomata, että syvä puolustus ei sinänsä ollut uusi idea, mutta suomalaisissa oloissa siihen liittyi haasteita, joita Nihtilä luennollaan eritteli. Näitä olivat omien voimien riittävyys ja toisaalta peitteinen maasto. Jalkaväen aseiden tuli oli kuitenkin voitava keskittää pääpuolustuslinjan eteen, mikä rajoitti aseiden ryhmitymisen syvyyttä etenkin, jos maasto vähensi peitteisyydellä näkyvyyttä. Lisäksi Nihtilä arvioi vihollisen tykistön heikommaksi kuin maailmansodan länsirintamalla, mikä osaltaan vähentäisi syvyyden vaatimusta.¹⁴²

Suomalaisessakin ohjesäännössä oli valvonta-, etuvartio-, pääpuolustus- ja tukilinja. Lisäksi mainittiin eteentyönnetty tukikohdat erillisinä etuvartiolinjasta ja aseman sisään kuuluvat omat sulkulinjat, jotka siis kulkivat asemassa syvyyssuuntaan pyrkien rajoittamaan läpimurtoja sivusuunnassa. Toki käytännössä pääpuolustuslinja korostui, sillä joukkoja pyrittiin keskittämään, jotta ainakin pääpuolustuslinja olisi pitävä.¹⁴³

---

¹³⁹KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 74.

¹⁴⁰Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1930, 35.

¹⁴¹KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 74.

¹⁴²KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 74.

¹⁴³KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 75-77.

Reservin käytöstä puolustuksessa Nihtilä ohjeisti keskittämään päävoimat pääpuolustuslinjaan ja jättämään suhteellisen pienet reservit, jotta puolustus omilla vähäisillä voimilla olisi riittävän kestävä. Puolustuksen kestävyys olisi edes yhdessä linjassa saavutettava. Päädyttiin siis aika lähelle yhden linjan systeemiä, sillä etuvartioasemat olisivat vain heikosti miehitettyjä ja niiden tehtävä on tilanteesta riippuen joko hälyttävä tai taistelutehtävä. Metsämaastossa taas reserviä on mahdollisten yllätysten takia varattava enemmän. Nihtilä ei halunnut antaa mitään kaavaa etuvartioon, puolustuslinjaan ja reserviin sijoitettavien joukkojen suhteesta vaihtelevien olojen takia, mutta hän esittää neuvostoliittolaisen mallin, jossa etuvartioon sijoitetaan pataljoonaa kohti joukkue ja muutoin reserviin 1/3 ja linjaan 2/3. Kuulijoille hän jättikin pohdittavaksi kaavan toimivuuden, viitaten kuitenkin vaihteleviin olosuhteisiin ja siten vahvasti johdatteli pitämään tätä Suomessa toimimattomana.¹⁴⁴

Hyökkäävä puolustustaistelukin mainittiin luennolla lyhyesti. Siinä puolustukseen laitettiin heikommat voimat ja varataan vahvat reservit ja puolustaville osille voidaan tarvittaessa antaa viivytystehtäväkin. Nihtilä jätti kuulijan pohdittavaksi mallin hyödyt ja haitat, kehottaen vertaamaan tätä kohtaamistaisteluun. Selvästi opetuksen painopiste oli kuitenkin konventionaalisemmassa puolustuksessa.¹⁴⁵

Puolustus taistelulajina perustui tuleen ja tämän organisoimiseksi oli laadittava tulisuunnitelma, mikä on Nihtilästä puolustussuunnitelman oleellisin osa. Tulisuunnitelman tavoitteita olivat vihollisen hyökkäysvalmistelujen häirintä ja lamaannutus, vihollisen tuhoaminen hyökkäysvalmiusasemassa, päävastarinta-aseman edessä ja lopulta tarpeen vaatiessa sen sisällä sulkien etenemisen ja tukien omia vastahyökkäyksiä. Jalkaväen (raskaammat) aseet eli pika- ja konekiväärit jaetaan kolmeen ryhmään. Yksi osa näistä aseista varattaisiin tiedustelun ja pienempien hyökkäysten torjumiseksi. Tällä haluttiin estää, että esimerkiksi tiedusteluluontoisella hyökkäyksellä vihollinen saisi selville oman tuliverkon ja eritoten sivustatuliasheet.¹⁴⁶

Toinen ryhmä ovat päätulivyöhykkeen aseet, jotka siis ovat tarkoitettu varsinaisen hyökkäyksen torjumiseen. Nihtilä painotti, ettei kaikkia saisi laittaa ampumaan sivustatulta, vaan osa myös rintamatuleen. Sivustatuli tarkoittaa siis konekiväärien ryhmitys- ja käyttöperiaatetta sellaiseen ristituliverkkoon¹⁴⁷, jossa vihollisen tulisi olla kaikissa kohdin ristitulessa. Tähän kuitenkin kuului se,

---

¹⁴⁴KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 77-78.

¹⁴⁵KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 78.

¹⁴⁶KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 78-79.

¹⁴⁷Päätulivyöhyke on pääpuolustuslinjan edessä oleva alue, jolle vihollinen on tarkoitus pysäyttää. Se muodostuu esteistä, miinoitteista ja jalkaväen aseiden sekä epäsuoran tulen muodostamasta tuliverkosta, josta pyrittiin saamaan yhtenäinen ja aukoton. Liimatta 2014, 128.

että konekivääri avaisi tulensa vasta suhteellisen myöhään, jotta sen asema ei paljastu. Sivustatuliverkon ongelmana hän näki, että siihen voisi olla liian helppo tulla aukko, jos jokin ase on poissa pelistä ja lisäksi haittana oli sivustatuleen kuuluva myöhäinen tulenavaus. Viimeinen osa olisivat reserviaseet aseman repeytymiä varten ja tukemaan omia vastaiskuja.¹⁴⁸

Puolustustaistelussa ennen vihollisen varsinaista hyökkäystä päävastarinta-asemaa vastaan Nihtilä korosti tiedustelun tärkeyttä. Tavoitteina olisi erityisesti päähyökkäyssuunnan ja tykistön sijaintien selvittäminen ja siihen pyrittäisiin tähytys- ja partiotiedustelulla sekä mahdollisesti myös tiedusteluhyökkäyksin.¹⁴⁹

Vastaiskusta –ja hyökkäyksestä Nihtilä kommentoi, että linjassa läpimurtokohdan sivustan kestäminen olisi tärkeää juuri vastaiskun kannalta, sillä vastahyökkäykset pyritään tekemään sivustasta. Jos sivusta olisi heikko, olisi vastahyökkäykselle vaarana vihollisen sivustahyökkäys, joten voi olla tarpeen vahvistaa tätä sivustakohtaa. Vastahyökkäys olisi tarpeen päästä suorittamaan nopeasti, mielellään kun vihollinen on pysähtynyt murtokohtaan, mutta ei ole saanut raskaita aseita paikalle. Lisäksi verrattuna tavalliseen hyökkäykseen vastahyökkäyksessä voima tulisi varata vahvemmin eteen eikä jättää reserviä, koska tavoitteen eli oman pääpuolustuslinjan ollessa lähellä hyökkäyksen jatkuvuudesta ei olisi tarve huolehtia.¹⁵⁰

3.3. Puolustus syvyyteen ja metsän suojaan?

Tiede ja Ase-lehdessä vuonna 1935 julkaistu Nihtilän kirjoitus *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen* oli Nihtilältä keskustelunavaus, joka kiinnitti suomalaisen upseeriston huomiota puolustuksen syvyyteen. Siinä Nihtilä melko voimakkaastikin kritisoi silloista puolustustaktiikkaa perustuen puna-armeijan hyökkäystaktiikan kehitykseen. Tuolloin Nihtilällä oli jo suhteellisen vahva ja vakaa asema hänen oltuaan jo vuosia yleisen taktiikan opettajana ja siten tiettyä auktoriteettia lähteä kritisoimaan ja kehittämään taktiikkaa, minkä lisäksi pidempi kokemus taktiikan puolelta ja harjoituksista varmasti antoi kokemusta ja näkemystä, joille perustaa mielipiteitä. Muihin teksteihin verratessa täytyy muistaa erilainen kirjoittajapositio mielipidekirjoitusta laadittaessa ja toisaalta taas virallisessa asemassa kirjoitettaessa.

---

¹⁴⁸KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 79.

¹⁴⁹KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 80.

¹⁵⁰KA, T 21369/Dg 50, Nihtilän luentomateriaali 8.3.1933, 80-81.

Jo aiemmin oli noussut keskustelua puolustuslinjan sijoittamisesta. Nihtilä ei suinkaan ollut yksin ajatuksessaan aseman sijoittamisessa metsän sisään. Jo vuonna 1926 jääkäriupseeri Edvard Hanell Suomen Sotilasaikakausilehdessä oli kirjoittanut asemien sijoituksesta, että asemien sijoittaminen syvälle metsään olisi edullista, mikäli olisi riittävästi aikaa valmisteluihin kuten tähytys- ja ampumalan raivauksiin. Metsänreuna taas olisi suositeltavaa lähinnä kiireisessä tilanteessa. Samoin vuonna 1934 jääkäriupseeri Viktor Sundman tuki näkemystä metsälinjan paremmuudesta Suomen Sotilasaikakausilehteen lähettämässään kirjoituksessa.¹⁵¹

Kaikki eivät näkemykseen yhtyneet. Monia suojeluskunnille suunnattuja oppaita tuottanut Niilo Sigell (myöhemmin Hersalo)¹⁵² katsoi Jalkaväen taistelutaito I:ssä (1927), että metsä rajoittaa puolustajan tulivaikutusta ja siten metsämaasto suosii enemmän hyökkääjää kuin puolustajaa. Tämä näkemys siitä, että metsä olisi edullinen nimenomaan hyökkääjälle oli yleinen upseeriston ajattelussa ja myös Nihtilä oli ajatusta kannattanut. Myös Yrjö Järvinen asettui tässä kritisoimaan Sundmania nähden, että asemien sijoittaminen metsään asettaisi puolustajan liaksi sattuman varaan, sillä se heikentäisi niin paljon tähytys- ja tulitusmahdollisuuksia.¹⁵³

Nihtilä aloitti tekstinsä tarkastelemalla puna-armeijan hyökkäystapaa jalkaväkiyhtymien, noin armeijakunnan, eli useamman divisioonan kokoluokan puitteissa. Kärkijoukot muodostuvat kevyimmillään kärkidivisioonan moottoroidusta osastosta tai kärkipataljoonista. Niiden tehtäväksi katsotaan vihollisen etuvartioasemien murtaminen ja pääpuolustuslinjalle pääseminen. Päävoimat taas on tarkoitus jättää vihollisen tykistön kantaman ulkopuolelle. Tarkoitus on hyökätä niin kauan kunnes ”vahvan tykistön tukema hyökkäys tulee torjutuksi tai vastaiskulla takaisin heitetyksi”, sillä vain näin katsotaan saatavan varma selvyys vihollisen pääpuolustuslinjan todellisesta kulusta.¹⁵⁴

Varsinaisessa hyökkäyksessä voima jaettiin noin 2/3 iskuryhmään ja 1/3 sitovaan ryhmään. Reserviä ei juurikaan varattu, vaikka ohjesääntö ohjeistaa noin 1/9 varaamisen tähän, lähinnä yllättäviä tilanteita varten. Tämä oli yksi selkeä suomalaisen ja neuvostoliittolaisen sotataidon ero. Suomalaiset tyypillisesti varasivat taktisella tasolla jonkin verran reserviä, jotta johtaja kykenisi vaikuttamaan taistelun kulkuun ja lähinnä poikkeustilanteissa se voitiin jättää pois. Lisäksi reservin käytön jälkeen uusi olisi varattava mahdollisimman pian. Puna-armeijan syvässä taistelussa oli sen sijaan portaat,

---

¹⁵¹Hollanti 2019, 92-93.

¹⁵²Niilo Hersalo (1895-1979) eteni urallaan kenraalimajuriksi asti. Hän aloitti työnsä suojeluskunnissa 1917 ja sisällissodan ansioiden perusteella ylennettiin reserviluutnantiksi. Hän toimi aktiivisesti suojeluskunnissa ja kirjoitti eri julkaisuihin taktiikkaa käsitteleviä tekstejä ja omia teoksiaan. Talvisodassa hän toimi 21. divisioonan komentajana itäisellä Kannaksella ja jatkosodassa 15. divisioonan komentajana. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7670>, luettu 2.6.2020.

¹⁵³Hollanti 2019, 93-94.

¹⁵⁴Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 16-18.

ensimmäinen rynnäkköporras, jonka tehtävänä olisi riittävän leveän läpimurron (Triandafillovilla 8-12 kilometriä) saavuttaminen ja toinen porras, joka taas koostuisi enemmän mekanisoiduista ja ratsujoukoista, sen kokoonpano vaihtelisi tilanteen mukaan. Sen tarkoitus on hyödyntää mahdollista läpimurtoa ja työntyä syvyyteen, ei niinkään auttaa itse läpimurron saavuttamisessa.¹⁵⁵

Arviot neuvostotykistön voimasta ovat muuttuneet luentojen arviosta, jossa Nihtilä piti sitä suhteellisen heikkona ensimmäisen maailmansodan länsirintamaan verrattuna. Nyt neuvostotykistö on merkittävä voima, joka pitää ottaa huomioon puolustussuunnittelussa. Metsänreuna-aseman ongelman on, että se on maaston puolesta ennalta-arvattava ja suhteellisen helposti tiedusteltavissa. Nihtilä laskee, että venäläisen divisioonalla olisi kolmen kilometrin kaistalle kuusi patteristoa käytössään. Puolustajan laakatuliaseet, tärkeimpinä konekiväärin olisivat noin 100 metrin syvyydessä kolmen kilometrin leveydellä eli noin 30 hehtaarin alueella. Tällöin Nihtilä arvioi kenttätykistön ohjesääntö perusteella, että suojaamattomalla jalkaväellä tappiot nousisivat 75-90 prosenttiin ja ampumahaudoissa olevalla 25-30 prosenttiin. Tämän tarkoituksena Nihtilällä on osoittaa kenttätykistön vaikutus ja siksi se olisi otettava huomioon puolustusaseman sijoituksessa.¹⁵⁶

Tätä vasten haittapuolina taas olisi, että metsämaasto mahdollisesti vaatisi tiheämpää miehitystä, jos vaaditaan pysäyttävää tuliverkkoa. Nihtilä arvioi Järvisen metsäkaistat liian leveiksi tämän diplomityön arvioinnissa. Kenttäohjesääntö II myös ohjaa tiheämpään miehitykseen metsälinjassa ja asettamaan kaikki automaattiasemat pääpuolustuslinjaan pitävän tuliverkon aikaansaamiseksi.¹⁵⁷ Siis myös tuliverkon syvyysporrastus vaikeutuisi metsälinjassa tähytyksen vaikeutuessa. Nihtilän ratkaisu tähän dilemmaan olisikin luopua pitävän tuliverkon vaatimuksesta syvyyden hyväksi.¹⁵⁸ Etulinjan pataljoonien tulisikin laajentaa syvyyttä jopa kilometriin. Tämän jälkeen syvyyden kasvattaminen olisi reservin tehtävä ja näiden tulisi valmistella tukikohtia kahdesta kolmen kilometrin syvyyteen.¹⁵⁹ Reservi ylipäätään tulisi sijoittaa enemmän syvyyteen ja hajautettava eli suojattava vihollisen tykistövaikutukselta nopean toimintavalmiuden kustannuksella.

Nihtilä korosti metsälinjan etuja, joita olisi juurikin vihollisen vaikeudet päästä selville asemien kulusta. Näin ollen myös hyökkäysvalmistelut vaikeutuvat ja tykistön käyttö, sillä sitä on vaikeampi tarkasti kohdistaa juuri linjaan. Samoin hyökkäysvaunujen käyttö vaikeutuu, mikä ehdottomasti olisi

---

¹⁵⁵Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 17; Tynkkynen 1996, 43; Lalu 2014, 169-170.

¹⁵⁶Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 23.

¹⁵⁷Kenttäohjesääntö II, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1929, 175-176.

¹⁵⁸Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 25.

¹⁵⁹Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 25-26.

suomalaisten etu. Avomaasto on se, mihin puna-armeija on koulutettu taistelemaan, joten metsä olisi suomalaisten paikallinen etu.¹⁶⁰

Syvyyttä Nihtilä lisäisi ei ainoastaan takamaastosta, vaan myös aseman edestä. Sieltä sitä olisi saatava eteentyönnettyillä tukikohdilla, joita olisi pääpuolustuslinjasta mahdollista tukea. Käytännössä nämä voisivat sitten olla esimerkiksi metsänreunassa pääpuolustuslinjan ollessa syvempänä. Eteentyönnettyt asemat eivät sinänsä ole uutta, mutta Nihtilä halusi suurentaa niiden roolia. Nihtilä esitti joustavaa miehityksen vahvuuden vaihtelua näiden osalla: alkuun tulisi olla vahva, ensi tunnustelevien hyökkäysten torjumiseksi. Tämä voisi myös tehostaa harhautusta pääpuolustuslinjan kulusta. Kuitenkin tämän jälkeen miehitystä olisi heikennettävä, jotta omat voimat eivät jäisi vihollisen tulivalmisteluille alttiiksi. Samaa, vihollisen valmistelua edeltävää asemien heikennystä, Nihtilä ehdotti myöhemmin myös pääpuolustuslinjaan.¹⁶¹

Nihtilä korostaa tehostettua tiedustelua, jotta välttyttäisiin yllätyksiltä. Olisi suoritettava ainakin aktiivista partiotiedustelua, mutta jos sillä ei päästäisi tuloksiin, tulisi tehdä väkivaltaista tiedustelua. Muita mahdollisuuksia olisivat esimerkiksi laskuvarjolla selustaan tai selustaan jättäytyvät ryhmät, juuri kuten sittemmin vuonna 1944 Kannaksella Matti-partiot toimivatkin.¹⁶²

Ryhmyksessä konekiväärien käytössä Nihtilällä olisi samanlaista joustavuutta kuin etuvartioasemissa. Konekiväärejä tulisi sijoittaa alkuun etupainoisesti vastavalmisteluun, mutta sen jälkeen noin puolet siirtää syvyyteen.¹⁶³

Nihtilän mielestä ei tulisi jättää käyttämättä mahdollisuutta tuottaa tappioita etujoukoille. Tämänhän Nihtilä oli maininnut jo Sotakorkeakoulun luentomateriaalissaan, jossa hän piti suomalaista puolustusta passiivisena aseman edessä. Puna-armeijan hyökkäyksessä oli silloisten periaatteiden mukaan suhteellisen heikot voimat tekevät tunnustelevaa hyökkäystä siihen asti, kunnes eteneminen tyssäisi ja päävoimat pitäisivät etäisyytensä niihin, jotta eivät olisi tykistön vaikutuksen alaisina. Tämä voisi mahdollistaa osatappion aiheuttamisen rajoitetulla hyökkäyksellä. Tämä ajatus sittemmin esiintyi myös Nihtilän ohjaaman E. N. Hämäläisen diplomityössä. Toinen mahdollisuus olisi

---

¹⁶⁰Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 23-25.

¹⁶¹Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 25-27, 33

¹⁶²Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 33.

¹⁶³Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 28.

vastaisku etuvartioasemien takaisin ottamiseksi, mikä toimenpiteenä saattaisi harhauttaa vihollisen luulemaan etuvartioasemia pääpuolustuslinjaksi.¹⁶⁴

Vihollisen päävoimien hyökkäyksen kohdalla Nihtilä ei kuitenkaan näe tarkoituksenmukaisena Suomen Jalkaväen ohjesäännön linjausta, jonka mukaan pataljoonan reservin käyttötapa olisi lähtökohtaisesti puolustuksessa vastaisku. Hänen mukaansa vastaisku nopeuttaisi ratkaisua pääpuolustuslinjalla ja vaikka se voisi järkyttää hyökkäyksen ensi porrasta, sitä pian seuraava toinen porras löisi uudelleen läpi. Nihtilä pitäisikin pataljoonan reservin mieluummin uuden puolustusaseman runkona. Tässä hän nostaa esille silloisen puna-armeijan linjauksen, jossa kiellettiin vastaisku komppanian reservillä. Lisäksi puolustuksen joustavuuden lisäämiseksi Nihtilä haluaisi divisioonalle reserviksi moottoroidun konekiväärikomppanian, joka merkitsisi liikkuvaa, mutta tulivoimaista osastoa, jolla rajoittaa etenemistä uhkaavalla suunnalla.¹⁶⁵

Tykistön käytössä Nihtilä vaatii entistä enemmän valmistelemaan sulkuja myös oman aseman sisään. Lisäksi tykistön sulut voisivat myös paremman puutteessa hyökkäysvaunumuodostelmia vastaan moraalisten vaikutusten takia. Sulkutuli on siis erityisen tiheä tykistön tulenkäytön muoto, jonka tarkoitus on tukahduttaa toiminta ja liike tietyssä maastonkohdassa. Ottaen huomioon puna-armeijan portaittaisen hyökkäyksen päävoimien hyökätessä Nihtilä ehdottaa uutta vastavalmistelua vihollisen hyökkäysasemiin ensimmäisen portaan ylitettyä sulkutulivyöhykkeen omien asemien edessä, sillä tällöin siellä olisi jo uusi porras valmistautumassa hyökkäämään.¹⁶⁶

Panssarivaunut voisivat päästä asemista läpi, mutta tärkeintä olisi, että omat joukot pysyvät suojassa asemissaan ja näin eristettäisiin panssarivaunut jalkaväestään. Tämän toimintamuodon sittemmin esimerkiksi talvisodan kokemukset vahvistivatkin toimivaksi. Nihtilä myös muistuttaa vaunujen ”puolisokeudesta” eli heikoista tähytysmahdollisuuksista vaunun sisältä. Tämä heikentää niiden toimintakykyä, jos ne on erotettu jalkaväestään. Nihtilä esittää, että läpi päässeet vaunut tulisi reservillä sitoa ja ohjata panssarintorjuntaseiden tuhottavaksi.¹⁶⁷

Pienten lähireserveillä suoritettujen vastaiskujen sijaan suurempi vastahyökkäys, ilmeisesti rykmentin tai laajemminkin reserveillä, tulisi sitten suorittaa vihollisen etenemisen pysähdyttyä

---

¹⁶⁴Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 32-33.

¹⁶⁵Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 34-35.

¹⁶⁶Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 29, 35.

¹⁶⁷Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 35-36.

viimeistään noin kolmesta neljän kilometrin jälkeen. Tällöin Nihtilä arvioi vihollisen hyökkäyksen voiman kuluneen sen verran tai ainakin sen toimintaan tulevan tauon tarkan suunnitelman puuttuessa ja jatkotoimenpiteitä ratkottaessa, että olisi edullista lähteä vastahyökkäykseen. Kuitenkin uhkana olisi edelleen vihollisen operatiivinen toinen porras, mutta tämä tulisi tiedostaa ja pysyä tietoisena sen toiminnasta ilmavoimien tiedustelulla.¹⁶⁸

Nihtilän esittää puolustuksen vahvistamiseksi tarpeellisia hankintoja. Panssarintorjunta nousee esille tärkeänä. Sen Nihtilä organisoisi kahteen osaan: eteen sijoitettavaan rykmentin tasolla, joka suojaisi etulinjan pataljoonat, reservin ja patteristoasemat ja divisioonan alaisuudessa olevaan raskaaseen osastoon, jonka tulisi liikkuvuuden takaamiseksi olla moottoroitu. Tätä perustellaan englantilaisilla sotaharjoituksilla. Tarkempia määriä Nihtilä ei lähde antamaan.¹⁶⁹

Lisäksi Nihtilä halusi lisätä jalkaväen raskaita aseita kranaatinheitimiä lisäämällä ja divisioonalle hän haluaisi käyttöön moottoroidun konekiväärikomppanian nopeaa reagointia varten puolustuksen tiivistämiseksi ratkaisukohdassa. Hän näki myös siirtymän itselataaviin kivääreihin suotavaksi mahdollisimman pian. Puna-armeijan syvään taisteluun kuului pyrkimys vaikuttaa reservin liikkeeseen ilmavoimillaan. Tämän takia Nihtilä esitti myös divisioona- ja armeijakuntatasolle moottoroituja ilmatorjuntayksiköitä suojaamaan siirtymiä.¹⁷⁰

Osin Nihtilän ehdottomat keinot puolustuksen vahvistamiseksi pohjaavat jo kenttäohjesäännössä esitettyihin ajatuksiin ja vaikuttavat pikemminkin olevan esimerkiksi harjoituksissa toteutuneen käytännön kuin niinkään ohjesääntöjen teorian kritiikkiä. Esimerkiksi ohjesäännössä kyllä puhutaan metsän sisässä olevan aseman eduista, mutta ohjesäännön kohta, jossa esitetään, että kiireellisissä tapauksissa puolustuslinjan määrää tähytys- ja ampuma-ala, vaikuttaa Nihtilästä muuttaneen harjoituksissa metsänreunapuolustuksen yleissäännöksi.¹⁷¹ Olosuhteiden muutos vuosien 1929-1935 välillä myös muutti tasapainoa: puna-armeijan tulivoima oli kasvanut, doktriini muuttunut eli syvän taistelun oppi oli muotoutunut ja suomalaiset olivat todenneet kokeiluissaan panssarivoimien paikoin massoitettunkin käytön olevan Kannaksella täysin toteutettavissa. Nämä tekijät tekivät maaston suojasta ja haitasta panssarivaunujen liikkeelle arvokkaampia.

---

¹⁶⁸Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 36.

¹⁶⁹Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 37-38.

¹⁷⁰Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 37-38, 30-31.

¹⁷¹Nihtilä, Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*, Tiede ja Ase Vol. 3, 1935, 29.

Tutkimuskirjallisuudessa tämä teksti nousee hyvin esille. Yleisesti ottaen siinä esitettyjä näkemyksiä pidetään edistyksellisinä, suorastaan aikaansa edellä olevina. Liimatta luonnehti kirjoitusta jopa enteellisenä talvisodasta saataviin kokemuksiin. Liikkeelle lähteneessä keskustelussa törmättiin kuitenkin siihen, että puolustuksen torjuvuuden ja syvyyden yhteensovittaminen muodostui haastavaksi yhtälöksi. Esimerkiksi Wolf Halsti taas asettui vastakkaiselle kannalle eli yhden linjan puolustajaksi ”yksinkertaisesti siitä syystä, että ne (omat voimat) näinkin käytettynä tuskin riittävät yhtenäisen ja tehokkaan tuliverkon luomiseen”.¹⁷² Tynkkyselle kirjoitus edusti siirtymää hyökkäyksen ylikorostuneesta roolista kohti ajattelua, jossa taistelulajit olivat paremmin tasapainossa.¹⁷³ Hänen mukaan keskusteluissa hahmottui kolme mallia puolustuslinjan sijoituksesta: aukeanreuna, metsän sisään ja lähelle metsän reunaa eli noin 200-300 metrin päähän, jolloin etuvartioasemat saatiin metsän reunaan.¹⁷⁴ Hollannille teksti oli tärkeä keskustelunavaus metsänreunapuolustusta vastaan ja puolustuksen syvyydestä ja hän pitää sen näkemyksiä vuosikymmentä ajastaan edellä olevina.¹⁷⁵ Sotakokemuksia sodan jälkeen upseerikeskusteluissa käsiteltäessä juuri metsänreunapuolustus tyrmättiin, sillä se olisi liian helppo kohde vihollisen tykistölle. Metsän sisällä tai aukealla sen sijaan pidettiin tilanteesta riippuen toimivana.¹⁷⁶

3.4. Diplomityöt – tutkimusta maanpuolustuksen tarpeisiin

Sotakorkeakouluopinnot huipentuivat diplomityön laatimiseen opinnäytteenä. Diplomityöt olivat kypsyysnäytteen lisäksi osa maamme sotatieteellistä tutkimusta, joten sen laatiminen myös testasi itsenäistä ajattelua, kykyä kehittää eikä ainoastaan omaksua taktiikkaa. Aiheenvalinnan oli palveltava tutkimuksellista tarvetta.¹⁷⁷ Vaikutusmuotona diplomityön ohjaaminen oli henkilökohtaisempi tapa verrattuna luentoihin, mutta toisaalta Nihtilän ajatuksien tulkitseminen niistä on epäsuorempaa. Jos näitä Nihtilän ohjaamiksi tunnistamiani töitä jaotellaan hyökkäystä ja puolustusta käsitteleviin, niin puolustus painottuu. Puolustukseen liittyvistä selkeimpänä ovat kaksi työtä puolustuslohkojen leveyksistä ja myös Simosen maavoimien osuutta Laatokan meripuolustuksessa käsitellyt työ sekä Pietarisen divisioonan ja armeijakunnan selustan turvaa käsitellyt työ lukeutuvat puolustuksen piiriin. Ajallisesti työt painottuvat Nihtilän opettajauran jälkipuolelle. Nihtilä ohjasi ja arvosteli 1934 kaksi työtä puolustuslohkojen leveyksistä. Muutoin töistä yksi on vuodelta 1936 ja loput vuodelta 1937.

---

¹⁷²Liimatta 2018, 129-130.

¹⁷³Tynkkynen 1996, 38.

¹⁷⁴Tynkkynen 1996, 39-40.

¹⁷⁵Hollanti 2019, 93.

¹⁷⁶Hollanti 2019, 181.

¹⁷⁷Tynkkynen 2009, 84-85

Hyökkäystaisteluun liittyväksi aiheeksi voidaan laskea Ali Koskimaan takaa-ajoa käsitellyt työ. Samoin hyökkäystä käsitteli työ hyökkäyksellisestä viivytyksestä. Tässä käsite ”viivytytys” saattaa hämätä lukijaa ja voisikin olla ymmärrettävämpää puhua rajoitetusta hyökkäyksestä, jota termiä tekijä itsekin ehdotti käytettäväksi. Näiden lisäksi R. Kalervon työ käsitteli kelirikkokauden vaikutuksia sotatoimiin, joka siis käsitteli kaikkia eri taistelu- ja operaatiolajeja.

Aihevalinnassa näkyi sekä opiskelijan että ohjaajan painotuksia, sillä se oli molemminpuolinen prosessi. Puolustus vaikuttaa painottuvan selkeästi aiheissa. Viivytystaistelu, joka oli myös Nihtilän oman diplomityön aihe, löytyy valikoimasta. Töiden aiheita on valikoitu arvioidun tutkimustarpeen kannalta. Esimerkiksi Neuvostoliiton moottoroinnin ja ilmavoimien vahvistuminen lisäsivät selustaan kohdistuvaa uhkaa. Yleisesti voisi havainnoida tiettyä konservatiivisuutta omia mahdollisuuksia arvioitaessa pikemminkin kuin mitään hurmoksellista hyökkäyksellisyyttä, mikä on sinänsä ymmärrettävää jo Suomen ja Neuvostoliiton voimasuhteiden puolesta. Nihtilän palautteessa korostui erityisesti parissa otteessa kaavamaisuuden kieltö. Useammastakin työstä löytyi arvostelua Suomen armeijan liiallista hyökkäyshenkisyyttä kohtaan. Nihtilän osuutta olen voinut arvioida hänen reunamerkinnoistään sekä diplomitöiden alussa esitetystä yleisarvioista.

Hyökkäävä viivytystaistelu vai rajoitettu hyökkäys?

E. N. Hämäläinen¹⁷⁸ kirjoitti 1936 diplomityönsä aiheesta *Hyökkäävän viivytystaistelun osuus taistelutoiminnassa ja sen taktillinen suoritus*. Johdannossaan hän perusteli aiheen tärkeyttä sillä, että hyökkäävä viivytystaistelu on jäänyt kovin epämääräiseksi upseeristollemme, joten olisi tärkeää saada siihen selkeyttä ja tähän Nihtilä arvioissaan yhtyi.¹⁷⁹

Hämäläisen työ rakentui hyökkäävän viivytystaistelun tarkasteluun eri tilanteisiin ja taistelulajeihin sovitettuna. Viivytystaistelun ollessa ”ratkaisua väistävää kokonaistoiminnan kannalta” ja hyökkäävän viivytystaistelun kuuluessa kaikkiin taistelulajeihin, Hämäläinen kärjisti, että kaikki koko armeijaa pienemmät hyökkäykset voitaisiin ymmärtää hyökkäävänä viivytyksenä.¹⁸⁰ Tämä olisi luonnollisesti huono määritelmä, joten hän lähti tulkitsemaan sen olemusta ”ohjesäännön hengestä käsin”. Hyökkäävä viivytystaistelu ei siis olisi itsenäinen taistelulaji, vaan ”hetkellinen rajoitettu

---

¹⁷⁸Einar Nestor Hämäläinen (1899-1986) yleni urallaan kenraaliluutnantiksi. Sota-aikana hän työskenteli pataljoonan komentajana, yleisesikuntaupseerina ja armeijakunnan esikuntapäällikkönä. Sodan jälkeen hänen uransa jatkui Sotakorkeakoulun johtajan apulaisena vuoteen 1947 asti, JR 7:n komentajana 1947–1949 sekä 3. divisioonan esikuntapäällikkönä 1949–1952. Tämä jälkeen hän komensi 6. prikaatia 1952–1953 ja sittemmin hän työskenteli ainakin pääesikunnan huoltopäällikkönä. https://www.sotasampo.fi/fi/persons/person_111?tab=1, luettu 14:30 20.2.2020.

¹⁷⁹Hämäläinen 1936, etusivun arvio.

¹⁸⁰Hämäläinen 1936, 5-6.

hyökkäys, joka muodostuu kertasuoritukseksi, jonka jälkeen taistelulaji useimmiten muuttuu”. Olennaista olisi käskijän näkökulma, sillä suorittajan kannalta toiminta ei välttämättä eroaisi ratkaisua hakevasta hyökkäyksestä. Tämä erottelu on jo ohjesäännössäkin.¹⁸¹ Lisäksi olennaista on hyökkäyksen rajoitettu luonne paikkaan, käytettyihin voimiin sekä päämäärään nähden. Hämäläisen mielestä hyökkäävä viivytystaistelu ei ollut kuvaava termi hyökkäyksen tarkoitukseen nähden, sillä muut tavoitteet, kuten harhauttaminen ja sitominen, korostuivat ajan voittamiseen nähden. Siksi tulisi siirtyä kuvaavampaan termiin ”rajoitettu hyökkäys”.¹⁸²

Ohjesäännön hengen mukaisesti ei rajoitetussa hyökkäyksessä voitaisi asettaa tehtävään kuin ainoastaan sellainen osa, että mahdollinen tappio ei vaarantaisi kokonaistehtävää. Kuitenkin heti perään Hämäläinen lisää tähän varauksen, jonka mukaan mitään kaavaa ei voitaisi asettaa ja voisi esiintyä ”otollinen tilaisuus”, jossa johtaja katsoisi, että niin pahasti epäedullista osaratkaisua ei voisi sattua, joka vaarantaisi yhtymän kokonaistehtävän.¹⁸³ Tässä näkyy määritelmien liukuvuus. Koska osaratkaisut kuuluvat rajoitetun hyökkäyksen tavoitteisiin, on hyökkäys rajoitettu nimenomaan käskijän, ei välttämättä suorittajan, näkökulmasta. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi, että suorittavalle portaalle, esimerkiksi pataljoonalle, hyökkäys on ratkaisuun pyrkivä, mutta taisteluosaston näkökulmasta ainoastaan osaratkaisuun. Hämäläinen rajasi käsittelyn suurimmillaan yhtymän¹⁸⁴ puitteisiin, sillä suuremmissa puitteissa ei hänen mukaansa rajoitetusta hyökkäyksestä voida puhua, sillä rajoitukset eivät suuremmissa puitteissa ole enää yhtä selkeät.¹⁸⁵ Taistelulaji puolestaan muuttuu, jos haetaan kokonaisratkaisua edullisissa oloissa esimerkiksi useiden edullisten osaratkaisujen jälkeen.

Sitovan hyökkäyksen kannalta Hämäläinen tarkasteli puna-armeijan puolustustapaa, josta olennaisena huomiona hän nosti puolustuksen suorituksen aktiivisesti eli vastaiskuin aina pienimpiin yksiköihin saakka, mikä edesauttaisi sitä, että sitovalla hyökkäyksellä saataisiin reservit sidottua. Tässä Nihtilä huomautti puna-armeijan sisäisestä keskustelusta, jossa oli alettu kritisoida puolustuksen liiallista aktiivisuutta ja pieniä vastaiskuja, mikä puolestaan voisi vaikeuttaa sitovaa pyrkimystä.¹⁸⁶ Tosin samasta asiasta myös Hämäläinen oli viitteessään maininnut, mutta pohjasi työssään kuitenkin silloiseen puna-armeijan viralliseen kantaan.¹⁸⁷

---

¹⁸¹Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1930, 14.

¹⁸²Hämäläinen 1936, 9-12.

¹⁸³Hämäläinen 1936, 5.

¹⁸⁴Yhtymä on suurin itsenäisiin sotatoimiin pystyvä joukko ja siihen kuuluu kaikki tarvittavat aselajijoukot kuten tykistö, pioneerit jne. Esimerkiksi taisteluosasto ja divisioona ovat yhtymiä. Taisteluosasto taas on pienin yhtymä, luonteeltaan tilapäinen ja tehtävää varten perustettu, ei rauhanajan joukko-osasto, ja sen koko vaihtelee tilanteen mukaan.

¹⁸⁵Hämäläinen 1936, 8.

¹⁸⁶Hämäläinen 1936, reunahuomio s. 18.

¹⁸⁷Hämäläinen 1936, 18.

Kohtaamistaistelusta puhuttaessa Hämäläisellä ja Nihtilällä oli pientä erimielisyyttä. Hämäläinen esitti, että rajoitettu hyökkäys voisi tulla kyseeseen joko etukäteen jo pidemmän matkan päähän lähetetyn osaston tai sitten marssirivistön etujoukon kohdalla, joista molemmista hän käyttää termiä ”etujoukko” lainausmerkein. Ensinnäkin Nihtilä korjaa käsitteellisesti, että edellisessä tapauksessa kyseessä ei ole ”etujoukosta”, vaan eteentyönnetystä osastosta.¹⁸⁸ Etujoukko siis tarkoittaa marssirivistöä edestä suojaavaa osastoa ja eteentyönnetty osasto taas kauemmaksi eteen lähetettyä joukkoa, tarkoituksena voi olla tärkeän maastonkohdan haltuunotto, kosketuksen ottaminen viholliseen ja viivytys tai sen pysäyttäminenkin.¹⁸⁹

Nihtilä piti Hämäläisen virheenä sitä, että hän esitti etujoukon toiminnan kohtaamistaistelussa irrallaan omana rajoitettuna hyökkäyksenään eikä osana hyökkäystaistelun kokonaisuutta. Taistelulaji puolestaan voisi vaihtua hyökkäyksestä rajoitetuksi hyökkäykseksi esimerkiksi, jos hyökkäys pysähtyy, mutta myöhempää hyökkäystä varten suoritettaisiin vielä rajoitettuja hyökkäyksiä tiettyjen maastonkohtien saamiseksi. Kysymys palautuu siis siihen, mikä on käskijän näkökulma ja kokonaistoiminnan päämäärä.¹⁹⁰

Hämäläinen vetosi puolestaan kohtiin, joissa hän mainitsi, että rajoitettu hyökkäys ei tulisi aina kyseeseen kohtaamishyökkäyksessä ja että sen käsittely, milloin tämä tulee kyseeseen, ei kuulu enää esityksen piiriin.¹⁹¹ Tämä kuitenkin jättää näiden eron lukijalle sangen epämääräiseksi. Hämäläisen asettama tarkoitus rajatulle hyökkäykselle oli mahdollisimman edullisten asemien saavuttaminen päävoimien käytölle. Tästä siis helposti muodostuu kuva, jossa juuri erillinen rajoitettu hyökkäys edeltäisi päävoimien hyökkäystä eikä olisi Nihtilän ajatuksen mukaisesti osa ratkaisuun pyrkivää kohtaamishyökkäystä.

Periaatteiltaan Hämäläisen näkemys etujoukon toiminnasta oli linjassa Kenttäohjesäännön oppiin. Etujoukon toiminnassa korostui häikäilemätön päälleikäyminen. Erityisiä mahdollisuuksia Hämäläisen mukaan loisi se, että puna-armeija ryhmitti tykistövoimiaan suhteellisen etupainoisesti, mikä voisi luoda mahdollisuuksia niiden kaappaamiseen. Kuitenkin hän varoitti omassa ryhmityksessä vastakkaisesta ääripäästä eli liian takapainoisesta tykistön sijoituksesta ja vaati riittävää tykistövoimaa myös etujoukolle. Ryhmityksen suhteen Hämäläinen suosittaa vähäisiä

---

¹⁸⁸Hämäläinen 1936, 31.

¹⁸⁹Kenttäohjesääntö kuvaa lähestymisvaiheen toimintaa niin, että lähestyttäessä kevyiden joukkojen (liikkuvia joukkoja ilman raskaita aseita, esim. ratsuväki tai polkupyörin liikkuvat) tulisi toteuttaa tiedustelu, haettava viholliskosketus, jatkettava etenemistä mahdollisimman kauan, kuitenkin jos jatkettu eteneminen voisi johtaa erilliseen ja ratkaisevaan taisteluun, olisi pyrittävä pitämään taktillisesti tärkeät maastonkohdat ja säilytettävä viholliskosketus. Taas rivistön etujoukon tulee pyrkiä viholliskosketukseen kevyiden joukkojen etenemisen pysähdyttyä. Kenttäohjesääntö II, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki 1929, 72-73.

¹⁹⁰Hämäläinen 1936, 30-32.

¹⁹¹Hämäläinen 1936, 32.

reservejä iskuvoiman saamiseksi eteen ja suhteellisen leveää ryhmitystä, mikä voisi mahdollistaa lievänkin saartavan vaikutuksen.¹⁹²

Puolustustaistelussa Hämäläinen esitti yhtenä vaihtoehtona rajoitettua hyökkäystä vihollisen kärkivoimien lyömiseksi sen hyökkäyksen alkuvaiheessa, jolloin kärki kohtaisi suomalaisten puolustuslinjat vielä kauempana pääjoukosta. Ajatus nojasi tietoihin silloisesta puna-armeijan hyökkäystaktiikasta, jota Nihtiläkin oli puolustustaktiikkaa käsitelleessä mielipidekirjoituksessaan esitellyt ja johon tekstiin Hämäläinenkin viittasi. Erimielisyyttä Nihtilälle ja Hämäläiselle tuli tästä hyökkäysajatuksesta lähinnä siitä, että Hämäläisen mielestä hyökkäyksen painopisteessä olisi pidettävä reserviä aina tavoitteen saavuttamiseen asti. Nihtilä taas perusteli, että koska tällaisessa tilanteessa käytössä oleva voima olisi rajoitettu ja toisaalta olisi päästävä tavoitteeseen nopeasti, olisi reservi jätettävä pieneksi ja lähes kaikki voimat käytettävä etulinjassa. Rajoitetussa hyökkäyksessähän ei tarvitsisi pitää reserviä hyökkäyksen jatkuvuuden takaamiseksi.¹⁹³

Varsinaisen viivytystaistelun osalta Hämäläinen ja Nihtilä vaikuttivat olevan samoilla linjoilla, mitä vahvistaa se, että samanlaiset ajatukset myös toistuvat myöhemmässä Nihtilän viivytystaistelua käsitelleessä mielipidekirjoituksessa vuodelta 1937. Hämäläinen painotti, että johdon olisi jo viivytysasemia ja reservin sijoitusta suunnitellessaan pidettävä jatkuvasti mielessä rajoitetun hyökkäyksen käyttömahdollisuudet. Tätä huomiota Nihtiläkin piti reunahuomautuksessaan tärkeänä. Hämäläinen myös vaati viivyttävälle joukolle riittävää vahvuutta ja puolusti tällaisen voimankäytön taloudellisuutta annettavien iskujen teholla. Hämäläinen korosti tässä epäsäännöllisyyden ja siten yllättävyyden vaatimusta eli toimintatapoja olisi vaihdeltava, jotta siitä ei muodostuisi ennustettavaa. Viivytystaistelussa erityispiirteinä muihin tilanteisiin nähden tulisi olla joustavuuden vaatimus ja osatappiovaaran välttäminen.¹⁹⁴

Nihtilän arvio työstä oli sangen myönteinen ja se olikin saanut arvosanakseen K:n (kiitettävä). Se oli ”selvitellyt ohjesäännössämme hiukan sekavaksi vyyhdeksi jääneen vyyhden hyökkäävästä viivytystaistelusta” ja suoritettu Nihtilän mukaan asiantuntemusta osoittavalla tavalla. Nihtilä kuvasi työtä ”omintakeista taktillista kehitystämme suuresti edistävänä”, sillä rajoitetut hyökkäykset ”luovat pohjan suurempien ratkaisujen mahdollisuuksille”.¹⁹⁵ Myöhemmässä Nihtilän tekstissä viivytystaistelussa huomataan, että Nihtilä näki selkeän tarpeen hyökkäykselliselle toiminnalle eli rajoitetuille hyökkäyksille viivytystaistelussa.

---

¹⁹²Hämäläinen 1936, 35-37.

¹⁹³Hämäläinen 1936, 40-46.

¹⁹⁴Hämäläinen 1936, 54-56.

¹⁹⁵Hämäläinen 1936, etusivun arvio.

Huomattavaa on, että seuraavan vuoden viivytystaistelua käsittelevässä ohjesäännössä työssä esitetty muutos toteutettiin ja hyökkäävästä viivytystaistelusta käsitteenä luovuttiin ”rajoitetun hyökkäyksen” hyväksi. Toki rajoitettu hyökkäys tuli vasta kenttäohjesääntöön sotien jälkeen. Näin ollen vaikuttaa siltä, että diplomityön ajatukset ovat voineet osaltaan antaa vaikutteita ohjesääntötyöhön.

Arviointeja puolustuslohkojen leveyksistä

Vuonna 1934 kirjoitettiin kaksi diplomityötä otsikolla *Puolustuslohkojen leveydet meikäläisillä yksiköillä ja yhtymillä*. Koska aiheesta tehtiin tuona vuonna kaksi eri diplomityötä, oli aiheelle selkeästi tuolloin ollut tilaus. Toisen näistä laati Yrjö Järvinen¹⁹⁶ ja toisen Martti Nurmi¹⁹⁷. Töistä Järvisen työ sai myönteisemmän arvion ja onkin pituudeltaan huomattavasti laajempi, ilman liitteitä 59 sivua, kun taas Nurmen työ oli vain 30-sivuinen ja sai kriittisemmän arvion. Molemmat työt perustuivat laskelmiin pitävästä puolustuksesta tulivoiman perusteella ja tarkastelivat sitten erilaisten maasto-olosuhteiden vaikutusta tähän.

Sekä Järvinen että Nurmi päätyivät jakamaan päätulivyöhykkeen tuliverkon¹⁹⁸ kahteen eri osaan, jotta koko tuliverkkoa ei voitaisi lamauttaa samalla tykistökeskityksellä. Järvisen mukaan molempien tuliverkon elementtien tulisi olla kykeneviä itsenäisestikin torjumaan hyökkäyksen ja hän jakaa sen jalkaväen kivääriryhmiin etulinjaan ja sijoittaisi konekiväärit 150-200 metriä sen taakse. Tosin Järvisen väitteeseen, jonka mukaan toisen puolen tuliverkosta tuhouduttuakin voisi toinen silti torjua hyökkäyksen, Nihtilä ei yhtynyt, koska arvioi joukkojen taistelumoraalin liiaksi laskevan.¹⁹⁹

Molemmissa töissä muodostui useamman peräkkäisen tuliverkon malli, jossa reservissä olevat joukot muodostaisivat aina uuden tuliverkkonsa tuoden näin puolustukselle syvyyttä. Reservillä oli siis

---

¹⁹⁶Yrjö Järvinen (1900-1953) urallaan profiloitui syvän puolustuksen kannattajana kuten Nihtilä. Järvisen upseeriura lähti sisällissodasta, jossa hän osallistui taisteluihin Lempäälässä ja Viipurissa. Myöhemmin hän palveli Tampereen Rykmentissä kouluttajana ja osallistui keskusteluun taktiikasta alan lehdissä. Hän opiskeli Sotakorkeakoulussa vuosina 1932-34 ja valmistui kurssinsa priimuksena. Talvisodassa hän palveli II armeijakunnan tiedustelutoimiston päällikkönä ja jatkosodassa taas Nihtilän armeijakunnassa 4.divisioonan esikuntapäällikkönä. Nihtilä luonnehtikin häntä hiljaiseksi mieheksi, jolta puuttui nopeutta, mutta ei järkeä. Kilkki 1994, 89. Sota-aikana hän palveli mm. Maaselän ryhmässä. Sotien jälkeen hän oli uuden kenttäohjesäännön pääkirjoittaja jatkaen siitä, mihin Nihtilä jäi ennen kuin joutui vankeutensa takia jättämään projektin, joten tässä suhteessa hänestä tuli ikään kuin Nihtilän ”perillinen”. Hän yleni urallaan everstiksi asti. Stenström 2016, paikoin, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7745>, luettu klo 13:46 7.4.2020

¹⁹⁷Martti Sakari Nurmi (1894-1940) yleni urallaan everstiksi asti. Hän kävi 1917-1918 Vimpelin sotakoulua, otti osaa sisällissotaan Vöyrin sotakoulun joukkueenjohtajana. Ennen talvisotaa hän oli ylentynyt everstiluutnantiksi ja toimi pataljoonankomentajana. Talvisodassa hän johti Taipaleen lohkon taisteluja, mutta menehtyi lomalla auto-onnettomuudessa sodan loppuvaiheissa. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1738670?page=2>, luettu 2.3.2020.

¹⁹⁸Päätulivyöhyke on pääpuolustuslinjan edessä oleva alue, jolle vihollinen on tarkoitus pysäyttää. Se muodostuu esteistä, miinoitteista ja jalkaväen aseiden sekä epäsuoran tulen muodostamasta tuliverkosta, josta pyrittiin saamaan yhtenäinen ja aukoton. Liimatta 2014, 128.

¹⁹⁹Järvinen 1934, 25-29.

kaksoistehtävä: olla pääosillaan olla valmiina vastaiskuihin²⁰⁰ ja toisaalta toimia uuden linjan runkona. Puolustuksessa olisi ensin pääpuolustuslinja, sitten pataljoonan reservin, rykmentin reservin ja viimeisenä divisioonan reservin linjat.²⁰¹

Erona Järvisellä ja Nurmella oli suhtautuminen vastaiskuihin ja -hyökkäyksiin puolustuksessa. Järvisen suhtautuminen tähän oli yleisesti ottaen varauksellinen. Vaikka Nurmi alussa piti puolustuksessa tulta ratkaisevana²⁰², hän kuitenkin antoi liikkeelle eli vastaiskuille merkittävän roolin, sillä juuri iskut hänen mukaansa johtavat ”hyökkäyksen täydelliseen epäonnistumiseen”. Tätä hän perusteli puna-armeijan hyökkäystavan tietyllä joustamattomuudella, mikä viittasi siis sen tapaan sitoa suurin osa voimasta hyökkäykseen jo sen alkuvaiheessa. Näin ollen johdolla ei taistelun alettua olisi välineitä vaikuttaa taisteluun ja alijohto olisi sidottu tehtäviinsä, joten aktiivisuudella ja iskuilla vastustajan toiminta voitaisiin sekoittaa.²⁰³ Nurmi ilmeisesti näki reservien vastaiskut tai -hyökkäykset yleensä toteutettavaksi kuitenkin pataljoonan reservillä (yleensä siis komppania), sillä hän totesi, että komppanian reserviä harvemmin tulisi käyttää vastaiskuun.²⁰⁴

Järvinen puolestaan kritisoi harjoituksissa näkemäänsä liiallista vastaiskuintoa pienillä yksiköillä, jossa aina kullakin tasolla (komppanian, sitten pataljoonan reservi jne.) suoritetaan vastaisku. Järvinen peräänkuulutti tässä tarkempaa tilannearviota, jotta pienempiä reservejä kuten joukkueen tai komppanian kokoisia reservejä ei välttämättä heitettäisi iskuun. Pataljoonankin vastaiskuihin hän suhtautui varauksellisesti, jos kyseessä olisi vihollisen painopiste. Voimakkaaksi arvioidun vihollishyökkäyksen yhteydessä hän käyttäisi reservejä vihollisen etenemisen rajoittamiseen hyökkäysten sijaan.²⁰⁵ Tässä hän oli siis samoilla linjoilla kuin Nihtilä myöhemmässä tekstissään puolustustaktiikasta. Eroa ei kuitenkaan pidä ylikorostaa, sillä sekä Järvinen että Nurmi kuitenkin näkivät pääasiallisesti pataljoonan reservin vastaiskun ja -hyökkäyksen toteuttajana. Järvinen myös kritisoi työssään yleisesti Suomen armeijaa liiasta hyökkäyshengestä koulutuksessa, mikä oli Nihtilänkin korostama teema.²⁰⁶

Molemmat kuitenkin poikkesivat tässä kysymyksessä asenteesta, jonka mukaan reservin automaattinen käyttö olisi aina vastaisku. Tämän asenteen Juha Hollanti katsoi muodostuneen

---

²⁰⁰Järvinen 1934, 16-17.

²⁰¹Nurmi 1934, 24-25; Järvinen 1934, 29-30.

²⁰²Nurmi 1934, 3.

²⁰³Nurmi 1934, 23-24.

²⁰⁴Nurmi 1934, 19.

²⁰⁵Järvinen 1934, 29-31; 33.

²⁰⁶Järvinen 1934, 13-14.

merkittäväksi suomalaisessa taktiikassa ja jäljitti sitä Niilo Hersalon *Jalkaväen taistelutaidon I osaan* (1927), jossa vaadittiin pääpuolustuslinjan valtaamista takaisin kaikissa tilanteissa.²⁰⁷

Metsämaasto nousi töissä esille tärkeänä kysymyksenä suomalaisissa oloissa. Sen katsottiin hankaloittavan tulen käyttöä ja nostavan yllätysten vaaraa. Merkittävänä erona on, oliko ehditty tehdä raivauksia tähystyksen helpottamiseksi vai ei. Järvinen näki metsämaaston pakottavan yhden linjan puolustukseen ja tiiviiseen ryhmyykseen. Hän arvioi vihollisen tykistön mahdollisuudet ”varsin rajallisiksi” metsämaastossa, mitä Nihtilä vahvasti kritisoi. Nihtilän mukaan vihollisen ilmatiedustelu kyllä maaston raivausten takia suurin piirtein paikantaa asemat ja näin ollen tiheään ryhmyykseen aiheuttaisi ”huomattavia tappioita”. Nihtilähän omassa myöhemmässä kirjoituksessaan metsälinjapuolustuksesta ratkaisi syvyyden ja torjuvan tuliverkon dilemman tinkimällä jälkimmäisestä. Muutoin voisi tuntua ristiriitaiselta, että Nihtilä silti esitti tässä yhteydessä metsämaastossa Järvistäkin kapeampia leveyksiä. Erityisesti tiheä ryhmitys olisi tarpeen siinä vaiheessa, kun tähystyksen vaatimia raivauksia ei olla tehty.²⁰⁸

Vesistölinjojen osalta Nihtilä kritisoi molempia diplomityön tekijöitä. Nihtilällä oli tiukasti mielessään Kannaksen itäosan järvinjojen varmistus, joka olisi kyettävä hoitamaan taloudellisesti ja se sai hänet vaatimaan näille riittävän leveitä lohkoja. Järvisen ratkaisu kesällä olisi miehittää todennäköiset ylimenopaikat ja muualla tyytyä valvontaan.²⁰⁹ Talvella tilanne olisi vaarallisempi. Erityisesti Järviseltä Nihtilä kehuu ehdotusta, jonka mukaan rykmentin kone- ja pikakiväärit olisi sijoitettava hyvin etupainoisesti lohkokorkeuden laajentamiseksi. Kuitenkin Järvisen näkemystä, jonka mukaan jo evakuointi- ja täydennysmatkat rajaisivat divisioonan maksimileveyden 25 kilometriin Nihtilä ei voinut hyväksyä.²¹⁰ Nurmi taas esitti, että talviaikaan vesistölinja rinnastuisi avomaastoon, mitä Nihtilä pitää kestävämmänä Kannaksen maantieteen valossa.²¹¹

Nurmi ehdottaa johtopäätöksissään mahdollisuutena divisioonan ryhmittämistä yhteen linjaan ilman rykmenttiä reserviksi lohkokorkeuden kasvattamiseksi. Tässä hän tulee sohaisseeksi suomalaisessa taktiikassa sangen keskeistä reservin varaamisen periaatetta ja Nihtilä reunahuomiossaan kysyykin hieman piikikkäästi, voiko tällainen ryhmitys tulla lainkaan kyseeseen.²¹²

---

²⁰⁷Hollanti 2019, 110-111.

²⁰⁸Järvinen 1934, 37-38.

²⁰⁹Järvinen 1934, 39.

²¹⁰Järvinen 1934, 47-48.

²¹¹Nurmi 1934, 28-29.

²¹²Nurmi 1934, 29.

Taulukko 1. Järvisen kootut lohkokolevydet (viivalla merkityjä ei käsitelty)²¹³:

Joukkoyksikkö, - osasto tai -yhtymä	Tärk. Lohko tai sekalainen maasto	Toisarvoinen lohko tai avomaasto	Laajat, jäätyneet vesistöt tai avoimet suot	Täydellinen metsämaasto
Kiv.komp	600	-	-	-
Kk.joukk:lla vahv. Kiv. Kompp.	1000	1500	2000	750-1000
Jv.patl.	2000	3000	5000	1500-2000
Jv.rykm.	4000	6000-7000	10-12 km	3-4 km
Divisioona	8000	12-15 km	20-25 km	-

Taulukko 2. Nurmen lohkokolevydet²¹⁴:

	puoliavoin maasto	metsämaasto	avomaasto
komppania	720	-	-
komppania kk.joukkueella vahvistettuna	1000	200-1000	1750
pataljoona	2000	400-2000	3500
rykmentti	4000	800-4000	7000
divisioona	8000	1600-8000	14000

Lopulta tulokset ovat siis numeroina melko samanlaisia. Eroina töissä voi huomata, että Järvinen käsittelee asiaa perusteellisemmin ja monipuolisemmin ottaen useampia eri tilanteita huomioon. Toki on huomattava, että Järvisen mukaan lohkokolevydet tulisi määrätä pataljoonittain maaston vaihtelun tähden.

Järvisen sama arvosana oli yhdeksän ja arvio oli myös sangen positiivinen. Nihtilä ei kuitenkaan yhtynyt työn näkemyksiin kaikessa, vaan piti puolustuslohkoarvioita liian optimistisina metsämaastossa ja taas liian pessimistisinä jää- ja suokenttien kohdalla. Kiintoisaa tähän nähden on, että silti juuri Nihtilä oli se, joka suosi mielipidekirjoituksissaan metsälinjaa, kun taas Järvinen suositteli avomaastoa kirjoiteltaessa sotilaslehdissä linjan sijoittamisesta. Joka tapauksessa Nihtilä

²¹³Järvinen 1934, 58. Taulukko säilytetty samanlaisena kuin diplomityössä.

²¹⁴Nurmi 1934, 29.

näki, että työllä olisi jopa ”laajempien upseeripiirien mielenkiintoa” eli se olisi tutkimuksellisesti sangen arvokas.²¹⁵ Se julkaistiinkin Tiede ja Ase-lehdessä.²¹⁶

Nihtilän mielipide Nurmen työstä taas vaikutti olevan melko kriittinen. Nihtilä arvioissaan piti sitä asiallisesti epätasaisena, sillä se jäi ”monissa kysymyksissä liian pintapuoliseksi”. Nihtilä katsoi, että työ nojautui liiaksi lähdemateriaalina käytettyyn ruotsalaisen upseerin K. B. Hedqvistin tutkimukseen aiheesta, ja olisi ollut parempi, jos Nurmi olisi pyrkinyt itsenäisempään tarkasteluun pitäen ulkomaista tutkimusta enemmän vertailukohtana. Lisäksi Nihtilä piti Hedqvistin tutkimusta liian teoreettisena ja poikkeavana suomalaisesta ohjesäännöstä sekä sopimattomana paikallisiin oloihin. Nihtilä mainitsee, että tuloksista löytyi hyvää ja asiallista, mutta kokonaiskuva jäi epäehyeksi. Arvosanakseen työ oli saanut seitsemän.²¹⁷

Töissä esitetyt lohkokolevydet vaikuttavat jääneen teoreettisiksi vaatimuksiksi. Esimerkiksi talvisodassa Kannaksella 5. divisioonan lohko oli noin 20 kilometriä Muolaan ja Summajärven välisellä alueella. Läntinen Kannas oli nimenomaan painopistesuunta, jossa tiiviille puolustukselle olisi ollut tarve.²¹⁸ Eversti Kai Savonjousi puolestaan totesi vuonna 1945 käydyssä sotakokemuksia käsittelevän tilaisuuden alustuksessaan, että hänen sotakokemuksissaan pataljoonan lohkokoleveys oli Kannaksella noin 3,5 kilometriä, Maaselän Kannaksella 4-5 kilometriä ja Syvärillä 5-7 kilometriä.²¹⁹

Erityisesti Järvisen työtä voidaan heijastaa myöhempään Kenttäohjesääntöön, jonka puolustusta käsittelevän osion kirjoittajaksi Nihtilä hänet valitsi. Siinä otettiin konsepteina käyttöön tiivis ja harva puolustus merkittävälle ja vähemmän merkittävälle alueelle. Lohkokolevyksiä tarkastellessa käy ilmeiseksi, että teoreettisesti pitäviä lohkoja voidaan muodostaa vain rajatulle alueelle. Töissä myös nähtiin puolustuksen syvyyden vaatimus, vaikka ei mentykään niin pitkälle meneviin johtopäätöksiin kuin Nihtilä eli oltaisi tingitty puolustuksen torjuvuudesta syvyyden hyväksi.

Suomalaisten mahdollisuudet takaa-ajossa?

Ali Koskimaan²²⁰ diplomityö aiheesta *Takaa-ajomahdollisuudet meikäläisissä olosuhteissa venäläisten toimiessa vastustajana* valmistui vuonna 1937. Koskimaa arvioi johdannossaan, että

---

²¹⁵Järvinen 1934, etusivun arvio.

²¹⁶Stenström 2016, 41.

²¹⁷Nurmi 1934, etusivun arvio.

²¹⁸Tynkkynen 1996, 135.

²¹⁹Tilaisuus 2.3.1945, s.2.

²²⁰Ali Walter Alexander Koskimaa (1906-1973) osallistui sisällissotaan Oulun suojeluskunnassa. Kadettikoulun hän kävi 1927 ja valmistui Sotakorkeakoulusta 1937. Talvisodassa hän toimi III Armeijakunnan operatiivisen osaston päällikkönä ja jatkosodassa vaihtelevissa tehtävissä kuten pataljoonankomentajana JR12:ssa 1941-42, vieraili Saksan 9. Ar-

tulevassa konfliktissa suomalaisten päätaistelulajina tulisi olemaan puolustus, missä hän on Nihtilän kanssa samoilla linjoilla. Takaa-ajon tärkeyttä hän perustelikin juuri hyökkäyksen harvinaisuudella, koska hänen mielestään tällöin vähäisistä tilaisuuksista olisi saatava suurin mahdollinen hyöty. Koskimaa pitikin perussääntönä, että takaa-ajo on se, millä taistelu saatetaan lopulliseen, laajempaan voittoon.²²¹ Takaa-ajon Koskimaa jakoi rintamatakaa-ajoon, joka sisältäisi vielä pienet koukkaukset, saarrostavaan takaa-ajoon sekä tulitakaa-ajoon, joka käytännössä työssä esiintyi edellisten takaa-ajomuotojen yhteydessä eikä itsenäisenä toimintamuotona.²²²

Vaikka Koskimaan teema on hyökkäystaisteluun kuuluva, hän työssään sivuhuomiona päätyy tarkastelemaan ja kritisoimaan Suomen armeijan hyökkäyksellisyyttä ja koulutusta. Teemaan hän päätyy ensin kritisoituaan voimakkaammin puna-armeijaa yksipuolisesta hyökkäyshengestä koulutuksessa, joka voisi taas olla takaa-ajavien suomalaisten etu, sillä tällöin puna-armeija olisi tilanteessa, johon ei oltu harjoiteltu riittävästi. Hän katsoo, että armeijamme resurssipulassa, josta hän mainitsee kaluston kuten hyökkäysvaunujen puutteen, ja harjoitusten rajallisuuden etenkin suuremmassa mittakaavassa ja aselajiyhteistyön osalta, ei hyökkäyksellisyydelle ollut materiaalisia edellytyksiä. Nihtilä reunahuomautuksessaan yhtyy vahvasti kritiikkiin.²²³

Koskimaa esittää johtopäätöksissään keinoja takaa-ajon vahvistamiseksi. Rintamatakaa-ajoa tarkastellessaan Koskimaa kiinnittää erityisesti huomiota aseistuksen puutteisiin. Kranaatinheitinkaluston lisääminen olisi tarpeen takaa-ajossa jatkuvaa tulitukea varten kompensoimaan tykistön roolia, jonka lisääminen taas olisi kalliimpaa. Suomella olikin 1934 käytössä noin 100 ja talvisodan aattona noin 300 kranaatinheitintä.²²⁴ Koskimaa mainitsee myös itselataavan kiväärin toivelistalleen tulivoiman lisääjänä. Takaa-ajon ylläpitämiseksi olisi tarpeen myös vahvistaa panssarintorjuntaa rykmentin portaassa ja ilmatorjuntaa divisioonan ja armeijakunnan portaassa, jotta takaa-ajoon pystyttäisiin häiriöttä keskittämään tuoreita reservejä.²²⁵

Koska puna-armeija olisi vahva teillä, mutta heikompi metsäisillä sivuilla, Koskimaa näkee takaa-ajon teillä pysähtymisen tai hidastumisen jälkeen metsäkoukkaukset tyypillisenä toimenpiteenä. Tästä hän johtaa vaatimuksen pataljoonan paremmasta maastoliikkuvuudesta, jotta koukkauksiin olisi riittävän vahva yksikkö. Liikkuvuuden lisäämiseen päästäisiin lisäämällä pioneereja pataljoonan

---

meijassa 1942-43 ja 1944 JR48:n komentajana sekä Kannaksen joukkojen esikunnan esikuntapäällikkönä. Sotien jälkeen hän työskenteli mm. Sotakorkeakoulun taktiikan opettajana 1945-1948, Sotakorkeakoulun johtajana 1957-1959 ja uransa päätteeksi jalkaväen tarkastajana. Hän yleni urallaan kenraaliluutnantiksi. <http://runeberg.org/kuka/1954/0398.html>, luettu 11.3.2020 klo 13:48.

²²¹Koskimaa 1937, 1-2.

²²²Koskimaa 1937, 2.

²²³Koskimaa 1937, 14-15.

²²⁴Kronlund 1988, 438.

²²⁵Koskimaa 1937, 28-30.

kokoonpanoon edistämään liikettä ja purkamaan ansoja ja esteitä. Lisäksi koukkauksessa kuormasto olisi jätettävä ja näin ollen eroteltava kaikkein välttämättömin vähemmän tärkeästä materiaalista. Yksittäisen miehen kenttävarustusta olisi taas kevennettävä 25-27 kilon painoiseksi. Talvella lisäkeinona olisi valiohiihtäjien kokoaminen samoihin yksiköihin eri portaissa, jotta saataisiin liikkuvaa voimaa.²²⁶

Laajempaa saarrostavaa takaa-ajoa varten Koskimaa katsoisi tarpeelliseksi saada divisioonan kokoonpanoon moottoroitu pataljoona, jolla olisi myös moottoroitu panssarintorjunta- ja kranaatinheitinaseistus. Osastonhan pitäisi toimia suhteellisen itsenäisesti, jolloin se tarvitsisi oman panssarintorjunnan ja epäsuoran tulen.²²⁷

Missä suhteessa sitten rintama- ja saarrostava takaa-ajo olisivat? Koskimaa muistuttaa, että hyökkäyskohta, josta takaa-ajo lähtisi, olisi selkeä painopiste ja hyökkäys usein olisi jo suunniteltu siten, että eteneminen johtaa saarrostukseen, jolloin rintamatakaa-ajokin olisi kokonaisuuden kannalta saarrostavaa. Kuitenkin nopeiden joukkojen saarrostavan takaa-ajon roolina olisi vihollisen huoltomuodostelmiin käsiksi pääseminen, perääntymisteiden katkominen ja uuden puolustusryhmityksen estäminen syvyydessä. Johtopäätöksenä Koskimaalla on, että rintamatakaa-ajo tulisi olemaan päätoimintamuoto ja se olisi paikallisesti saartavaa, mutta ratkaisevaan menestykseen pääsemiseksi siihen olisi liitettävä syvemmälle ulottuva saarrostava takaa-ajo.²²⁸

Koskimaa arvosteli koulutusta aselajiyhteistyön puutteesta. Erityisesti olisi tarvetta harjoitella enemmän etenemistä tiettömässä maastossa. Samoin tulisi harjoituksissa korostaa aloitekyvyn ja päättäväisyyden tarvetta. Puutteena hän näki, että harjoitus usein päättyi rynnäkköön päävostarinta-asemaan, mutta hyökkäyksen jälkeinen takaa-ajo jäi uupumaan. Nihtilä reunahuomiossaan kehuu johtopäätöksiä, mutta aivan erityisesti yhtyy tähän harjoituksiin esitettyyn kritiikkiin.²²⁹

Majuri A. Koskimaan työ sai arvosanan K (kiitettävä). Arviointiteksti oli pääosin positiivinen ja kritiikki kohdistui lähinnä pienempiin seikkoihin kuten kieliasuun. Nihtilä toivoi arviossa vielä enemmän pohdintaa ilmavoimien roolista takaa-ajossa erityisesti kapeikoissa, sillä hän näki sirpale- ja kaasuvaikutusten mahdollisuuksien olevan tällaisessa maastossa hyvät. Samoin hän olisi toivonut enemmän huomiota rintama-aukkojen hyödyntämiseen joukkojen työntämiseksi vihollisen selustaan

---

²²⁶Koskimaa 1937, 31-37.

²²⁷Koskimaa 1937, 40-44.

²²⁸Koskimaa 1937, 45-47.

²²⁹Koskimaa 1937, 57-60.

takaa-ajoa varten. Tässä Nihtilä vetosi sisällissodan menestykselliseen kokemukseen rintama-aukkojen käytöstä.²³⁰

Selusta vaarassa

Aarne Pietarinen²³¹ laati työnsä otsikolla *Divisioonan ja armeijakunnan selustan turvaaminen 1937*. Aiheenvalinta johdannon perusteella ohjautui tutkimusaukosta. Selustan suojan tärkeyden korostumiselle syytä voi jäljittää puna-armeijan mekanisointiin ja tekniseen kehitykseen sekä syvän taistelun oppiin, joka siis korosti vaikutusta vastustajan tämän syvyydessä, ei vain etulinjassa. Tämän lisäksi mahdollisina uhkakuvina esiintyivät sabotaasi ja tiedustelupalvelun salainen sota. Näin ollen uhka selustalle olisi suurempi. Aiemmissa sodissa selustaan kohdistuva uhka oli pienempi ja keskityttiin lähinnä rintamaan, mutta tekniikan kehitys on johtanut suurempaan selustaan kohdistuvaan uhkaan. Aihe oli rajattu divisioonan ja armeijakunnan tasolle, selusta oli tässä rajattu sinne asti, mihin olisi sijoitettuna huollolle tarpeelliset varastot eli noin 15-30 km syvyyteen.²³²

Kehittyvä ilma-ase lisäsi uhkaa selustalle, huoltolaitoksille ja joukkojen liikkeille. Pietarinen ottikin kriittiseen tarkasteluun suomalaisen ilmatorjunnan. Silloisella armeijakunnalla oli tuolloin määrävahvuuksissa käytössään ilmatorjuntakonekiväärikomppania, jossa oli siis 4 joukkuetta.²³³ Pietarinen arvioi, että tämä voima olisi riittämätön suojaamaan tyydyttävästi selustan kohteita ja siksi päätyikin esittämään divisioonatasolle ilmatorjuntakomppaniaa ja armeijakunnalle pataljoonaa.²³⁴ Autokomppanioiden joukkokuljetusten suojaamiseksi ilma-uhalta Pietarinen taas esitti kahta konekivääriä autokomppaniaa kohden ilmatorjunnaksi.²³⁵ Esitetyt lisäykset vaikuttavat sangen kunnianhimoisilta silloiseen tilanteeseen nähden ja talvisodassa ei päästy lähellekään näin kattavaa torjuntaa.

Motomekanisoinnin uhka näkyy työssä erityisesti panssaritorjunnan kehitystarpeena. Uhkakuvana Pietarisella oli erityisesti motomekanisoidun osaston ”retki” selustaan joko rintama-aukosta tai

---

²³⁰Koskimaa 1937, etusivun arvio.

²³¹Aarne Pietarinen (1902-1975) eteni urallaan kenraalimajuriksi. Hän valmistui Kadettikoulusta 1926, toimi KTR1:ssä patterin päällikkönä 1926-1935 ja valmistui Sotakorkeakoulusta 1937. Talvisodassa hän toimi 1.divisioonan operatiivisen toimiston päällikkönä, jatkosodassa taas 8.divisioonan esikuntapäällikkönä 1941-44. Tässä toimessa hän siis palveli samassa armeijakunnassa kuin Nihtilä, joka taas oli sen esikuntapäällikkönä. Sotien jälkeen hän työskenteli mm. pääesikunnassa toimistopäällikkönä ja topografikunnan päällikkönä.

https://www.sotasampo.fi/fi/persons/person_133?tab=1, luettu 12.3. 2020 klo 10:32.

²³²Pietarinen 1937, 1-3.

²³³Pietarinen 1937, 46.

²³⁴Pietarinen 1937, 91.

²³⁵Pietarinen 1937, 61-62.

läpimurtokohdasta, pyrkimyksenään aiheuttaa selustassa häiriötä johtamiselle ja huollolle. Tätä uhkaa vastaan hän esittää ensin passiivisia keinoja eli maaston hyödyntämisen, miinoitteet, sulutukset ja omien asemien ja laitosten sijoittelun suojaisiin paikkoihin. Aktiiviseksi välineeksi hän esittää panssaritorjuntaan 12-15 mm:n kaliiperista konekivääriä. Nihtilä taas huomauttaa näkemyksien aiheesta vaihtelevan ja esittää 47 mm:n tykin olevan myös suosittu vaihtoehto. Vaikka Nihtilä esittää huomionsa hyvin neutraalisti, vaikuttaa siltä, että hän piti panssaritorjuntakonekivääriä turhan kevyenä. Panssaritorjunnassa pitäisi Pietarisen mukaan olla riittävä syvyysporrastus eli aseita ei saisi liiaksi keskittää etulinjaan, koska tällöin oma selusta jäisi liian tyhjäksi. Pietarisen ehdottama porrastus olisi, että selustan etuosiin sijoitettaisiin näitä panssaritorjuntakonekiväärejä ja divisioonan liikkuvalla reserville olisi raskaampia aseita. Selustan tiet, sekä pää- että tärkeimmät sivutiet, olisi alustavasti sulutettava, esimerkiksi jättämällä sulkuihin aukot, jotka olisi tarvittaessa nopea sulkea. Divisioonalle olisi varattava kuusi panssaritorjuntakonekivääriä selustan suojaukseen. Ne olisi alistettava suoraan divisioonan johtoon, jotta ne tosiaan keskitettäisiin syvyyteen, eikä rykmenteille, joiden Pietarinen epäilee käyttävän ne etulinjan vahvistamiseen.²³⁶ Verrattuna ilmatorjuntaan, vaikuttaa Pietarisen esitys tässä kohtaa suhteessa maltilliselta. Kuitenkin ennen talvisotaa kevyitä panssaritorjuntakivääreitä tai -konekivääreitä ei saatu merkittävästi joukoille.

Pietarinen katsoi, ettei silloisella divisioonalla ollut sopivaa liikkuvaa reserviä selustan turvaksi. Siksi hän esitti divisioonan kokoonpanoon moottoroitua komppaniaa, joka olisi yhdistetty panssaritorjuntakomppaniaan. Hyökkäyksessä ja puolustuksessa sitä tulisi pitää takana, se tiedustelisi ja rakentaisi panssariesteitä ja tarvittaessa torjuisi motomekanisoituja osastoja. Nihtilä piti reunahuomiossaan suunniteltua käyttöä vielä ”hyvin defensiivisenä” ja ”ei kovin loppuun harkittuna” eli Nihtilä ilmeisimmin vaatisi tällaiselta osastolta aktiivisempaa toimintaa.²³⁷ Tässä voi nähdä, että diplomityön tekijä tarkastelee omaa tutkimusongelmaansa ja laatii siihen spesifin ratkaisun, kun taas ohjaaja saattoi helpommin tarkastella kokonaisuutta.

Pietarisen mukaan armeijakunnalle olisi tarpeen motomekanisoitu osasto, joka olisi aseistettu niin, että kykenisi torjumaan vihollisen mahdollisesti selustaan lähettämää motomekanisoitua hävitysretkeä. Sen tulisi olla vähintään vahvistettu pataljoona, johon kuuluisi lisäksi panssarikomppania, panssaritorjuntatykkikomppania sekä epäsuorana tulena kranaatinheitinkomppania.²³⁸ Tämä tarve olisi merkittävin Kannaksen toimintaympäristössä paremman tiestön takia, muilla operaatioalueilla tultaisiin hänen mukaansa toimeen

---

²³⁶Pietarinen 1937, 66-67.

²³⁷Pietarinen 1937, 72.

²³⁸Pietarinen 1937, 75-77.

sissipataljoonalla.²³⁹ Tätä voi pitää sangen kunnianhimoisena esityksenä armeijan materiaalitalanteeseen nähden.

Yleisinä johtopäätöksinä Pietarisella selustan turvaamiseksi olivat naamioinnin huolellisuus, selustan laitosten varovainen sijoittelu. Selusta tulisi koko ajan pitää osana yleistä suunnittelua, eikä erityistoimenpiteitä vaativana asiana. Selustan suoja myös vaatisi vahvempaa ilmatorjuntaa ja panssarintorjuntaa sekä motomekanisoituja joukkoja nopeaan reagointiin. Voidaan huomata, että ehdotukset olivat suhteellisen samankaltaisia Nihtilän puolustustaistelua käsitelleeseen kirjoitukseen nähden. Kumpikin näki joukoilla samat puutteet eli panssarintorjunnan, ilmatorjunnan ja liikkuvan reservin. Myös Pietarisen ehdotukset selustan laitosten sijoittelusta esimerkiksi kauemmaksi teistä ovat tuttuja jo Nihtilän mielipidekirjoituksesta. Molemmathan käsitelivätkin osin samaa ongelmaa eli puna-armeijan syvää taistelua, toki eri näkökulmista eli Pietarinen selustan turvaamisen ja Nihtilä puolustustaistelun näkökulmasta.²⁴⁰ Työ sai arvosanan K (kiitettävä) ja tiiviissä arviossaan Nihtilä kiittää sitä perusteelliseksi ja työn toimivan uranuurtajana aiemmin vähemmän tutkittuun ilmiöön.²⁴¹

Laatokka uhattuna

K. N. Simonen laati 1937 diplomityönsä aiheesta *Maavoimien tarve ja osuus Laatokan meripuolustuksessa ja niiden alistussuhteet*. Siinä tarkastellaan Laatokan puolustusta vihollisen maihinnousua vastaan. Vaikka Laatokka lyhentää maarajaa ja jakaa itärajan Kannaksen ja Karjalan operaatioalueisiin, maihinnousu Laatokan kautta uhkaisi molempien alueiden selustaa ja yhteyksiä ja hajottaisi voimia.

Laatokan silloisen puolustuksen Simonen arvioi olevan riittämätön. Laatokalla kyllä oli rannikkolinnakeketju, mutta ohuehko, joten Simonen arvioi, ettei se pystyisi päättäväistä maihinnousuyritystä torjumaan. Nykyinen puolustusketju pystyisi eteentyönnettynä Simosen mukaan viivyttämään ja hälyttämään, mutta tarvittaisiin taaempi viivytykselinja. Lisäpanostuksia hän perustelee sillä, että mitä aiemmin maihinnousu torjutaan tai rajoitetaan, sitä enemmän omaa elävää voimaa säästyy, sillä maihinnousun torjunta on edullisempaa kuin rantautuneen ja sillanpääaseman muodostaneen vihollisen.²⁴²

---

²³⁹Pietarinen 1937, 79-80.

²⁴⁰Pietarinen 1937, 88-91.

²⁴¹Pietarinen 1937, etusivun arvio.

²⁴²Simonen 1937, 9-14; 17.

Simonen esittikin työssään sekä Laatokan saariston ja rannikon lisälinnoittamista että kolmen pataljoonan voiman varaamista liikkuvaksi reserviksi torjumaan tai rajoittamaan mahdolliset maihinnousut. Nihtilän mukaan esitys kolmen pataljoonan varaamisesta ei tässä kohdassa tullut perustelluksi ja vasta myöhemmät laskelmat autokuljetuksista ”olisivat voineet johtaa esitettyyn tulokseen”. Nihtilä oli myös aiemmin esittänyt täydennysjoukkojen käyttöä tähän tehtävään, millä hän olisi sitten vähentänyt voiman tarvetta.²⁴³ Vaikuttaakin siltä, että Nihtilä piti tuota miesvoimaa liiallisena voimana tehtävään ja käytettävissä olleisiin voimavaroihin nähden.

Mistä sitten maavoimat olisi otettavissa rannikkopuolustukseen? Simonen esitti potentiaalisina vaihtoehtoina reservissä tai levossa olevat joukot, levossa olevista tai erikseen tehtävään sidotut. Reservin ongelmana olisi, että nämä voimat helposti sidottaisiin maarintamalle ja eivät näin olisi ajoissa käytössä maihinnousun torjuntaan, joten tämä ei voisi olla ensisijainen vaihtoehto.²⁴⁴ Mahdollisimman varhaisessa torjunnassa olisi kuitenkin maihinnousua vastaan merkittävää etua. Samoin levossa olevan voiman varaaminen tehtävään vaikutti Simosesta epävarmalta ratkaisulta, sillä ne olisivat luultavasti kuluneet taisteluissa ja tehtävä haittaisi joukkojen lepoa. Näin ollen puolustuksen rungoksi Simonen vaati Laatokan rannikkopuolustukseen koulutettuja joukkoja, jotka olisi koottu paikallisista maastontuntemuksen takia. Joukkojen liikekyky olisi tärkeää, jotta maihinnousukohtaan ehdittäisiin ajoissa torjuntaan, eli joukoille olisi varattava polkupyöriä ja kuorma-autoja.²⁴⁵

Simosen ajatuksissa muodostui siis puolustussysteemi, jonka ensimmäinen linja olisi linnakeketju rannikkotykkeineen ja linnakkeiden suojaosastoineen. Tämä kuitenkin murtuisi päättäväisessä iskussa, jolloin kuvioon mukaan astuvat rannikkopuolustukseen varatut pataljoonat. Ne olisivat liikkuvia ja sijoitetut mahdollisimman hyvien yhteyksien ja todennäköisten maihinnousualueiden lähelle. Niiden tulisi joko torjua tai rajoittaa maihinnousu. Jos tässä ei onnistuttaisi, olisi sitten lisävoimaa saatava kenttäarmeijalta. Aiemmin mainitut mahdollisuudet eli reserviin tai lepoon sijoitetut kenttäarmeijan joukot olisivat myös mahdollisesti tukemassa rannikkopuolustusta, mutta niiden varaan Simosen mukaan ei voinut laskea.²⁴⁶

Nihtilä tiiviissä arviossaan pitää työtä vakuuttavana ja harkittuna ja voi nähdä, että hän yhtyy huoleen Laatokan puolustuksen kestävydestä. Hän nostaa kuitenkin puutteena sen, ettei täydennyspataljoonien käyttömahdollisuuksia tehtävään käsitelty.²⁴⁷

---

²⁴³Simonen 1937, 25-26.

²⁴⁴Simonen 1937, 27-28.

²⁴⁵Simonen 1937, 26-34.

²⁴⁶Simonen 1937, 46-49.

²⁴⁷Simonen 1937, etusivun arvio.

Vaikka maihinnousun torjunta on erityistapaus, oli Simosen puolustusajattelusta huomattavissa ainakin puolustuksen syvyyden vaatimus sekä tietty joustavuus. Täysin torjuvaa puolustusta päättäväistä hyökkäystä vastaan ei voitaisi suunnitella, etenkin kun olosuhteet ajoivat toimimaan mahdollisimman pienillä voimilla, mikä puolestaan ohjasi joustavaan voimankäyttöön.

Kelirikko tekee hyökkäyksen mahdottomaksi?

Kapteeni R. I. Kalervo kirjoitti 1937 diplomityönsä otsikolla *Kelirikon vaikutus sotatoimiin*.

Kelirikkokausia esiintyy voimakkaimmin syksyisin ja keväisin ja aiheutuu siis siitä, kun vesi ei roudan takia pääse imeytymään.²⁴⁸ Kelirikko oli Nihtilän arvion perusteella vähemmän tutkittu aihe ja sen operatiivinen merkitys neljän vuodenajan maassa on ilmeinen etenkin suurten asevelvollisarmeijoiden sekä mekanisoinnin aikana. Johdannossaan Kalervo perustelikin aihetta sekä oman että ulkomaisen kirjallisuuden niukkasanaisuuteen ja sillä, että mahdolliset ulkomaiset kokeilutulokset olisivat salaisia. Kalervo käytti materiaalinaan esimerkiksi saksalaisen Erich Ludendorffin muistelmia ja tämän kokemukset ensimmäisen maailmansodan itärintamalta.²⁴⁹

Kalervo päätyi pitämään kelirikon vaikutusta sotilaalliseen toimintaan hyvin merkittävänä. Taistelija- ja operaatiolajeja tarkastellessaan hän näki kelirikon vahvistavan puolustusta ja erityisesti viivytystä hyökkäykseen nähden. Kalervo päätyi jopa suosittelemaan viivytystä kelirikkokaudella ”aina kun mahdollisuuksia siihen esiintyy” ikään kuin viivytystaistelu olisi toivottava asiointila. Tässä Nihtilä toppuutteli, että viivytykseen tulisi ryhtyä vain silloin kun siihen on erityistä tarvetta.²⁵⁰ Kalervo myös painotti sissitoiminnan huoltoa vastaan hyödyllisyyden kasvavan entisestään kelirikkokaudella, sillä tällöin huolto on jo valmiiksi ongelmassa.²⁵¹

Erityisesti Nihtilä oli kriittinen arviosta hyökkäysoperaatiosta kelirikon aikana. Kalervo esitti spekulatiivisesti skenaarion, jossa hän laskelmoi hyökkääjän etenemistä ja päätyi tulokseen, jonka mukaan hyökkääjän täytyisi pysähtyä kahden vuorokauden kuluttua hyökkäyksen alkamisesta huoltovaikeuksien ja tiivistyvän vastarinnan takia. Nihtilä kritisoi tätä ajattelutapaa kaavamaisuudesta ja korostaa alkumenestyksen merkitystä, joka luonnollisesti osaltaan vaikuttaa myös puolustajan toimien, esimerkiksi hävitys- ja viivytystoimien, onnistumiseen. Nihtilä vahvisti kritiikkiään kelirikon aikaisilla operaatioesimerkeillä ensimmäisen maailmansodan ja Suomen sisällissodan ajalta.

---

²⁴⁸Kalervo 1937, 3-4.

²⁴⁹Kalervo 1937, 1-2.

²⁵⁰Kalervo 1937, 31-33, 48-54, 57, 59.

²⁵¹Kalervo 1937, 34-37, 39.

Vastaesimerkkeinä siis olivat Viipurin valtaus keväällä 1918 sekä Itävalta-Unkarin operaatio 1916 Italiaa vastaan Asiagossa, joka johti rajattuun menestykseen.²⁵² Näin hän pyrki osoittamaan, että tuollaista kaavaa ei voitaisi laskea ja Kalervo antoi liian pessimistisen ja kaavamaisen kuvan kelirikkokauden operaatioista.²⁵³

Mahdollista vastustajaa tarkasteltaessa Kalervo arvioi, että kelirikon haasteet ovat puna-armeijalle vielä suhteessa suomalaisiin raskaammalla materiaalmäärällä, kuljetuskaluston raskauden ja organisaation takia ja tekisivät hyökkäystoiminnan kelirikkokautena jopa mahdottomaksi. Tässä Nihtilä kuitenkin näki Kalervolta vaarallista vastustajan aliarviointia.²⁵⁴ Nihtilä myöhemmin vielä huomautti, ettei teiden kunto Neuvostoliitossakaan ole kummoinen, joten hän ei pitänyt uskottavana, että Suomen tiestö asettaisi ylitsepääsemättömiä vaikeuksia.²⁵⁵

Kalervo oli työssään useita parannusehdotuksia kelirikkoon sopeutumiseksi. Pioneerien tarve kelirikkokautena kasvaisi tavallistakin suuremmaksi ja pioneerien määrä oli Kalervon mukaan jo silloisten harjoitusten perusteella arvioitu riittämättömäksi suotuisammassakin oloissa. Nihtilällä ja Kalervolla oli tästä erimielisyyttä vain organisaation suhteen: Kalervo sijoittaisi jo pataljoonaan ja patteristoon pioneeriosaston, Nihtilä huomautuksessaan suosisi keskittämistä ylemmäs eli rykmentin tasolle.²⁵⁶ Lisäksi Kalervo ehdotti kalustomuutoksia osittain kevyempiin kuorma-autoihin, sillä nämä kuormittaisivat vähemmän tiestöä. Sopeutumista lumen ja paljaan tien vaihteluun edesauttaisivat taas irtojalakset, joista hänen mukaansa on Norjassa hyviä kokemuksia.²⁵⁷ Loppuyhteenvedossaan hän vielä korostaa harjoituskokeilujen tarvetta ja sitä, että kelirikkokaudesta olisi hyvä saada suomalaisille suhteessa edullinen ajanjakso sopeutumalla siihen vihollista paremmin.²⁵⁸

Nihtilän antama arvosana arvio työstä oli kohtuullisen myönteinen, vaikka harmittelikin kokeilujen puutetta harjoituksissa ja siten vaikeutta tehdä vahvempia johtopäätöksiä. Kuitenkin kritisoitavaakin Nihtilä löysi melko runsaasti. Hän kritisoi Kalervoa aiheesta harhautumisesta sissitoimintaa käsiteltäessä ja pintapuolisesta käsittelystä kelirikon vaikutuksesta taistelutoimintaan. Hyökkäysoperaatioiden suhteen Kalervo oli Nihtilän mielestä tehnyt liian pitkälle menevät johtopäätökset. Yleisesti jää vaikutelma, että Nihtilän mielestä Kalervo päätyi ylikorostamaan

---

²⁵²Kalervo 1937, 47-48.

²⁵³Kalervo 1937, 45-48.

²⁵⁴Mielenkiintoisena kuriositeettinä on paperiin tehty lisäys sodan jälkeen, jossa arvioidaan, että talvisodassa Kalervon arvio vielä piti paikkansa, muttei kuitenkaan enää keväällä 1942 Aunuksessa, jolloin puna-armeija siis teki epäonnistuneen hyökkäyksen suomalaisten Syvärin eteläpuoleisia asemia vastaan. On vaikea sanoa, kuka tuollaisen lisäyksen on myöhemmin mennyt työhön laittamaan. Kalervo 1937, 59.

²⁵⁵Kalervo 1937, 59-61.

²⁵⁶Kalervo 1937, 24-25.

²⁵⁷Kalervo 1937, 65.

²⁵⁸Kalervo 1937, 67-68.

kelirikon huoltovaikeuksia. Nihtilä toivoi Kalervolle mahdollisuutta suorittaa harjoituksissa käytännön kokeiluja aiheesta.²⁵⁹

3.5. Aktiivisuutta ja yllätystä viivytykseen

Viivytystaistelu selkeästi haki 1930-luvulla määritelmäänsä ja paikkaansa. Vuonna 1937 oli laadittu uusi ohjesääntö viivytystaistelusta (K.O.II₂), jossa suurimpana muutoksena oli poistunut käsitteenä hyökkäävä viivytystaistelu ja tämä siirtyi, kuten Hämäläisenkin diplomityössä oli esitetty, rajoitetun hyökkäyksen piiriin. Tynkkynen mukaan tässä saatettiin kirjalliseen muotoon jo tapahtunut kehitys.²⁶⁰ Samoin viivytystaistelun tavoitteista harhauttaminen ja sitominen poistuivat ja sen tavoitteeksi jäi ajan voittaminen. Upseeriston kokemukset viivytystaistelun toteutumisesta harjoitusten piirissä eivät vaikuta olleen mairittelevia. Näitä mielipiteitä oli sangen korkealla tasolla: kenraaliluutnantti Öhquist varoitteli sen yhteydessä vuonna 1932 ”Klingsporin hengestä” viivytyksessä eli liiallisesta perääntymisestä²⁶¹ ja sotaväen päällikkö kenraaliluutnantti Österman kehotti vuonna 1935 komentajia valvomaan, että viivytyksessä olisi riittävän aktiivista.²⁶² Vaikka Kenttäohjesääntöön yleisessä osassa linjataan, että viivytysoperaatio pitäisi suorittaa taktisella tasolla hyökkäyskannalla, jottei operaatio muutu paoksi, vaikuttaa siltä, että käytäntö ja teoria eivät ole kohdanneet.²⁶³

Niinpä ohjesääntömuutoksen jälkeen Nihtilä kirjoitti tekstin otsikolla *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*. Tekstissä ei ole kirjoituspäivämäärää, mutta sen voisi arvioida olevan kirjoitettu suhteellisen pian uuden viivytysohjesääntömuutoksen laatimisen jälkeen, jotta teksti olisi ajankohtainen keskustelussa aiheesta. Nihtilän aseman kommentoida viivytystä voi katsoa olevan sangen hyvä: hänellä oli jo auktoriteettia vanhana taktiikan opettajana, hän kirjoitti vanhasta diplomityön aiheestaan ja lisäksi hän oli arvioinut juuri E. N. Hämäläisen diplomityön, joka nimenomaan käsitteli hyökkäävän viivytystaistelun ymmärrystä ja oli samansuuntainen ohjesääntömuutoksen kanssa. Lisäksi hänellä on ollut omakohtaista kokemusta viivytysharjoituksista niin Suomessa kuin Ranskassa. Molemmissa maissa sen taktillisessa suorituksessa vaikuttaa olleen sama ongelma: ennalta-arvattavuus ja kaavamaisuus.

Uutta ohjesääntöä laatimassa olleen eversti V. J. Oinosen kirjoitus vuodelta 1938 *Tiede ja Ase*-lehdessä perusteli yleisesti viivytystaistelua ja sen uudistettua muotoa. Siinä mainittiin reservin käytön yhteydessä myös ”iskujen antaminen”, mutta tekstissä kokonaisuudessaan aktiivisuus ei

²⁵⁹Kalervo 1937, etusivun arvio.

²⁶⁰Tynkkynen 1996, 42-43.

²⁶¹Liimatta 2018, 95.

²⁶²Liimatta 2018, 132.

²⁶³Tynkkynen 1996, 37-38; Kenttäohjesääntö yleinen osa, Otavan kirjapaino, Helsinki, 1931, 36-37.

painotu, vaan toiminnassa pääosin kuvaillaan viivytyslinjojen puolustamista. Nihtilän teksti ei ainakaan suoraan viittaa tähän, joten ei voida sanoa kyseen olevan vastineesta, mutta hyökkäyksellisempi näkemys Nihtilällä on ja se erii näkemyksiltään monessa suhteessa kuten reservissä, jolle Oinonen ei näe niin suurta tarvetta, vaan pyrkisi vahvistamaan etulinjaa. Lisäksi Nihtilä korosti avoimuutta omille joukoille siitä, että ollaan viivytys- eikä puolustustaistelussa, mitä Oinonen taas ei nähnyt tarpeellisena. Muodostuu siis asetelma, jossa Nihtilä opponoi uuden ohjesäännön näkemyksiä.²⁶⁴

Vaikka ohjesääntö korosti viivytystaistelun olevan luonteeltaan ratkaisua väistävää, viivytystaistelun toimintaan kuitenkin kuuluu yksityisinä vaiheina kaikkia taistelulajeja, myös osaratkaisuja mahdollistavia. Nihtilä halusi, ettei tätä mahdollisuutta osaratkaisuihin unohdettaisi viivytettäessäkin ja näin ollen ratkaisua hakevankin hyökkäyksen tulisi olla viivytystaistelun keinovalikoimassa. Hänen mukaansa suomalainen maasto harvoine teineen tulisi tarjoamaan tähän mahdollisuuksia, joita ei pitäisi haaskata. Hänen viivytysnäkemystään voi siis pitää edelleenkin suhteellisen offensiivisena.²⁶⁵

Harjoituksissa Nihtilä näki virheenä, että liian pieni osa joukoista asetettiin reserviksi. Tähän hän jäljitti liiallisen passiivisuuden viivytysharjoituksissa ja hän kritisoikin uutta ohjesääntöä siitä, että se ohjasi juuri tällaiseen voiman allokointiin. Tynkkysen mukaan kuitenkin reserviä pidettiin ongelmallisena viivytystaistelussa joukkojen rajallisuuden ja liikkuvuuden takia. Viivytys saattaisi pakottaa varaamaan pääosan voimasta etulinjaan, jotta viivytys onnistuisi, ja reservin liikekyky ei välttämättä riittäisi oikea-aikaiseen reagointiin.²⁶⁶ Ohjesääntö ei lähtenytäkään ohjeistamaan mitään suhdelukuja reservin kokoon ja sitä ei tehnyt Nihtiläkään, missä voi nähdä kaavamaisuuden välttelyn. Sitä paitsi reservin koko riippui Nihtilän mukaan vahvasti tilanteesta ja joissain tilanteessa sen jättäminen pieneksi olisi oikeutettua. Jos viivytystaistelu olisi lyhytaikaista, ei olisi niin suurta tarvetta pitää voimia levossa. Jos taas maasto, esimerkiksi hyvin soinen maasto, ei suosisi osatappioiden aiheuttamista vastaiskuin, ei myöskään olisi tarvetta varata isoa reserviä. Reservi kuitenkin pitäisi aina varata, jotta johtajalla olisi kyky vaikuttaa taistelun kulkuun, ja sen liikkuvuuden olisi oltava suhteellisen hyvä. Esimerkiksi siihen talvella otettaisiin osaston valiohiihtäjät ja käytön jälkeen olisi koottava uusi reservi. Pioneerit voisivat Nihtilän mielestä tehtäviensä ohella toimia tavallaan reservinä, etenkin hyökkäysvaunutorjuntaa varten.²⁶⁷

---

²⁶⁴Tynkkynen 1996, Osa I viite 394; Oinonen, V.J., *Viivytystaistelu*, Tiede ja Ase Vol 6, 1938.

²⁶⁵Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 2, PK-1969/2.

²⁶⁶Tynkkynen 1996, 43.

²⁶⁷Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 5-6, PK-1969/2.

Viivytysasemien valinnassa Nihtilä näki tyypillisenä harjoitusvirheenä, että kaikki maastollisesti edulliset linjat haluttaisiin käyttää. Tämä johti helposti liian useaan linjaan, joita ei ehditä kunnolla valmistella tai puolustaa. Hän korosti riittävää etäisyyttä, jotta vihollinen joutuisi uudelleenryhmittymään hyökkäystä varten ja etenkin vaihtamaan tykistön asemia, mikä tarkoittaisi ainakin noin neljästä kuuteen kilometrin etäisyyksiä. Nihtilä myös lisää, että viivytystaistelun vaadittu kesto vaikutti asemien välimatkaan. Jos viivytystaistelu olisi lyhytaikaista, voitaisiin edellyttää sitkeämpää taistelua esimerkiksi kahden kilometrin väleillä. Vastaavasti pidempi viivytysaika edellyttäisi parempia levon mahdollisuuksia.²⁶⁸

Lohko-käsite viittaa tietyn yksikön vastuualueeseen puolustuksessa tai viivytettäessä, viivytettäessä esimerkiksi voi olla tarve jakaa osasto erillisiin osiin tiestön mukaan omille lohkoilleen. Jos viivytyslohkolta toiseen johtaisi poikkiteitä, Nihtilä kehotti harkitsemaan erillisiä tukikohtia hallitsemaan näitä teitä ja rajoittamaan vihollisen etenemistä, jotta ei tarvitsisi luopua viivytysasemasta ennen kuin siihen olisi paikallinen tarve. Tämä juuri aiheutui ongelmaksi talvisodan suojajoukkotaisteluissa.²⁶⁹

Maastoarviossa toistuivat samat teemat, joista Nihtilä aiemmin kritisoi suomalaista puolustustaktiikkaa. Hän kritisoi viivytettäessä aukeanreunapuolustusta hyökkäysvaunujen hyötyessä avomaastosta, ellei sitten käytössä olisi vahvaa panssarintorjuntaa. Suositeltavampaa olisi valita asemat peitteisestä maastosta, jossa olisi mahdollisuuksien mukaan kivikkoja ja muita luonnonesteitä haittaamassa hyökkäysvaunujen liikettä. Samoin peitteinen maasto suojaisi tykistön vaikutukselta tehden tarkan tulenjohdon vaikeammaksi. Ohjesääntö puolestaan ei ollut kovin myönteinen metsäasemia kohtaan, ainakaan jos ei ollut aikaa suorittaa ampuma-alan raivauksia, koska maasto estäisi tulenavaukset etäältä ja aiheuttaa suuremman riskin lähitaistelusta. Sen sijaan se suositti siellä tyytymään pienten osastojen tuliylläköihin ja iskuihin.²⁷⁰

Viivytysasemilta Nihtilä myös vaatisi lisää syvyyttä painopisteisesti. Tämä tarkoittaa, että vihollisen odotetussa pääetenemissuunnassa, yleensä vetävällä tiellä, pitäisi viivytysasemassa olla enemmän syvyyttä ja vastaavasti esimerkiksi metsäisillä sivustoilla riittäisi vähempi, epätodennäköisimmillä suunnilla partioinnilla varmistus. Syvyys ilmenisi taisteluetuvartioilla, jotka samalla olisivat vastaanottoasemat omille perääntyville joukoille ja myös asemaan tehtävillä taaemmilla tukikohdilla,

---

²⁶⁸Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 3, PK-1969/2.

²⁶⁹Kilki 1969, 136.

²⁷⁰Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 3-4, PK-1969/2; *Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu*, Otavan kirjapaino, Helsinki, 1938, 32-33.

jotka puolestaan helpottaisivat irtautumista. Ohjesäännössäkkin mainittiin, että etenkin aukeilla tulisi asettaa eteentyönnettyjä joukkoja, jotka auttavat omien perääntymistä aiemmista asemista, mutta Nihtilä halusi laajentaa niiden käyttöä ja korostaa taistelutehtävää ilmeisesti silloista käytäntöä sitkeämpänä.²⁷¹

Viivytykseen kuului ohjesäännön mukaan tulen avaus pitkiltä etäisyyksiltä, jos kyseessä ei ollut pienemmän joukon tuliylläkkö, mutta toisaalta tässä vaihtelevuus olisi yllätyksellisyyden takia tarpeen. Nihtilä ymmärsi tämän tarkoittavan tykistön ja jalkaväen raskaiden aseiden jo kaukaa aloittamana häiritsemistyyppisenä ammuttana valituille sulutusalueille. Varsinaisessa torjuntataistelussa tulenkäyttö ei kuitenkaan eroaisi puolustuksesta.²⁷²

Irtautuminen oli viivytyksen ratkaisua välttävän luonteen takia tärkeä kysymys. Nihtilän mukaan tyypillisesti alkuvaiheessa olisi torjuttava etujoukkojen hyökkäys ja jos ei olisi tarvetta erityiseen sitkeyteen ja ajanvoittoon, voisi jo ennen päävoimien tulivalmistelua irtautua tappioita välttääkseen. Toinen vaihtoehto olisi irtautuminen vihollisen päävoimien edettyä rynnäkköetäisyydelle ja tällöin Nihtilä suosittaisi hyökkäysluontoista tulivalmistelua sekä savujen käyttöä vihollisen harhauttamiseksi omasta toiminnasta. Jos syvyyttä olisi, irtautuminen voitaisiin tehdä asemasta toiseen ja yleensä portaittain niin, että ensin saataisiin raskaat aseet kuten konekiväärin taakse. Poikkeuksena olisi tilanne, jossa konekiväärin uhrattaisiin jalkaväen pelastamiseksi.²⁷³

Puolestaan toiminnassa asemien välillä Nihtilän mukaan jatkuva kosketus viholliseen, joka oli periaatteena ohjesäännössä, johtaisi sellaisenaan ymmärrettynä eli ”puu puulta”-peräytymisenä viivyttävän joukon tuhoon. Sen sijaan osa voimista olisi kyllä varattava välimaastotaisteluun, mutta se olisi keskitettävä ennakoita valittuihin tukikohtiin. Erityisen edullisissa tilanteissa voisi välimaastossa ryhmittää omat voimat vastahyökkäykseenkin.²⁷⁴

Nihtilän mielestä miehistölle olisi tehtävä selväksi kyseessä olevan viivytystaistelu, jotta osataan varautua perääntymiseen. Tähän on ilmeisesti liittynyt epäilyä, onko viivytyks riittävän sitkeää, jos joukot tietävät, että ollaan vain viivyttämässä. Kuitenkin Nihtilän mielestä jo välttämättömät irtautumisvalmistelut paljastaisivat taistelulajin luonteen kuitenkin. Rehellisyydellä taas

---

²⁷¹Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 7, PK-1969/2; *Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu*, Otavan kirjapaino, Helsinki, 1938, 30.

²⁷²Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 8-9, PK-1969/2.

²⁷³Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 9-10, PK-1969/2.

²⁷⁴Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 10-11, PK-1969/2.

saavutettaisiin luottamus ja kun sitten taas varsinaisesti puolustetaan, siihen tulisi oikea torjuva henki.²⁷⁵

Nihtilä kertoi seuranneensa Ranskan sotakorkeakoulun harjoituksia viivytystaistelusta, joissa hyökkääjä pakotettiin hyökkäämään aina tiettyyn aikaan ja tietyllä tavalla eli suorittamaan perusteelliset valmistelut ikään kuin järjestäytyneenä puolustusta vastaan. Tämä toimi selkeänä esimerkkinä liiallisesta kaavamaisuudesta toiminnassa. Samoin suomalaisista harjoituksista Nihtilä kommentoi, että liian usein hyökkääjä saattoi jo kartan perusteella ennakoita viivytyksasemat ja sovittaa toimintansa sen mukaan.²⁷⁶

Yleisesti ottaen vaikuttaa, että Nihtilän viivytyksnäkemys oli muuttunut asteen puolustuksellisemmaksi kuin diplomityössä, jossa viivytyks perustui ainakin Kannaksella jopa pääosin iskuihin ja liikkeeseen. Kuitenkin hän edelleen esiintyi aktiivisuuden ja yllätyksellisyyden peräänkuuluttajana asetelmassa, jossa viivytystaistelun toteutus vaikutti uhkaavasti liian passiiviselta ja kaavamaiselta. Nihtilä toisti tässä tekstissä tutut teemat, joita hän kannatti puolustustaistelussakin eli taktisen syvyyden lisäämisen ja peitteisen maaston suosimisen metsänreunojen sijaan.

---

²⁷⁵Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 12-14, PK-1969/2.

²⁷⁶Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, 14-15, PK-1969/2.

4. Maavoimatoimistotyö ja sota-aika – teoriasta käytäntöön

4.1. Kohti laajempia kokonaisuuksia

Nihtilän ura Sotakorkeakoulussa päättyi elokuussa 1936, vaikka vaikuttaakin siltä, että diplomitöiden ohjaus jatkui hieman pidempään. Hänet ylennettiin everstiluutnantiksi ja sijoitettiin Kuopioon Pohjan rykmenttiin pataljoonan komentajaksi.²⁷⁷ Joukko-osastopalvelus oli upseerin uran monipuolisen kehityksen kannalta tärkeää, jotta tulisi myös kenttäkokemusta. Nihtilä sai täällä jälleen sangen myönteisen arvion eversti Hannes Olkkoselta. Luonteeltaan hän kuvaa Nihtilää rauhallisena ja miellyttävänä, siveellisissä ominaisuuksissa ei näe moitittavaa ja taktilliselta ajattelulta kuvaa häntä ”selvän johdonmukaisena ja koulittuna”. Myös huolellisuus ja harkitsevaisuus nousevat esille. Alaisiin suhtautumisen yhteydessä mainitaan, että ”asiallista ja komentajasilmä kasvaa varmasti kokemuksen lisääntyessä”, missä voi nähdä, että Nihtilällä on varsinaisesta yksikköpalvelusta vähemmän kokemusta Sotakorkeakoulun takia.²⁷⁸

Nihtilällä yksikköpalvelus jäi kuitenkin suhteellisen lyhyeksi vaiheeksi, sillä hänen kykynsä olivat herättäneet huomiota ylhäällä. A. F. Airo yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkönä halusi Nihtilän alaisuuteensa maavoimatoimiston päälliköksi ja hänet nimitettiin tähän tehtävään 29.3.1938.²⁷⁹ Yleisesikunnan operatiivinen osasto siis käsitteli maanpuolustuksen operatiivisia kysymyksiä kuten keskityssuunnitelmia ja logistiikkaa. Se oli jaettu neljään toimistoon: maavoima-, merivoima-, ilmavoima- sekä huolto ja kulkulaitostoimistoon. Nihtilän tehtäviin maavoimatoimiston johdossa kuului siis liikekannallepanosuunnitelmien ylläpito ja kehitys. Lisäksi hän suunnitteli linnoittamista ja laati maanpuolustukseen liittyviä muistioita Päämajan tarpeisiin.²⁸⁰

Nihtilä laati elokuun lopussa 1939 uhka-arvion Suomen silloisesta tilanteesta ja viikkoa myöhemmin sen pohjalta muistion suomalaisten puolustusmahdollisuuksista. Taktillisen ajattelun kannalta jälkimmäinen on hedelmällisempi. Nihtilän näkee suurvaltapoliittisen tilanteen uhkaavana. Suursodan mahdollisuus ja eurooppalaisten valtioiden keskinäiset vastakkainasettelut tarkoittivat, että Neuvostoliiton hyökätessä kansainvälinen reaktio hyökkäykseen saattaisi jäädä

²⁷⁷Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

²⁷⁸Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA; Ahto 1984, 17-18.

²⁷⁹Nihtilä, Valo Konstantin, nimikirjanote n:o 49644, KA.

²⁸⁰Ahto 1984, 18.

vastakkainasettelun takia heikoksi, mikä merkitsisi Suomen jäämistä oman onnensa nojaan. Nihtilä arvioi Neuvostoliiton pyrkivän odottamaan ja vahvistumaan, kun muut vallat kuluttaisivat voimiaan. Tällaisessa tilanteessa se voisi sopivalla hetkellä hyödyntää asemaansa aggressiivisesti. Nihtilä arvioi sen alkuun pyrkivän laajenemaan hän arvioi sen pyrkivän laajenemaan Itämerelle, Suomen ja Baltian suuntaan. Yhtenä uhkana hän esitti ”saksalaistyyllisen marssin” viitaten Tšekkoslovakian kohtaloon. Nihtilä jakoi Neuvostoliiton tavoitteet joko koko maan valtaamiseen tai tiettyjen alueiden valtaukseseen. Näitä olisivat Suomessa hänen mukaansa Suomenlahden ulkosaaret laivastoa varten, Kannas puskuriksi Leningradia varten ja myös laivaston hyödyksi sekä Pohjois-Suomi Jäämeren ja väestön arvioidun kommunistisuuden takia.²⁸¹

Tässä muistiossa Nihtilä laati aikalaskelmat puna-armeijan liikekannallepanoon Suomea vastaan. Hän jakoi uhkakuvat tapaukseen A, jossa sodanavaus tapahtuisi Neuvostoliiton puolelta valmisteltuna, ja tapaukseen B, jossa se tapahtuisi hetkellisestä päätöksestä. Ensimmäisessä skenaariossa hän arvioi vihollisen liikekannallepanonopeudeksi noin 8 päivää ja jälkimmäisessä noin 14 päivää.²⁸² Johtopäätöksinä Nihtilällä olivat kohonnut sodanuhka, mahdollisen vihollisen viime aikoina merkittävästi kasvanut voima ja näistä johdettuna se, että vanhat operaatiosuunnitelmat eli VK1²⁸³ olisi otettava uudelleentarkasteluun.²⁸⁴

Tämän pohjalta Nihtilä sitten laati arvionsa 7.9. Suomen mahdollisuuksista puolustautua Neuvostoliiton hyökkäystä vastaan. Laskettaessa, että Suomi aloittaisi liikekannallepanon puna-armeijan ylittäessä rajan, voisi Nihtilän mukaan ensimmäisiä kuljetuksia odottaa Kannakselle viidentenä keskityspäivänä, kolme ensimmäistä divisioonaa olisi keskitettynä Kannakselle kahdeksantena keskityspäivänä ja kokonaisuudessaan viisi kymmentenä päivänä. Puna-armeijan kärkijoukkojen hän puolestaan arvioisi saavuttavan Taipaleen jo kahdessa päivässä, Vuoksen ja Suvannon kolmessa tai neljässä päivässä ja Suomenlahden ja Muolaanjärven välisen alueen viidessä tai kuudessa päivässä ja Muolaanjärven ja Vuoksen välisen alueen seitsemässä päivässä. Tästä näkee, että jo pääasema olisi vaarallisessa asemassa yllätyshyökkäysskenaariossa.²⁸⁵

Nihtilän käsitys viivytystaistelusta Kannaksella oli muuttunut verrattuna hänen diplomityössään esittämille näkemyksille. Nihtilän arvio oli, että suojajoukkoja saataisiin keskitettyä kolmantena

---

²⁸¹KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 31.8.1939, 1-2.

²⁸²KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 31.8.1939, 2-5.

²⁸³Silloinen VK1 (Venäjä-keskitys) oli laadittu alunperin 1927 ja päivitetty vuonna 1934, ja ajatuksena oli Suomen joutuminen konfliktiin Neuvostoliiton kanssa osana laajempaa konfliktia esimerkiksi reunavaltioiden kanssa. Näin ollen vastassa olisi lähinnä paikallisia joukkoja ja Suomi sivusotanäyttämö. Tavoitteena oli hyökkäyksellä edetä Kannaksen kapeimmille kohdille, joita olisi sitten helpompi puolustaa. Kronlund 1988, 462-465.

²⁸⁴KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 31.8.1939, s. 8.

²⁸⁵KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 7.9.1939, s. 1-2.

päivänä esimerkiksi Valkjärven seudulle, josta hän jo diplomityössään esitti vastahyökkäykset suoritettaviksi. Kuitenkin se voimankeskitys, mitä vastahyökkäys vaatisi, sitoisi sen verran voimia, että viivytyksellä muualla heikkenisi. Tämä mahdollistaisi vihollisen vielä nopeamman etenemisen ja siten vaarantaisi pääaseman. Lisäksi Nihtilä arvioi, että hyökkäys ei olisi tyrmistyttävä yllätys, joka sekoittaisi vihollisen johtoa. Näin ollen suojajoukkojen tehtävä jäisi passiivisemmaksi.²⁸⁶

Mikä sitten oli saanut aikaan muutoksen? Ilmeisimpänä lienee osapuolien eritahtinen voimasuhteiden muutos etenkin varustelussa reilu kymmenessä vuodessa. Lisäksi Nihtilän asema oli huomattavasti muuttunut. Diplomityötä kirjoittaessa oli helpompi valita riskialttiita ratkaisuja, jotka sitä paitsi sopivat vallitsevaan hyökkäyshenkisyyteen, kuin Maavoimatoimistolla. Tässä asemassa myös oli laajempi pääsy käsiksi joukkoja koskevaan tietoon, sillä diplomityönsä Nihtilä teki ilman tarkkoja tietoja suojajoukoista.

Tästä ja suojajoukkovaiheen arvioista hän päätyi johtopäätöksen, jonka mukaan hyökkäykselliseen ratkaisuun pyrkivä VK1 tulisi hylätä kokonaan. Sen toteuttamiseen ei olisi mahdollisuuksia. Taas VK2, joka puolestaan tarkoitti voimien keskittämistä puolustuksellisesti Mannerheim-linjan tasalle, olisi edelleen toimiva, mutta Nihtilän mielestä olisi tarpeen tehdä vielä kolmas, pessimistisempi suunnitelma sen varalle, että voimia ei ehdittäisi keskittämään suunnitellulle linjalle. Siinä voimat keskitettäisiin Viipurin-Talin-Kuparsaaren tasalle tai vieläkin etäämmälle. VK1 olikin perustunut taustaoletukselle, jossa Neuvostoliitto olisi osana laajempaa konfliktia ja sitä pidettiin jo hieman vanhentuneena. Tarpeettoman suunnitelman poistaminen olisi säästänyt esikuntia turhalta suunnittelutyöltä.²⁸⁷

Siinä missä Sampo Ahto korosti Nihtilän rohkeutta suunnitelmien muuttamisesityksessään²⁸⁸, Nihtilä itse oli vaatimattomaan tyyliinsä myöhemmin kommentoinut, että hän jo prosessiin alkaessaan arveli, että suunnitelmissa olisi paljon korjattavaa, sillä VK1 oli vuodelta 1927, jonka jälkeen Neuvostoliiton sotilaallinen kehitys oli edennyt huomattavasti Suomea nopeammin. VK1 taas oli jo tuolloin jäänyt vähemmälle huomiolle ”arkistokappaleeksi”, mutta silti rasitti joukko-osastoja ja suojajoukkoja pakottaen laatimaan myös VK1:n varalle suunnitelmia.²⁸⁹

Tämän jälkeen Nihtilä siirtyi tarkastelemaan mahdollista konfliktia kenttäarmeijan tultua keskitetyksi. Hän arvioi mahdollisen konfliktin muodostuvan todennäköisesti pitkäksi, se linkittyisi laajempiin kansainvälisiin jännitteisiin ja näin ollen konfliktia ei ratkaistaisi yksinomaan Suomessa. Edellä

²⁸⁶KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 7.9.1939, s. 2.

²⁸⁷KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 7.9.1939, s. 3-4.

²⁸⁸Ahto 1984, 18.

²⁸⁹Kilkki 1994, 20.

mainituista syistä hän kaipasi puolustukseen ennen kaikkea sitkeyttä ja suhtautui varauksella sellaisiin hyökkäysoperaatioihin, jotka voisivat muodostua hyvin kuluttaviksi. Resurssien puolesta Nihtilä arvioi, että edellytykset laajoille offensiiveille olisivat heikot, millä hän viittaa puutteisiin tykistöissä ja ampumatarviketilanteessa, ilmavoimien vahvuudessa sekä ilmatorjunnassa. Sen sijaan muualla kuin Kannaksella toiminnan tulisi olla aktiivista ja hyökkäyksellistä ja erityisesti Karjalan suunnalle olisi Nihtilän mielestä keskitettävä voimaa iskuihin aina kun tilaisuuksia tulee. Talvisodassa hän päätyikin suosittamaan reservin suuntaamista uhkaavalle Tolvajärven suunnalle. Pohjois-Suomessa taas voimat olisivat vähäisempiä ja aktiivisuus olisi enemmän sissitoimintaa.²⁹⁰

Voiman keskityksiin Nihtilä esitti tiettyjä muutoksia. Kannakselle hän asettaisi silloisen kuuden divisioonan sijaan vain viisi, mutta kuitenkin pitäisi yhden reservissä mahdollisesti sinne käytettäväksi. Erona aikaisempaan suunnitelmaan Nihtilä halusi vahvistaa Laatokan Karjalaa ainakin polkupyöräpataljoonalla Kannakselta, jotta sinne saataisiin liikkuvaa ja iskukykyistä voimaa. Laatokan Karjalassa hän katsoi sellaisen joukon liikekyvyn pääsevän paremmin oikeuksiinsa. Myös Pohjois-Suomeen varatut voimat olivat Nihtilästä riittämättömiä vakavan hyökkäyksen sattuessa, joten olisi varauduttava käyttämään Ylipäällikön reserviä. Ylipäällikön alaisena olisi siis divisioona Lappeenranta-Rautjärvi alueella, käytettävissä Kannakselle ja Laatokan Karjalaan, ja heikennetty divisioona Karjalan ja Pohjois-Suomen reserviksi. Lisäksi suojajoukkovaiheen päätteeksi Kannaksen suojajoukot voitaisiin koota divisioonaksi, joka tulisi Ylipäällikön reserviin.²⁹¹

Nihtilä katsoi, että ylipäällikkö ei voisi tehokkaasti johtaa ilman väliporrasta Kannaksen kahta armeijakuntaa, sillä muiden rintamien merkityksen kohotessa ne vaatisivat liikaa huomiota. Siksi olisi perustettava Kannaksen oma rintamajohto, johon tehtävään sitten talvisodassa asetettiin sotaväen päällikkönä toiminut Hugo Österman²⁹². Kilkin näkemyksen mukaan tätä pestiä oli väitetty Östermanille räätälöidyksi, mutta hän uskoi sen taustalla olleen todellisen tarpeen.²⁹³ Kannaksen suurhyökkäyksen kohdalla vuonna 1944 jouduttiinkin taas kesken tilanteen järjestelyyn, jossa Kannakselle asetettiin väliporras päämajan ja armeijakuntien välille.

Nihtilä saikin asemassaan esityksiään läpi, sillä 5.10.1939 määrättiin uusi VK eli Venäjä-keskitys, joka oli Nihtilän muistion kaltainen. Uusi VK ei ehtinyt täysin vakiintua ja sen keskityskäskyt jäivät

---

²⁹⁰KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 7.9.1939, 8-9.

²⁹¹KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 7.9.1939, 10-11.

²⁹²Hugo Viktor Österman (1892-1975) kuului jääkäriliikkeeseen ensimmäisten joukossa. Sisällisodassa hän toimi pataljoonankomentajana ja yleni majuriksi. Hän toimi vuosina 1933-1939 Sotaväen päällikkönä, josta hän siirtyikin Kannaksen armeijan komentajaksi talvisodassa, josta tehtävästä hän erosi vaikean tilanteen ja henkilöriitojen takia 19.2.1940. Jatkosodassa taas hän toimi jalkaväen tarkastajana eikä toiveistaan huolimatta päässyt rintamakomentajaksi. Hän erosi armeijasta 1946. http://www.pohjanprikaatinkilta.fi/PohPr/komentajat/Osterman_HugoViktor.htm, luettu 14.4.2020 klo 16.

²⁹³Kilki 1994, 20.

keskeneräisiksi. Siinä Kannaksen divisioonat oli vähennetty viiteen ja Kannaksella toimintaperiaatteet olivat defensiivisiä. Uudesta keskityssuunnitelmasta oli otettu pois valmistautuminen armeijakunnan vastahyökkäykseen, joka kuului myös vuonna 1934 laadittuun puolustuksellisempaan VK2:een. Divisioonan irrottaminen Kannakselta heikensikin mahdollisuuksia tähän. Uusi VK oli siis selvästi puolustuksellisempi, ja sitä voi pitää joustavampana, sillä se varasi enemmän voimaa reserviin yllättäviä tilanteita varten. Tässä näkyi pitkän itärajan uhanalaisuus Kannaksen lisäksi. Talvisodassahan uhkakuva toteutui eli puna-armeija hyökkäsi odotettua voimakkaammin Kannaksen ja Laatokan Karjalan pohjoispuolella.²⁹⁴

Linnoittamisesta Nihtilä puolestaan laati muistion, jonka mukaan tulisi laatia vielä taaempi linja Pielisjärvestä Pyhäselkään, Puruveden, Sulkavan, ja Puumalan kautta Saimaaseen, Saimaalta Kymijokeen ja Suomenlahteen. Tässä toistuu ajatus tarpeesta vielä silloista pääasemaa taaemmalle puolustusasemalle ja muistiossa Nihtilä tulikin luonnostelleeksi tulevaa Salpalinjaa. Ehdotus näiden alueiden linnoittamisesta ei ollut ensimmäinen, sillä Gros-Coissy ehdotti suunnilleen samantyyppistä linjaa Enckelille 1924.²⁹⁵

Nihtilä oli kirjoittanut vielä lyhyen muistion juuri ennen talvisodan alkua 27.11.1939, jossa oli yleisluontoinen Suomen puolustusmahdollisuuksien arvio. Karjalan Kannaksen Nihtilä näki jo sangen vahvana puolustuksellisesti, se tarjoaisi syvän puolustusvyöhykkeen ja useita perättäisiä linnoitettuja kapeikkoja. Tässä näkyy Päämajan ja Nihtilän näkemys, että puolustuksen Kannaksella olisi ollut tarpeen alkaa sitkeämpänä aiemmin. Joka tapauksessa puolustuksen näkemys oli täällä sangen optimistinen. Jos täältä jouduttaisiin sitten peräytymään, Nihtilän mukaan Sisä-Suomen järviolueet tarjoaisivat hyvät mahdollisuudet pienin voimin käytävälle puolustukselle, sillä muodostuisi edullisia järvilinjoja.²⁹⁶

Vaikka Nihtilä edellisessä tekstissä nostikin esille mahdollisuutena myös pohjoisemmaksi ulottuvaa vaaraa, oli tässä muistiossa optimistisempi arvio sen suhteen. Suuremmat hyökkäykset voisivat tulla kyseeseen Laatokan ja Jäämeren välisellä raja-alueella ainoastaan sen eteläosissa pohjoisen tietilanteen vuoksi ja uhkana pohjoisessa olisivatkin lähinnä ”pienet osastot”. Tässä näkyy puutteellinen tiedustelutieto pohjoisen tiestöstä.²⁹⁷ Silti pitää muistaa, että edellisessä muistiossa Nihtilä kuitenkin kehotti varaamaan reserviä myös Pohjois-Suomen varalle.

---

²⁹⁴Kronlund 1988, 464, 534; Arimo 1981, 480.

²⁹⁵Arimo 1981, 100-101.

²⁹⁶KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 27.11.1939, s. 1.

²⁹⁷KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 27.11.1939, s. 2.

Nihtilän yleisarviota voi tiivistää lainaus: ”-on selvää, että Suomen valtaaminen tulee muodostumaan Venäjän tapaiselle suurvallalle erittäin vaikeaksi tehtäväksi, mikä nykyisen kiihkeän varustautumisen ja linnoittamisen kautta voi muuttua suorastaan ylivoimaiseksi.” Nihtilä siis tekstissään oli jopa sangen optimistinen Suomen puolustusmahdollisuuksista. Hän mainitsi myös neuvostoliittolaisen P. P. Tihomirovin vuonna 1925 julkaistun salaisen teoksen, jossa tämäkin mainitsi Suomen erityisolot erityisen haastaviksi ja joukoilta vaadittaisiin erityiskoulutusta ja alueen erityisominaisuuksien tuntemusta. Tihomirov arvioi, että Suomen valtauksen tappiot tulisivat muodostumaan liiallisiksi saavutettuun hyötyyn nähden.²⁹⁸ Teksti ei sinänsä tuo uutta verrattuna aiempaan, syvemmälle menneeseen muistioon, joten se herättää kysymystä sen tarkoituksesta ja yleisöstä. Se vaikuttaakin ennen muuta vakuuttavan Suomen puolustusmahdollisuuksista uhkaavassa tilanteessa.

Maavoimatoimistolla Nihtilä siis pääsi vaikutusvaltaiseen asemaan ja hänen kädenjälkensä näkyikin liikekannallepanosuunnittelussa kriittisenä aikana juuri ennen sotia. Nihtilä tässä tehtävässä osoitti valmiutta haastaa tarvittaessa aiempia suunnitelmia. Hänen suunnittelunsa edusti selkeästi aiempiin suunnitelmiin verrattuna puolustuksellisempaa suuntaa, toki muuttuneeseen tilannekuvaan perustuen.

4.2. Päämajan kiertävä luottomies – Nihtilän rooli talvisodassa

Talvisodassa Nihtilä teki työtään operatiivisen osaston johdossa, johon hänet sodan alkaessa siirrettiin. Sodan aikana hänen tehtävänsä veivät hänet usein pois päämajasta eri rintamalohkoille. Vaikuttaa siltä, että hän oli päämajan luottomies, joka lähetettiin sinne, missä oli epäilystä, että paikallinen johto ei välttämättä toimisi päämajan haluamalla tavalla. Tämä vaikutti mahdollisuuksiin toimia hänen varsinaisessa toimessaan päämajassa; eri rintamalohkoilla jopa rykmentin tasolla tilannetta tarkastellessa ei samalla tavalla ollut mahdollista hahmottaa kokonaiskuvaa.

Eräs talvisodan kiistakysymys oli suojajoukkotaistelun toteutus, josta päämajalla ja Kannaksen armeijakuntien komentajilla oli erilaiset käsitykset. Nihtilän muistioista välittyy käsitys, että Kannaksen syvyyttä tulisi hyödyntää aloittamalla sitkeämpi puolustus varhaisemmin. Talvisodan alkuunhan mennessä armeija oli jo saatu liikekannalle, joten mobilisaation puolesta sitkeämmän puolustuksen olisi voinut aloittaa jo aiemmin. Reino Arimon mukaan haasteena olisi ollut kuitenkin talviolloissa joukkojen majoitus, sillä viivytyklinjoilla ei ollut korsuja ja puolestaan joukoilla oli hyvin puutteellisesti teltoja. Näin ollen joukkojen pitäminen taistelukuntoisina olisi kärsinyt.²⁹⁹

---

²⁹⁸KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, 6 Salainen kirjeenvaihto, Nihtilän muistio 27.11.1939, s. 3.

²⁹⁹Arimo 1981, 137.

Suojajoukkojen viivytyksellä ei ollut enää vastaavaa aikapainetta, vaan tavoitteena oli pikemminkin kuluttaminen.

Talvisodan alkuvaiheilta niin sanottu hölmön tölmäys eli Summan alueella toteutettu vastahyökkäys 23.12. toi esiin suuntauseroja Suomen armeijan sotilasjohdossa. Se toteutettiin pitkälti kenraaliluutnantti Harald Öhquistin aloitteesta. Öhquist olisi halunnut toteuttaa vastahyökkäysajatustaan jo aiemmin suojajoukkotaisteluissa ja joulun alla hyökkäysintoa kohottivat tiedustelutiedot, jotka hän tulkitsi niin, että neuvostojoukot olisivat pahasti heikenneessä tilassa tappiollisten hyökkäystensä jälkeen. Nihtilä taas suhtautui tähän vastahyökkäykseen kriittisesti, koska hän piti hyökkäystä liian laajana ja siitä puuttui hänen mukaansa selkeä painopiste. Toisaalta jälkikäteen hän näki kyseisen vastahyökkäyksen etuna, että hyökkäys osoitti suomalaisten aloitteellisuutta puna-armeijalle, mutta tämä vaikuttaa hieman myötäilevältä tulkinnalta, jolla pehmentää kritiikkiä.³⁰⁰ Suomalaisten vastahyökkäyksessä ruotsalaisen sotataidon vaikutusta suomessa tutkinut Max Sjöblom näki vastakkainasettelun Airon ja Nihtilän ranskalaistyyppisen puolustusnäkemysten ja Öhquistin ruotsalaisvaikutteiseen puolustushyökkäystaistelun välillä.³⁰¹ On huomattava, että ennen Nihtilävaikutteista vuoden 1939 keskityssuunnitelmaa, ainakin jonkinlainen offensiivi kuului puolustus suunnitelmiin Kannaksella.

Kartta joulukuun vastahyökkäyksestä Kannaksella:³⁰²

Toisaalta Lasse Laaksosen mukaan Nihtilä ja Airokin olisivat antaneet tälle hyväksyntänsä, sillä olivat huolissaan syytöksistä liiasta passiivisuudesta, ja Laaksonen esitti epäilynsä sille, etteikö aikaa

³⁰⁰Kilki 1994, 39-41.

³⁰¹Sjöblom 2018, 128-129.

³⁰²<https://talvisota.fi/taistelut/karjalan-kannaksen-taistelut/joulukuun-torjuntataistelut-1939/>, luettu 8.10.2020 klo 14:52, Kartta muokattu kirjasta Raunio, Ari, Sotatoimet Suomen sotien 1939-45 kulku kartoin. Kolmas painos, Karttakeskus 2013.

hyökkäyksen perumiseen olisi ollut.³⁰³ Joka tapauksessa voidaan huomata Öhquistin viivytely hyökkäyssuunnitelman esittelyssä: se tuli vasta päivää ennen hyökkäystä ja sen jälkeen, kun hyökkäystä varten oltiin jo myönnetty reservi.³⁰⁴

Hyökkäyksen puskiijana

Valo Nihtilä toimi sodissa enemmän taustavaikuttajana Päämajassa kuin yhtymien komentajana, joten luonnollisesti ei ole niin paljon materiaalia Nihtilän taktillisen ajattelun toteuttamisesta rintamalla. Kuitenkin on tiettyjä vaiheita, joissa hänen kädenjälkensä taisteluiden johtamisessa selvemmin näkyi, ja eräs tällainen vaihe oli IV armeijakunnan vastahyökkäykset Laatokan Karjalassa. Alkuun operaatioehdotuksin ja myöhemmin paikan päällä hän vaikutti niiden toteutumiseen. Hänen roolinsa täällä toimii esimerkkinä hänen taktillisesta ajattelustaan hyökkäysoperaatiossa, joten se on erityistarkastelussa hänen muun talvisodan aikaisen toiminnan jäädessä vähemmälle huomiolle.³⁰⁵

Laatokan Karjalassa Puna-armeijan 56. Jalkaväkiarmeijakunta oli päässyt etenemään aina Koirinojalle Kitilän edustalle kahden divisioonan voimin ja pohjoisempaan Kollaalle asti, missä se pysäytettiin. Kitilän suunnalla suomalaisilla taas oli 13. divisioona. Tämän jälkeen muodostui asetelma, jossa molemmat osapuolet pyrkivät toistensa selustaan, neuvostoliittolaiset Ruhtinaanmäen Syskyjärven seudulla ja suomalaiset pyrkimyksenä Käsnäselän tie.³⁰⁶

Suomalaisten offensiivit IV armeijakunnassa eivät joulukuun puolella edenneet halutulla tavalla. Sodan alussa sen komentajaksi vaihtui kenraalimajuri Woldemar Hägglund, sillä marsalkka ei pitänyt kenraalimajuri Juho Heiskasta Suvilahden menetyksen ja epäonnistuneen vastahyökkäyksen jälkeen enää sopivana tehtävänsä. Uuden johdon alaisuudessa suoritettiin uusi vastahyökkäys 12.-13.12. Tämä hyökkäys suuntautui päävoimilla Kotajärven itäpuolitse Käsnäselän tielle, josta hyökättäisiin Lemettiin vihollisen selustaan ja vihollista sidottiin rintamassa. Käsnäselän tiellä kärkepataljoona kuitenkin törmäsi taisteluvalmiiseen viholliseen, jolla oli käytössään panssareita ja vihollinen ajoi suomalaisten voimat pois tieltä. Hyökkäys häytti vihollisen joukkojen siirtoja ja aiheutti selustauhkaa, mutta tavoitteisiin ei päästy. Puna-armeija puolestaan teki rintamassa hyökkäyksiä ja saivat aikaan sisäänmurtoja.³⁰⁷

---

³⁰³Laaksonen 2004, 118.

³⁰⁴Kilki 1994, 39-40.

³⁰⁵Ahto 1984, 19-20.

³⁰⁶Aarnio 1966, 205-207.

³⁰⁷Aarnio 1966, 207-211.

Suomalaiset aloittivat 16.12. vastatoimena puna-armeijan hyökkäyksille uuden vastahyökkäyksen. Se suuntautui Mitroon, jonka kautta oli tarkoitus edetä Lemettiin, ja Ruhtinaanmäkeen, joka muodosti eteenpäin työntyvän ulokkeen rintamaan. Hyökkäys päättyi 19.12. eikä sillä päästy mihinkään läpimurtoon, mutta Syskyjärven-Ruhtinaanmäen suunnalla saatiin vihollisen sisäänmurto työnnettyä takaisin ja siten painetta rintamassa helpotettua. Hyökkäys suuntautui selvästi lähemmäs rintamaa kuin aiempi, mihin liittyi uhka rintaman murtumisesta. Jos olisi koukattu syvemmälle, se olisi saattanut vaarantaa tilannetta rintamassa. Suomalaisten hyökkäykset, vaikka eivät päässeetkään päämääriinsä, siirsivät aloitteen suomalaisille.³⁰⁸

Nihtilä lähetti 21.12. operaatioehdotuksen IV armeijakuntaan, jossa hän kritisoi joukkoja varsin tiukkaan sävyyn, arvioiden joukoilta puuttuvan hyökkäyskelpoisuuden, sisun ja sitkeyden, jota useampipäiväinen hyökkäys vaatisi. Tämä vaikuttaa olleen perusteluna sille, että vastaavaa, vihollisen vahvoin kohtiin kuten Ruhtinaanmäelle suuntautuvaa hyökkäystä ei tulisi enää yrittää, vaan pitäisi tehdä laajempi saarrosluonne pahimpia vastarintapesäkkeitä sivuuttaen. Ehdotuksen ydinajatus oli hyökätä yllätyksellisesti Pyhäjärvi-Saarijärvi-Kotajärvi kannaksilta kohti Käsnäselän tietä. Tie tulisi katkaista riittävän laajalta alueelta Uomaasta Lavajärvelle ja järjestää syvä puolustus, taistelupartioilla häiritä vihollista ja iskeä huoltolaitoksiin ja esikuntiin sekä työntää osasto Uukuun asti, jossa rantatie tulisi yhdessä Mantsin linnakkeen kanssa katkaista. Tämä viimeinen tavoite on selvästi ehdotuksen rohkein ja ei sittemmin toteutunutkaan. Nihtilän ajatus siis laski joukkojen liikekyvyn varaan, mutta hän epäili niiden hyökkäyskykyä ainakin vahvoja asemia vastaan.³⁰⁹

Suomalaisjoukot toteuttivat 27.-30.12. jälleen uuden vastahyökkäyksen. Siinä edelleen kuitenkin iskettiin kohti Ruhtinaanmäkeä, mutta mukana oli myös hyökkäys Käsnäselän tien katkaisemiseksi Nihtilän ajatusten mukaan. Ruhtinaanmäkeä ei saatu vallattua, mutta Uomaan suunnassa tie saatiin katkaistua, tosin itse kylä jäi valtaamatta voimien vähyyden takia. Samoin Lavajärvellä tie saatiin katkaistua. Hyökkäykset lännestä kohti Mitroa epäonnistuivat.³¹⁰

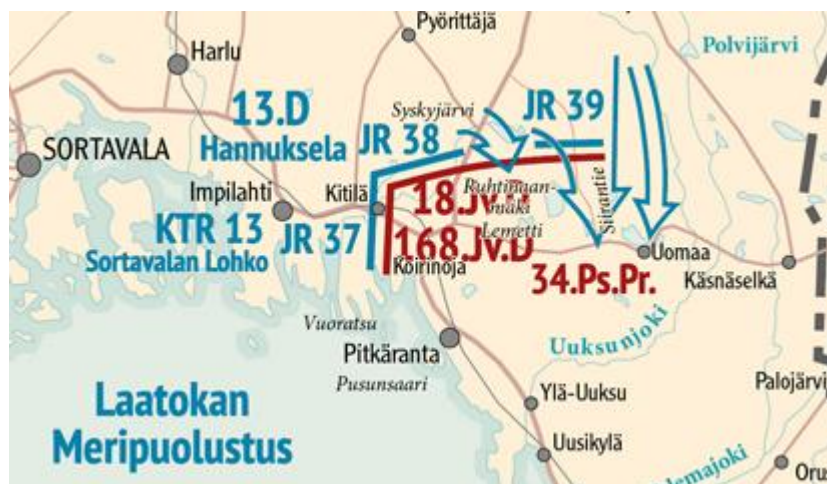
---

³⁰⁸Aarnio 1966, 212-213; Juutilainen 2009, 123-124.

³⁰⁹KA, Maavoimatoimisto, Salainen kirjeenvaihto (1939-1939), Nihtilän kirje IV armeijakuntaan 21.12.1939; Juutilainen 2009, 128-131.

³¹⁰Aarnio 1966, 214-215.

Kartta joulukuun 1939 viimeisestä vastahyökkäyksestä.³¹¹

Tammikuun puolella IV armeijakunta sai käyttöönsä lisävoimia kolme pataljoonaa sekä konekiväärikomppanian. Nyt kuitenkin armeijakuntaan lähetettiin myös Nihtilä valvomaan hyökkäyksen edistymistä ja Päämaja oli omassa käskyssään määritellyt armeijakunnan toimintaa. On merkillepantavaa, että IV armeijakunta oli koko talvisodan alkuvaiheen Päämajan negatiivisen huomion kohteena ja siksi armeijakunnan toimintaa kontrolloitiin vahvasti. Yhteysupseerin lähettäminen valvomaan hyökkäyksen suoritusta oli kova toimi, joka kertoi pahasta luottamuspulasta. Nihtilälle oli annettu Jääkäripataljoona 4 alistettavaksi sopivaksi katsomallaan hetkellä.³¹²

Nyt hyökkäyksen perusajatuksena oli ottaa ensin haltuun Uomaa-Lavajärvi, jotta vihollisen yhteydet ja lisävoimien saaminen olisi kunnolla katkaistu. Päähyökkäys taas suuntautui Syskyjärven itäpuolelta etelään kohti Lemettiä ja Koirinojaa. Hyökkäys aloitettiin 6.1. ja se eteni hyvin Lemettiin asti, tosin taistelut Käsänäselän tiellä etenivät hitaammin.³¹³

Hyökkäyksen alettua Nihtilän ja Hägglundin erot tulivat esille. Hägglundia on luonnehdittu ”rauhalliseksi harkitsijaksi”, joka saattoi näkyä hitautena. Toisaalta Hägglundin oli otettava tilanteessa huomioon Päämajan asettama paine eli hyökkäystä ei kevein perustein voinut keskeyttää. Hägglund kuitenkin kannatti Nihtilään verrattuna varovaisempaa etenemistä.³¹⁴

Toisena hyökkäyspäivänä tappiot ja etenemisen vaikeudet sekä huolet omista yhteyksistä saivat Hägglundin epäilemään hyökkäyksen jatkamista. Nihtilä oli juuri tätä varten Päämajasta lähetetty, ja hän vaatikin jyrkästi hyökkäyksen jatkamista. Nihtilällä oli tässä takanaan marsalkan auktoriteetti.

³¹¹<https://talvisota.fi/taistelut/laatokan-karjala-ja-raja-karjala-2/joulukuun-saarrostushyokkaykset/>, luettu 8.10.2020 klo 14:56, Kartta muokattu kirjasta Raunio, Ari, Sotatoimet Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin. Kolmas painos, Karttakeskus 2013.

³¹²Aarnio 1966, 216-217.

³¹³Aarnio 1966, 219-225.

³¹⁴Juutilainen 2009, 153.

Nihtilä mainitsee Kilkin elämäkerrassa ehdottaneensa Lemettien eristämistä, mutta Hägglund olisi ollut epäileväinen vihollisvoimien jättämisestä selustaan. Painostuksen jälkeen Nihtilä sai tahtonsa läpi ja hyökkäystä jatkettiin Lemetit saarrostaen, mikä johti tunnettuihin mottitaisteluihin. Nihtilä alisti armeijakunnalle Jääkäripatajoona 4:n ja se suunnattiin Pukitsanmäkeä kohti.³¹⁵

Näiden erimielisyyksien ajankohta ja vastakkainasettelun voimakkuus ovat haastavia kysymyksiä ja muistitieto on tässä haasteellista. Historioitsija Antti Juutilainen suhtautuu epäileväisesti ajatukseen, että Hägglund olisi ollut keskeyttämässä hyökkäystä toisen hyökkäyspäivän iltana, sillä JP4 oli suunnattu jo 7.1. aamulla kohti Pukitsanmäkeä.³¹⁶ Tällöinhän hyökkäyksen keskeyttäminen olisi jättänyt pataljoonan yksin eristettyyn asemaan. JP4 joka tapauksessa oli Nihtilän alistettavissa armeijakunnalle ja idea sen lähettämisestä vihollisen selustaan Pukitsanmäelle hänen.³¹⁷ Juutilaisenkin mukaan ilman Nihtilää hyökkäys olisi voinut saada erilaisen luonteen tai jopa keskeytynyt kuten aiemmat offensiivit.³¹⁸

Kartta tammikuun hyökkäyksestä Laatokan Karjalassa:³¹⁹

JP4 siis suunnattiin Pukitsanmäelle 7.1. vihollisjoukkojen välissä olleesta aukosta. Se saapui sinne 8.1. klo 2 yöllä ilman kuormastoaan ja tykkikomppaniaansa, jossa siis oli sen panssarintorjunta ja kranaatinheitinkalusto, käyden kevyitä taisteluita vihollisen varmistuksen kanssa. Pakkanen oli kova ja pataljoona joutuikin teltojen puutteessa sytyttämään avotulet. Pukitsanmäki oli hallitseva

³¹⁵Kilki 1994, 47.

³¹⁶Juutilainen 2009, 153-155.

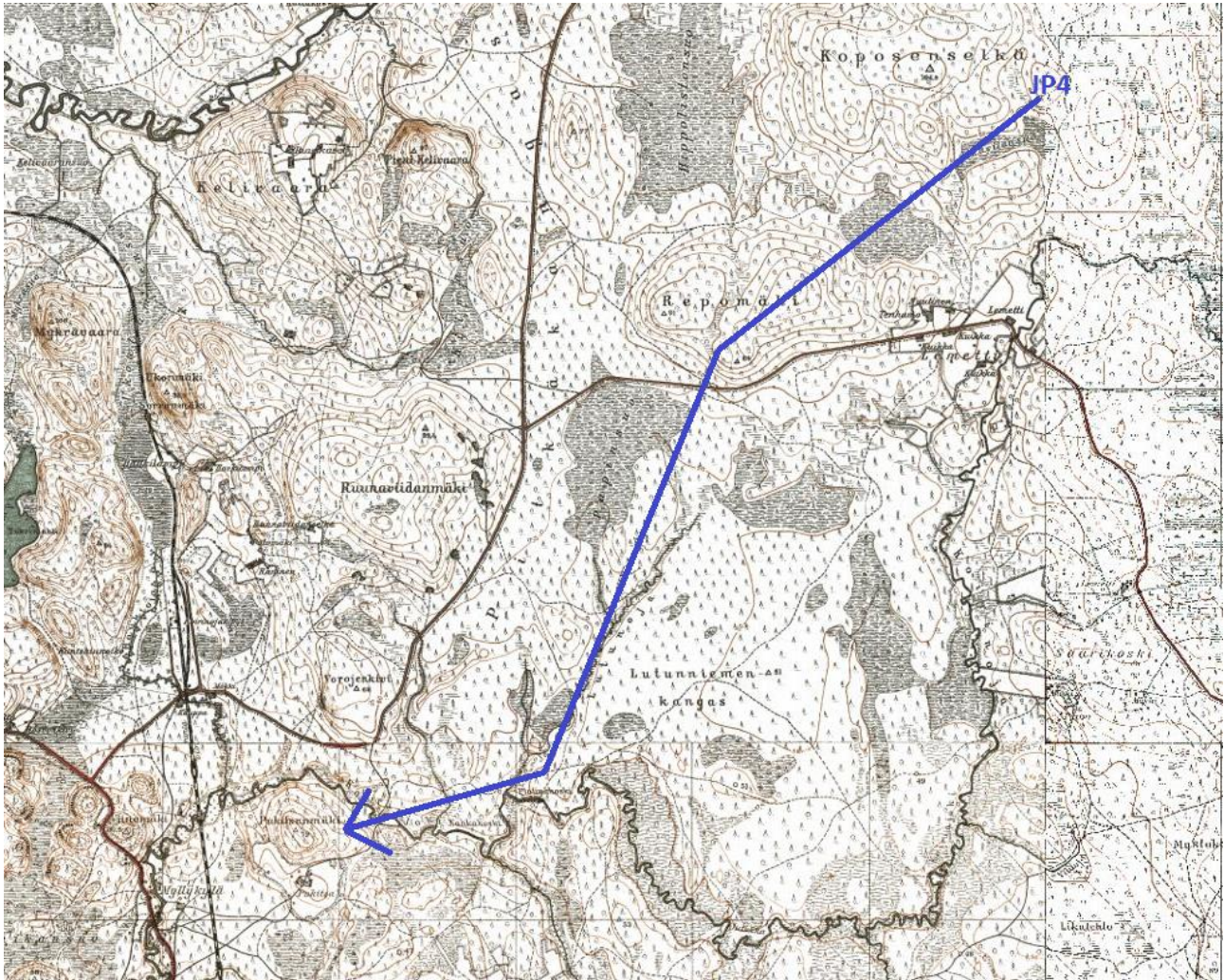
³¹⁷Juutilainen 2009, 150.

³¹⁸Juutilainen 2009, 155.

³¹⁹<https://talvisota.fi/taistelut/laatokan-karjala-ja-raja-karjala-2/tammikuun-saarrostushyokkays-1940/>, luettu 8.10. klo 15:05, Kartta muokattu kirjasta Raunio, Ari, Sotatoimet Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin. Kolmas painos, Karttakeskus 2013.

maastonkohta vihollisen selustassa ja pataljoonan sinne eteneminen oli Matti Aarnion³²⁰ arvion mukaan koko hyökkäykselle kiihdyttävä ja innostava. Sen asema siellä oli sangen eristetty, sen viestiyhteydet selustaan eivät pakkasen takia toimineet, ja siltä puuttuivat sen raskaat aseet sekä kuormasto, joten päävoimien oli myös edettävä tukemaan sitä. Kyseessä on, vaikkei suoranaisten tapahtumien osanottajan, niin kuitenkin niihin vahvasti kytkeytyneen henkilön arvio.³²¹

JP4:n eteneminen Pukitsanmäelle luonnosteltuna perustuen Matti Aarnion kuvaukseen. karjalankartat.fi:

Nihtilän painostus ja toisaalta aloite etenemisestä Pukitsanmäkeen olivat siis keskeisessä roolissa siinä, että tammikuun hyökkäys onnistui saarostamaan puna-armeijan joukot omiin motteihinsa. Tästä eteenpäin Nihtilä kierteli armeijakunnan eri alueilla kuten Kitilän länsipuolella painostaen aktiivisempaan sitovaan toimintaan ja vieraili Kollaallakin. Oli hieman erikoinen asetelma, että

³²⁰Matti Armas Aarnio (1901-1984) aloitti sotilasuransa sisällissodassa valkoisten puolella. Hän valmistui Kadettikoulusta 1927 ja Sotakorkeakoulusta 1933. Talvisodassa hän toimi Jääkäripataljoona 4:n komentajana Laatokan Karjalassa ja sai näissä taisteluissa lempinimen ”Motti-Matti”. Aarnio otti pataljoonan komentoonsa vasta sen jo edettyä Pukitsanmäelle. Jatkosodassa hän yleni everstiksi. Sotien jälkeen hänellä oli ongelmia Valpon kanssa, joten hän muutti ensin Ruotsiin ja sieltä Yhdysvaltoihin.

³²¹Aarnio 1966, 218-225.

operatiivisen osaston päällikkö lähtee valvomaan yksittäisten rykmenttien ja pataljoonien toimintaa. Sampo Ahdon kuvauksen mukaan Hägglund ja Nihtilä täydensivät toisiaan, sillä optimistinen Nihtilä sai painostettua viemään operaatiot eteenpäin. Hägglund taas toppuutteli Nihtilän rohkeimpia visioita kuten 12.1. hyökkäysten jatkamista aina Salmiin ja Käsänselkään saakka.³²² Saarroituksen onnistumista edesauttoi suuresti venäläisten taktiikan passiivisuus ja ylhäältä johdettuus.³²³ Tästä toiminnasta voi huomata Nihtilän tietyn optimismin ja jopa operatiivisen röyhkeyden sekä selkeän pyrkimyksen saarrostuksen. Yleisesti suomalainen sotilasjohto odotti mottien laukeavan suhteellisen nopeasti, joten sitkeät mottitaistelut muodostuivat suomalaisjohdolle yllätykseksi. Laatokan Karjalan ”mottitaktiikka” siten kuin se toteutui ei ollut tietoisien suunnittelun tulos.³²⁴

Nihtilä teki vierailuja useisiin yksiköihin armeijakunnan alueella. Hän vieraili Kilkin mukaan taisteluosasto Tykin esikunnassa ja painosti sen komentajaa eversti Veijoa aktiivisuuteen. Tämän joukot pitivät tulen alla Lavajärven tieosuutta, mutta Nihtilä vaati laajemman tieosuuden haltuunottoa Uomaalla. Tosin Uomaalla oli taisteluosasto Tiikeri, jonka komentaja oli majuri Valkama, joten pidän todennäköisimpänä, että vierailu tapahtuikin tänne.³²⁵ Tämän joukot ottivat Uomaan itäpuolisen tieosuuden haltuunsa 17.1.1940, mikä vastaisi kuvauksen kaltaista hyökkäystä tien katkaisemiseksi. Kilkin kirjoittama elämäkerta on tässä suhteessa haastava lähde, sillä siinä nämä kuvaukset ovat anekdootteina ilman selkeitä päivämääriä.³²⁶

Kilki kuvaa myös Nihtilän käyntiä eversti Olkkosen taisteluosasto Jousimieheessä, joka oli Kitilän motin länsipuolella. Siellä hän painosti Olkkosta sitovaan hyökkäykseen, sillä hän ei toteuttanut käskyä sitoa Kitilän suunnalla ollut vihollinen lännestä. Tällöin ei edes olisi ollut kosketusta viholliseen. Nihtilä painotti, että vihollisen yhteydet jätse olisi minimoitava. Pataljoonissa sen sijaan tilannekuva olisi ollut positiivisempi ja Jalkaväkirykmentti 38:n pataljoonankomentaja olisi vastannut, että varmasti pystyttäisiin etenemään. Kyseisen pataljoonan täytynee olla III/JR38, joka oli rintamassa eteläisimpänä lähimpänä Laatokkaa.³²⁷

Raunio taas mainitsee 6.1. kyllä osasto Jousimiehen toteuttaneen hyökkäyksiä, mutta näiden jääneen tuloksettomiksi.³²⁸ Sittemmin osastoa olisi armeijakunnasta käsketty lähettämään pikakiväärein varustettuja taistelupartioita Laatokan saariin.³²⁹ Tämä todennäköisimmin olisi ollut sitä etenemistä,

---

³²²Ahto 1984, 23-24.

³²³Tynkkynen 1996, 155.

³²⁴Juutilainen 2009, 155.

³²⁵Raunio 2005, 199.

³²⁶Kilki 1994, 49-50.

³²⁷Kilki 1994, 48-49; Raunio 2005, 190.

³²⁸Raunio 2005, 192.

³²⁹Raunio 2005, 197.

joka olisi seurannut Nihtilän käynnistä. Partio eteni 15.1. Petäjäsaareen ja osasto Lakio otti haltuunsa Vuoratsun, Putkisaaren sekä Maksimansaaren 19.1., vaikka Maksimansaari tosin menetettiin.³³⁰ Nihtilän ja Hägglundin arviot Olkkosesta olivat suhteellisen yhtenevät, sillä Hägglund oli pyytänyt Olkkosen vaihtoa jo 15.1. tämän liiallisen passivisuuden tähden Yleisesikunnan päällikkö Oeschilta. Tehtävään määrättiin 20.1. everstiluutnantti Tähtinen, joka otti johtoonsa taisteluosaston 23.1.³³¹

Nämä tilanteet kertovat Nihtilän johtamisesta tositilanteissa. Kilkin elämäkertaan perustuva muistitieto on tietysti subjektiivista ja kuten yllämainitusta huomataan, yksityiskohtien osalta epätarkkaa, joten liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä pelkästään sen perusteella ei kannata tehdä. Kuitenkin Nihtilän rooli IV armeijakunnan mottitaisteluiden käyntiin saamisessa oli merkittävä. Hän toimi kriittisessä tilanteessa eteenpäin puskijana ja rohkaisijana ja sai painostettua armeijakunnan hyökkäykseen riittävää päättäväisyyttä marsalkan auktoriteettia hyödyntäen.

4.3. Porlammen motti saarrostoperaation tuloksena

Jatkosodan hyökkäysvaiheessa Nihtilä toimi IV armeijakunnan esikuntapäällikkönä K. L. Oeschin ollessa armeijakunnan komentaja. Molemmat siis suunnittelivat yhdessä armeijakunnan hyökkäystä ja siten se myös toimii esimerkkinä Nihtilän taktillisesta ajattelusta hyökkäysoperaatiossa. Lisäksi Oeschin sairastuttua Nihtilä käytännössä johti näitä sotatoimia itsenäisesti.³³² Huomattavaa on, että tässä Nihtilä, vaikkakin lyhytaikaisesti päätyi näin johtamaan itseään ylempiä ja virkaiässä vanhempia upseereita sekä huomattavasti suurempaa voimaa kuin aiemmin urallaan.

Ennen Kannaksen offensiiveja Oesch ja Nihtilä vielä perehtyivät myös vieressä toimineen kenraali Taavetti Laatikaisen johtaman II armeijakunnan hyökkäyssuunnitelmiin. Armeijakunnan kolme divisioonaa oltiin ryhmitetty vierekkäin ja sillä oli vielä heikennetty divisioona reservissään. Se pyrki etenemään Laatokan rantaan ja valtaamaan Ilmeen-Hiitola-Elisenvaaran alueen. Nihtilä ja Oesch pitivät Laatikaisen suunnitelmaa puutteellisena, sillä siinä ei muodostunut riittävän vahvaa painopistettä. Puna-armeijan vastassa olleista kahdesta divisioonasta suuri osa pääsikin peräytymään Kilpolansaarilta.³³³

---

³³⁰Raunio 2005, 198.

³³¹Juutilainen 2009, 197-198.

³³²Laaksonen 2004, 287.

³³³Kilki 1994, 89; Raunio 2007, 62.

IV armeijakuntaan kuuluivat 8. divisioona sen oikealla eli läntisellä sivustalla, JR25 keskellä sekä 4. ja 12. divisioona vasemmalla sivustalla. Voidaan siis huomata vahva painopiste vasemmalla siivellä. Lisäksi armeijakuntaa oli vahvistettu kahdella raskaalla ja yhdellä järeällä patteristolla. Näitä vastassa puna-armeijalla oli 123. divisioona Viipurinlahden pohjoisrannalla, 43. divisioona siitä itään ja 115. divisioona Viipurin tienoilla.³³⁴

Nihtilä IV armeijakunnan esikuntapäällikkönä vuonna 1941.³³⁵

Oeschin ja Nihtilän laatima hyökkäyssuunnitelma pyrki välttämään taistelua Viipurissa ja saavuttamaan läpimurron voimakkaalla keskityksellä vasemmalle sivustalle, jolla oli siis keskitettyinä 4. divisioona reserviin ja 12. divisioona kärkeen. Sieltä Vuoksen rantaa myötäillen edettäisiin neuvostojoukkojen ja Viipurin selustaan ja pyrittiin saarrokseseen. Kuitenkin näillä olisi perääntymistienä Suomenlahden ranta ja siellä menevä Leningradin rata, jota näiden joukkojen olisi vaikea tukkia. Siksi harkittiin haasteellista maihinnousuoperaatiota Viipurinlahden yli, mutta suunnitteluvaiheessa sitä vielä pidettiin epärealistisena. Yhtenä pelkona olivat vihollisen lisävoimat Leningradin suunnasta. Tätä uhkaa vastaan haluttiin pelata varman päälle ja lähettää kevyt prikaati T Leningradin suuntaan varmistamaan ja viivyttämään, jos sieltä suunnalta tulisi vihollisvoimia. Se syötettiin rintamaan naapuriarmeijakunnan puolelta Vuoksen yli Hopeasalmelta. Alun perin hyökkäyksen alkamisajankohdaksi oli määrätty 22.8. Kuitenkin neuvostojoukkojen aloitettua perääntymisen asemien edestä hyökkäystä aikaistettiin alkamaan jo 21.8. Neuvostojoukot olivat pääosin linnoittaneet rajan pintaan, mutta eivät syvyyteen, jolloin näin ne joutuivat hylkäämään valmistellut asemansa. Toisaalta II armeijakunnan joukkojen eteneminen Vuoksen itäpuolella muodosti neuvostojoukoille sivustauhan.³³⁶

³³⁴Raunio 2007, 122-123.

³³⁵https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nihtil%C3%A4_Valo1.jpg luettu 8.10.2020 klo 15:13, Itsenäisyyden puolustajat, Sodan taisteluja II Weilin-Göös 2005.

³³⁶Karjalainen 2009, 126-133.

Hyökkäyksen alkuvaiheen eteneminen oli nopeaa, sillä päästiin takaa-ajoon perääntyvää vihollisen jäljille. Kuitenkin sen edetessä muodostui lyhyt kriisivaihe. Ensinnäkin Kevyt Prikaati T vastoin saamaansa tehtävää 23.8. suuntasikin hyökkäyksensä länteen kohti Viipuria eikä tehtävänsä mukaisesti etelään. Sen radioyhteydet myöskin katkeilivat etenemisen aikana. Puna-armeija puolestaan oli suunnannut kaksi vajaata divisioonaa vastahyökkäykseen itään. Toisaalta tämä jätti Viipurinlahden etelärannan heikoksi ja radiotiedustelun perusteella Viipurinlahden ylitystä alettiin pitää realistisena mahdollisuutena armeijakunnan johdossa. Siksi 8. divisioona suunnattiin pikaisin valmisteluun ylimenoon Lihaniemeen 24.8.³³⁷

Erityisen pahasti puna-armeijan vastahyökkäys osuikin Kevyt Prikaati T:n joukkoihin. Vastahyökkäyksen oli tarkoitus alkaa vasta 24.8. aamulla, mutta Kevyttä Prikaatia vastaan se alkoi jo 23.8. Toisaalta Nihtilä on myöhemmin arvioinut, että Tiiaisen omavaltaisuus saattoi olla eduksi: näin prikaati suuntautui häiritsemään alkavaa vastahyökkäystä, kun taas etelään suuntautuessaan vihollisen hyökkäys olisi voinut kohdistua sen sivustaan. Prikaati joutui vaaralliseen tilanteeseen, sen osia joutui saarroksiin ja sen komentaja haavoittui kuolettavasti 24.8. illasta.³³⁸

Neuvostojoukkojen vastahyökkäys sai aikaan lyhytaikaisen kriisin 12. divisioonassa ja sen voimia sitoutui puolustukseen. Tätä helpotettiin alistamalla 4. divisioonasta rykmentti 12. divisioonalle sekä suuntaamalla 4. divisioona hyökkäviä neuvostojoukkoja vastaan Repolan-Mannikkalan suunnalla. Tilanne vakautui 25.8. mennessä. Samalla Viipurin länsipuolelle oli muodostunut sillanpää Lihaniemeen. Armeijakunnan johdossa syntyi myös hankala tilanne Oeschin sairastuttua, mikä asetti Nihtilän päävastuuseen armeijakunnan johdosta. Oeschin sijaiseksi kylläkin oli määrätty Laatikainen, mutta tämä ei ollut Nihtilän mukaan useinkaan edes tavoitettavissa armeijakunnan johtoon. Tämä asetti Nihtilän kiusalliseen asemaan, sillä käskyihin kuitenkin tarvittiin armeijakunnan komentajan nimi.³³⁹

---

³³⁷Karjalainen 2009 133; Raunio 2007, 126-131.

³³⁸Karjalainen 2009, 133-134; Raunio 2007, 130-131.

³³⁹Karjalainen 2009, 137; Ahto 1984, 26; Savolainen 1958, 38-40; Raunio 2007, 130-131.

Hyökkäysoperaatiossa voidaan havaita selkeä painopisteen valinta, saarrostava operaatioidea sekä yllätyksellisyyttä, etenkin Viipurinlahden ylityksessä. Radiotiedustelu helpotti suomalaisjohdon työtä. Ilman ongelmia operaatio ei sujunut, mutta Nihtilä armeijakuntaa käytännössä johtaessaan piti kiinni operaation tavoitteista ja saavutti ne. Toisaalta neuvostojoukkojen linnoittaminen oli ollut etupainoista ja ryhmitys suhteellisen matala.³⁴³ Tämän lisäksi niiden sitkeä pitäytyminen Viipurissa edesauttoi niiden saarroksiin joutumista. Huomattavaa saarrostuksen lisäksi on etenemisen nopeus: armeijakunnan kärki oli vanhalla rajalla jo 1.9. eli vain reilu kymmenen päivää hyökkäyksen alusta.

4.4. Puolustuksen herättelijänä

Onnistuneen hyökkäysvaiheen päätyttyä Nihtilä vielä jatkoi IV armeijakunnan esikuntapäällikkönä. Tässä asemassa hän muun muassa luonnosteli VT-linjan³⁴⁴ kulun. Kannaksella etulinja ei kulkenut edullisimman puolustusmaaston mukaan, vaan se jäi yleensä siihen, mihin asti hyökkäys oli edennyt toki tietyillä rintamanoikaisuilla. VT-linja taas suunniteltiin mahdollisimman suoraksi linjaksi edelleen Kannaksen kapeimmille kohdille kohtaan mahdollistamaan mahdollisimman pieni miehitys. Etulinjaan verrattuna sitä voitiin myös linnoittaa ilman vihollisen häiriöitä. Jälkeenpäin Nihtilä oli tosin arvioinut, että maaston puolesta VKT-linja³⁴⁵ olisi ollut VT-linjaa edullisempi, sillä siellä maasto oli louhikkoisempaa ja se nojasi suureksi osaksi vesistöihin. Tosin syksyn 1941 voitokkaissa tunnelmissa puolustuslinjan voimakas linnoittaminen näin etäällä olisi ollut kovin pessimistinen ratkaisu.³⁴⁶

Nihtilä sai myöhemmin rintamakomennuksen, jossa hän toimi Niilo Hersalon divisioonan Jalkaväkirykmentti 16 komentajana Kannaksella Tapparin lohkolla Laatokan rannalla 27.6.-11.12.1942. Hersalo arvioi häntä ”hillityksi, mutta asiallisen lujaksi” sekä kiitti kenttävarustöitä, joita tällä lohkolla oli tehty. Nihtilä puolestaan aktivoi divisioonan rykmenttien johtoa täällä karttajarjoituksiin. Tämän jälkeen hän siirtyi taas operatiivisen osaston johtoon, jälleen Airon toiveesta saada hänet takaisin tähän asemaan.³⁴⁷

Siirryttyään operatiivisen osaston johtoon Nihtilä kiinnitti huomiota linnoittamiseen. Hän kävi tutustumassa tilanteeseen Maaselän kannaksella, jossa varustukset olivat jo sangen hyvässä kunnossa.

---

³⁴³Savolainen 1958, 9-10.

³⁴⁴Vammelsuu-Taipale-linja.

³⁴⁵Viipuri-Kuparsaari-Taipale-linja.

³⁴⁶Kilkki 1994 93-97; 142-143.

³⁴⁷Ahto 1984, 27; Kilkki 1994, 95-96.

Vuonna 1942 linnoituspataljoonia oli siirretty Itä-Karjalaan kunnostamaan tiestöä kelirikkovaurioiden takia ja niitä oli nyt Nihtilän mielestä saatava Kannakselle.³⁴⁸

Lähisyvyyden periaate puolustusaseman linnoittamisessa löytyi teoriasta, mutta uupui käytännössä. Siinä oli taustalla jo talvisodasta saadut kokemukset. Kannaksen ryhmän ohjeessa 15.1.1943 todettiin, että lähisyvyyttä omaava, esimerkiksi 500 metriä syvä linja, olisi parempi kuin usean kilometrin vyöhyke, jolla olisi useat perättäiset, mutta erilliset linjat, joilta ei voisi tukea edempien asemien taistelua.³⁴⁹

Nihtilä myös olisi halunnut keväällä 1944 VT-linjasta pääaseman, sillä piti sitä huomattavasti etulinjaa edullisempana. Hän sai myös Airon taakseen ja he ehdottivat pääpuolustusaseman siirtämisestä VT-linjalle, mutta etulinjan komentajat vastustivat tätä, Nihtilän mielestä mukavuudenhalusta. Näin pääaseman siirtoon ei päädytty. Ratkaisu, jossa pääpuolustuslinja olisikin ollut vasta VT-linja, olisi työntänyt oman puolustuksen syvyyteen ja olisi käytännössä toteuttanut 1950-luvun Kenttäohjesäännön ajatuksia.³⁵⁰

Nihtilä ehdotti vuonna 1944 Leningradin saarron murruttua suomalaisjoukkojen uudelleenryhmitystä niin, että voimaa oltaisiin siirretty enemmän Kannakselle Itä-Karjalan kustannuksella. Airo ja marsalkka eivät lämmenneet ajatukselle, mutta kuitenkin 3. divisioonaa siirrettiin VT-linjalle.³⁵¹

Jatkosodan asemasotavaiheen aikana suomalaiset pyrkivät oppimaan puna-armeijan kehityksestä vierailuilla Saksan rintamilla. Vielä vuonna 1942 vierailuilla tehdyt arviot eivät vielä painostaneet kehittämään puolustuksen syvyyttä, sillä suomalaiset upseerit arvioivat saksalaisen puolustuksen vielä turhan linjamaiseksi.³⁵²

Tilanne kuitenkin muuttui sodan edetessä. Tammikuussa 1944 Saksasta lähetettiin Suomeen eversti Nobis, joka oli taistellut vuonna 1942 Kaukasuksella. Hän esitelmöi puna-armeijan hyökkäystaktiikasta ja päällimmäisenä esitelmästä välittyi syvän puolustuksen tarve, sillä puna-armeijaa ei olisi mahdollista torjua linjassa. Myös Nihtilä osallistui tälle kurssille ja yleisönä oli ylempää päällystöstä Suomen eri rintamilta.³⁵³

---

³⁴⁸ Kilkki 1994, 99-100.

³⁴⁹ Arimo 1981, 350.

³⁵⁰ Kilkki 1994, 101, 116-117; Arimo 1981, 351.

³⁵¹ Kilkki 1994, 119.

³⁵² Tynkkynen 1996, 125-126.

³⁵³ Tynkkynen 1996, 132.

Puna-armeija oli kehittänyt merkittävästi toimintaansa ja voikin sanoa, että vasta nyt syvän taistelun ideoita alettiin kunnolla toteuttaa. Panssariase oli saatu keskitettyä operatiiviseksi voimaksi eikä hajautettu yksiköihin jalkaväen tueksi. Tykistö puolestaan on tehokkaimmillaan suurhyökkäyksen alkuvaiheessa, mutta hyökkäyksen edetessä ilmenee vaikeuksia tukea eteneviä joukkoja riittävän joustavasti. Jalkaväen hyökkäystoimintaa oli uudistettu niin, että joukkojen syvyysporrastusta vähennettiin siitä aiheutuneiden suurten tappioiden vuoksi saksalaisten tykistötulella ja ilmaiskussa. Nyt hyökkäykseen osallistuvat voimat sijoitettiin pääosin eteen ja sitä seuraavat voimat vasta seitsemästä kahdeksaan kilometriä taaemmaksi. Itse hyökkäyksessä Nobis piti menestyksellisenä neuvostojoukkojen tapaa muodostaa iskuosastoja, joilla on runsaasti konepistooleja ja kranaatteja, mutta katsoo neuvostojoukkojen tiheiden muodostelmien aiheuttavan niille edelleen pahoja tappioita.³⁵⁴

Tämä oli omiaan tukemaan ajatuksia syvästä puolustuksesta ja Yrjö Järvinen laati 26.4.1944 tutkielman aseman lähisyvyydestä, jonka Nihtilä käski 6.5. jakaa armeijakuntien esikuntaan.³⁵⁵ Tämä kertoo siitä, että Nihtilä piti kirjoitusta ansiokkaana. Ajatuksethan lähisyvyydestä ovat jossain määrin samoja, joita Nihtilä oli jo ennen sotia esittänyt, mutta Järvinen meni vielä enemmän yksityiskohtiin.

Järvinen lähti siitä, että suurhyökkäystä ei voisi torjua yhdellä nauhamaisella linjalla. Lähisyvyys ei tarkoita useampaa erillistä linjaa, vaan linjan varustamista esimerkiksi maastosta riippuen 500 metrin syvyyteen asti. Se olisi tietynlainen lokerojärjestelmä, joka olisi muodostettava niin, että vihollisen pääsy yhteen ei tekisi muiden toimintaa mahdottomaksi. Varustaminen ei palvelisi pelkästään puolustuksen tarkoituksia, vaan taaemmat asemat toimisivat myös vastaiskujen lähtöasemina.³⁵⁶

Tällä pakotettaisiin hyökkääjä hajauttamaan tulivalmisteluaan ja kyettäisiin paremmin pitämään hyökkääjää jatkuvan tulen alla. Lisäksi reservit olisi tarkoitus pitää suojatuissa asemissa lähellä etulinjaa, jotta ne olisivat nopeasti käytössä vastaiskuihin. Järvinen esittää myös syvyyden ottamista edestä kevyesti miehitetyillä etuvartioilla, mikä myös voisi hajauttaa vihollisen tykistötulta.³⁵⁷

Nihtilän teki myös keväällä 1944 tarkastusmatkan Kannaksella ja laati matkastaan muistion. Ahdon mukaan matka oli Nihtilälle pettymys, sillä asemien varustaminen oli kehittynyt sangen heikosti. Nihtilä suhtautui erityisen kriittisesti 18. divisioonan lohkon kehitykseen, sillä siellä hän kuvaa

---

³⁵⁴KA, Päämaja, Koulutusosasto, Salainen kirjeenvaihto (1944-1944), Eversti Nobiksen luentomateriaali.

³⁵⁵Tynkkynen 1996, 138.

³⁵⁶KA, Päämaja, Koulutusosasto, Salainen kirjeenvaihto (1944-1944), Everstiluutnantti Y.A. Järvinen, Puolustusaseman lähisyvyys, 26.4.1944.

³⁵⁷KA, Päämaja, Koulutusosasto, Salainen kirjeenvaihto (1944-1944), Everstiluutnantti Y.A. Järvinen, Puolustusaseman lähisyvyys, 26.4.1944.

nähneensä liikaa auringonpalvojia ja liian vähän työntekoa.³⁵⁸ Muistiossa hän arvioi puolustusasemia myös lähisyvyyden kannalta, joka oli hänen mukaansa kehittynyt hyvin epätasaisesti. Joillain lohkoilla, kuten 2. divisioonan loholla, asemien varustaminen oli edennyt hyvinkin. Hyvällä loholla löytyivät useampilinjaiset taisteluhaudat, panssariestekaivannot, miinoitukset ja osa aseista oli sijoitettuna taaempiin tukikohtiin. Tulosten epätasaisuuden takia Nihtilä ei voinut hyväksyä selityksenä työvoiman puutetta. Nihtilä kiinnitti myös huomiota reservien käytön puutteelliseen valmisteluun sekä ampumatarvikkeiden riittävyteen etulinjassa, mistä koituikin tykistölle ongelmia suurhyökkäyksen aikana.³⁵⁹

Vaikuttaakin siltä, että lähisyvyyden saamisen kannalta isona ongelmana oli asemasodan passivoiva vaikutus, johon puututtiin vaihtelevasti. Lisäksi työvoimaa oli sijoitettuna asemasodan alkuvaiheessa suhteettoman paljon Aunuksen ja Maaselän kannaksille.

Tästä vaiheesta välittyy kuva Nihtilästä, jolla on selkeä uhkakuva, mutta hän törmäsi suuren organisaation hitauteen ja toisaalta pitkän asemasodan tuomaan passiivisuuteen. Hän kyllä teki tarkastusmatkojaan ja muistioitaan, mutta käytännössä ne eivät saaneet riittävästi aktivoitua Kannaksen linnoittamista. Yhtenä ongelmana oli Nihtilän henkilöristiriita läntisellä Kannaksella toimineen IV armeijakunnan komentajan Taavetti Laatikaisen kanssa. Nihtilä kuvaa muistelmissaan, miten hänen selostustaan tarkastuksesta Laatikaisen armeijakunnassa ei edes kuunneltu loppuun tämän esikunnassa.³⁶⁰

Nihtilän toimi suurhyökkäyksen aikana Päämajan taustavaikuttajana, joten hänen omaa kädenjälkeään on haastavaa sieltä erotella. Vaikuttaa kuitenkin, että Nihtilä ennakoi suurhyökkäystä, sillä hän ehti viedä perheensä turvaan maalle juuri ennen sen alkua. Näin suurhyökkäys ei tullut niin suurena shokkina, ja Nihtilän kuvataan säilyttäneen tarmonsä suurhyökkäyksenkin aikana. Nihtilällä oli sodan loppuvaiheissa merkittävä roolinsa, etenkin asekatkennässä.

---

³⁵⁸Ahto 1984, 31-32.

³⁵⁹KA, Päämaja, Maavoimatoimisto, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto (1944 – 1945), Nihtilän muistio 3.6.1944; Arimo 1981, 351.

³⁶⁰Kilki 1994, 120-121.

5. Mitä sodista opittiin?

5.1. Upseerikeskustelut taktiikan viitoittajina

Puna-armeijan yllättävä suurhyökkäys 1944 oli shokki Suomen armeijalle ja vaikka se torjuttiinkin, on luonnollista, että kokemukset siitä muodostuivat keskeisiksi pohdittaessa sitä, mihin suuntaan puolustustaktiikkaa tulisi kehittää. Vuonna 1945 pidettiin upseerikeskustelutilaisuuksia, joissa arvioitiin taktiikan suuntaa kokemusten pohjalta ja näiden voi katsoa osaltaan olleen uuden ohjesääntötyön pohjana. Yleinen konsensus vaikuttaa olleen sen suhteen, että puolustukseen tarvittaisiin enemmän syvyyttä ja joustavuutta, mutta miten tämä käytännössä tapahtuisi, ei olekaan niin selkeää. Keskustelupöytäkirjoissa on oma haasteensa tavoittaa ja ymmärtää erilaiset näkemykset, sillä puheenvuoroja on referoitu ja näin lukijalta jää hieman kontekstia uupumaan.

Nihtilän 6.4–7.4.1945 isännöimä tilaisuus oli hänen mukaansa Linnoitustoimiston eteenpäin sysäämä ”tarkoituksena saada hahmotelluksi uuden puolustusjärjestelmän perusteet”. Siihen kuului useita eri alustuksia eri aselajien näkökulmista yleisenä teemana suurhyökkäyksen torjunta. Paikalla oli 17 upseeria, pääosin everstejä. Erilaisina alustettuina kysymyksinä oli venäläisten hyökkäys ja siihen varautuminen linnoittamisen näkökulmasta, maaston vaikutus puolustusaseman valintaan, vesistöpuolustus, jalkaväen torjunta, panssarien torjunta, tykistön käyttö linnoitetussa asemassa sekä linnoittamisperiaatteet ja sään suoja. Hannu Liimatta näki kokouksen erityisen tärkeäksi tulevan kenttäohjesäännön laatimisen kannalta, sillä siihen osallistui monia sen laatimisessa keskeisiä upseereita ja näin siinä näkyvät hyvin heidän ajatuksensa aiheesta.³⁶¹ Samoin Tynkkynen korostaa neuvottelujen merkittävyyttä. Kokouspöytäkirjoja jaettiin pääesikunnan tärkeimmille osastoille, divisioonien ja sotilasläänien komentajille sekä neuvotteluun osallistuneille upseereille henkilökohtaisiksi leimattuina.³⁶²

Alkuun käsiteltiin majuri Saukkosen alustuksen pohjalta venäläisten hyökkäystapaa. Erityisesti eversti Savonjousi kritisoi alustajan näkemystä siitä, että venäläisten hyökkäys perustuisi yllätykseen, kun hänen mukaansa se perustui lähinnä massaan. Tähän myös Ehrnrooth yhtyi ja korosti sekä syvyyttä että nopeiden vastaiskujen tarvetta. Nordgren taas kommentoi venäläisen hyökkäyksen painopisteen voivan vaihdella hyvin joustavasti hänen kokemuksiensa perusteella.³⁶³

³⁶¹Liimatta 2018, 402; KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 1.

³⁶²Tynkkynen 1996, 273.

³⁶³KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 1-2.

Sivuhuomiona mainittakoon, että Ehrnrooth oli aiemmassa Oeschin pitämässä tilaisuudessa päässyt jo esittelemään näkemyksiään puolustuksesta, jossa korostui sekä syvyyden vaatimus ja joustavuus, mutta myös pienienkin vastaiskujen tarve ja puolustuksen torjuvuus. Oesch näki tässä ristiriitaa, mutta Ehrnrooth puolustautui korostamalla torjuvuutta tukikohdan yms. pitämisessä ja antamalla joustovaran keskijohdolle. Vaikka Ehrnroothia keskusteluissa paljon kritisoiinkin, hänet kuitenkin valittiin kenttäohjesäännön puolustustaistelua koskevan osion kirjoitusprosessiin, joten Nihtilän on täytynyt arvostaa hänen osaamistaan. Uuden kenttäohjesäännön puolustusta käsittelevässä osuudessa puolustuksen tarkoituksiksi nimettiin juuri vihollisen tuhoaminen, mikä oli juuri Ehrnroothin korostama näkemys.³⁶⁴

Nihtilän omassa puheenvuorossa näkyi ehkä hänen tyypillinen optimisminsa, kun hän korosti puna-armeijan suurhyökkäyksestä löytyvän heikkouksiakin, joita voisi hyödyntää. Aiemmatkin puhujat kuten tykistöupseeri Harvila mainitsivat hyökkäyksen kehittyessä sen suunnitelmallisuuden kärsivän ja hajaantuvan, ja tähän Nihtilä yhtyi: ”muodostuu se kuitenkin helposti itsepäiseksi puskemiseksi ja töytäilyksi jos nähdään ettei se suju konseptin mukaan”. Tosin hän myös puolusti alustajaa tämän korostettua venäläisen hyökkäyksen yllätyksellisyyttä ja maahanlaskujen uhkaa. Suurhyökkäyksen torjunnassa hän vastusti voimien jännittämistä heti alkuvaiheessa ja näki, että sen voi pysäyttää vain kuluttavan vaiheen jälkeen.³⁶⁵ Ajatus on tuttu jo Nihtilän kirjoituksesta vuodelta 1935.

Seuraavassa Saukkosen osion keskusteluosiossa Ehrnrooth esitti käsitettä puolustusvyöhyke kuvaamaan uutta puolustustapaa linjan sijaan. Tässäkin mallissa hän kuitenkin näki tarpeellisena jonkinlaisen yhtenäisen hautalinjan, mikä herätti keskustelua. Ehrnroothin esimerkkinä toimi Siiranmäen taistelu, jossa vastaisku tyssäsi juuri hautalinjan katkeamiseen. Everstiluutnantti Susi ei nähnyt yhtenäisyyttä tarpeellisena. Haahti näki, että linjan yhtenäisyys palvelisi niin hyökkääjää kuin vastaiskua suorittavaa puolustajaakin.³⁶⁶

Majuri Lukkari alusti keskustelun maaston vaikutuksesta puolustusaseman valintaan. Keskustelussa nähtiin, ettei etulinja enää voi pitää vahvaa hyökkäystä ja Simelius ehdotti koko käsitteestä luopumista. Savonjousi taas toivoi parempaa käsitteiden määrittelyä tulevassa ohjesäännössä ja peräänkuulutti useita peräkkäisiä linjoja. Harvila tykistöupseerina ja myös Savonjousi muistuttivat vihollisen tykistövaikutuksesta, Harvilan korostaessa sen ulottuvan noin 10 km syvyyteen. Näin ollen hän ehdotti kolmatta linjaa niin syvälle, ettei vihollisen tuliyivoima voisi sinne alkuvaiheessa vaikuttaa. Nihtilä puheenvuorossaan yhtyi tähän syvyyden tarpeeseen, mutta näki, että vuonna 1944

---

³⁶⁴KA, T22104. Kokouspöytäkirja 10.3.45.

³⁶⁵KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 2.

³⁶⁶KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 3-4.

oli jo operatiivista syvyyttä ja reservejä varattu, vaikkakin sijoittelussa näki ongelmia. Lisäksi kritisoi liiallista halua käsitteisiin ja määritelmiin ohjesäännössä. Ongelmat eivät siis vaikuta hänestä olleen niinkään teorian puutteessa kuin toteutuksessa.³⁶⁷

Vesistöpuolustusta käsittelevässä keskusteluosuudessa on selkeimmin nähtävissä alustajan eversti Ehrnroothin ja eversti Nordgrenin välinen debatti, jossa Nordgren kritisoi ”orjamaista” vesistön kulun seuraamista puolustuslinjoissa ja Ehrnrooth taas korosti pyrkimystä torjua vihollinen vesistölinjalle. Nordgrenin perusteena oli vesistöjen ylityksen suhteellinen helppous sotakokemuksena, hänen mukaansa vesistöpuolustusta tulisi käyttää vain, jos maasto muuten vesistön takana on suosiollinen. Ehrnroothille keskustelun voi katsoa olleen erityisen henkilökohtainen ottaen huomioon hänen palveluksensa juuri Äyräpään sillanpääaseman puolustuksessa. Mielenkiintoinen, vaikka valitettavan epämääräinen, maininta oli Nihtilän selostuksesta sillanpääasemien ja erityisesti Äyräpään sillanpääaseman merkityksestä. Hän myös puolusti Ehrnroothin näkemystä, että rantaviiva tulisi pitää tähytettynä, jota Nordgren taas oponoi korostaen sen vaikeutta, venäläisten vastakkaista esimerkkiä ja toisaalta uskoi joukkojen tuhoutuvan rantaviivalla. Ehrnrooth ehdotti keskustelussa jopa vihollisen päästämistä rantaan ja tuhoamista siihen, mutta tätä Nihtilä vastusti pitäytyen siinä, että vesistöhyökkäys tulisi ehkäistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Muutoin Nihtilä jälleen korosti syvyyttä ryhmyksessä.³⁶⁸

Jalkaväen torjuntaa käsitellessä osuudessa kiistaa tuli raivauksista, sillä osa näki puuston tarpeellisenä panssarisuojana, eritoten Ehrnrooth. Nihtilä ehdotti tukilinjan poisjättöä kyseenalaistaen sen tarpeellisuuden pataljoonan puitteissa, mutta haluten saada aikaan syvyyttä muutoin. Ilmeisesti tällä viitataan lähinnä joukkojen sijoitteluun, sillä kritiikki kohdistui ”maaston kyllästämiseen miehillä”. Hän myös kritisoi aktiivisuutta puolustuksessa etenkin suurhyökkäyksen aikana. Kritiikkiä myös saivat liian kaukana olevat esteet (piikkilanka yms.), Nihtilä näki, että välitöntä suojaa antavat eli noin 20–30 metrin päässä asemasta olevat esteet olisivat hyviä, mutta muutoin ne vain paljastaisivat turhan aikaisin asemien kulun.³⁶⁹

Keskusteluissa alkoi siis hahmottua syvän puolustuksen periaatteita, jotka siirtyisivät doktriiniin. Syvyysvaatimus oli viimeistään tässä vaiheessa yleistynyt. Sinänsä nämä eivät olleet uusia ajatuksia: jo sodan aikana saksalaisten kokemukset ohjasivat tähän suuntaan ja tuleva ohjesäännön pääkirjoittaja Järvinen oli jo hahmotellut näitä ajatuksia vuonna 1944.³⁷⁰ Mallissa siis kuluttamisen piti alkaa varhain ja jatkua syvyydessä, mutta voimia ei saisi sitoa ratkaisuun liian varhain, mikä oli

³⁶⁷KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 4-6.

³⁶⁸KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 6-8.

³⁶⁹KA, T22104. Kokouspöytäkirja 6.-7.4.45, 8-9.

³⁷⁰Liimatta 2018, 401.

suurimpana erona käytännössä sodissa toteutuneeseen linjapuolustukseen. Ryhmittymisen tuli olla sellainen, että merkittävä osa joukoista ei altistuisi vihollisen valmisteluille. Käytännössä linja-ajatus eli edelleen puolustusvyöhykkeessäkin, mutta pääpuolustuslinjan vain tuli olla riittävän syvällä. Aktiivisuuden eli vastaiskujen ja -hyökkäysten katsottiin kuuluvan osaksi menestyksellistä puolustusta, mutta tässä oli omat painotuseronsa aina henkilöstä riippuen.

5.2. Keskeytynyt Kenttäohjesääntötyö

Nihtilän sotilasuran yhtenä viimeisistä töistä oli toimia uuden kenttäohjesäännön alullepanijana. Hänen piti toimia sen pääkirjoittajana ja valita eri alaluville omat kirjoittajansa. Tehtävän kuitenkin keskeytti Nihtilän vangitseminen epäiltynä asekatkennästä. Määräys tästä tuli 9.6.1945 ja seuraavana päivänä Nihtilä luovutettiin Valpon vankilaan Ratakadulle.³⁷¹ Nihtilä tunnusti vastuunsa saatuaan tietää everstiluutnantti Usko Sakari Haahden tunnustettua osuutensa ja yritettyä kantaa vastuu operaatiosta. Asekatkijat siirrettiin Sörnäisten keskusvankilaan. Vielä vuoden 1945 aikana Nihtilä pyrki vankilasta käymällä kirjeenvaihdolla edistämään ohjesääntötyötä, mutta kävi ilmeiseksi, että työ sieltä käsin ei onnistuisi. Sitten kenttäohjesäännön uudeksi pääkirjoittajaksi valittiin Nihtilän ehdottama Yrjö Järvinen. Järvisen voi katsoa edustaneen ajattelussaan jatkumoa Nihtilälle. Järvinenhän oli Nihtilän vanha oppilas ja molemmat olivat profiloituneet syvän puolustuksen puolestapuhujina. Lisäksi Nihtilä oli useampaan otteeseen antanut Järvisestä vahvan suosituksen: ensin Järvisen diplomityön arviossaan ja sittemmin Järvisen kirjoitettua muistion syvästä puolustuksesta, jonka Nihtilä käski lähettää eteenpäin. Samoin Järvinen oli jo valittu uuden ohjesäännön puolustustaktiikan kirjoittajaksi ja Nihtilän vankilasta lähettämästä kirjeestä kävi ilmi, että hän oli tyytyväinen Järvisen silloiseen luonnokseen.³⁷²

Vankilasta käsin Nihtilä ehti kirjoittamaan oman johdantonsa uuteen kenttäohjesääntöön, jossa näkyy hänen kädenjälkensä sellaisenaan toisin kuin itse Kenttäohjesäännössä. Siitä välittyy vahvasti kokonaisuuden puolustuksen konsepti, jossa otettaisiin mukaan entistä laajemmin henkiset tekijät, kotirintama ja talous. Koko kansakunnan voimavarat olisi jännitettävä äärimmilleen, johdon tulisi olla todellisuustajuista sekä suurpiirteisiä, viitaten siis laajojen kokonaisuuksien hahmottamiseen, sekä kyetä jopa nerokkaisuun suunnitelmiin. Jokaisen kansalaisen tulisi kyetä vastoinkäymisestä huolimatta suorittamaan tehtävänsä. Nihtilä jakoi sodan kolmeen rintamaan, joista ensimmäinen on perinteiset sotatoimet, toinen kotirintama ja sitä vastaan kohdistuvat toimet ja kolmas henkinen

---

³⁷¹KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷²KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

rintama. Näihin hän lisäsi vielä ”työn rintaman” eli talouden. Johdanto liikkui sangen yleisellä tasolla, joten yksityiskohtaisia ohjeita siitä on turha etsiä.³⁷³

Nihtilä hahmotteli tässä omien sanojensa mukaan ”köyhän miehen sodankäyntiä” ja sen yleisiä piirteitä. Koska olisi mahdollista ja oikeastaan todennäköistä, että omat voimat eivät riittäisi torjumaan vihollisen operaatioita joka suunnalla, johdon olisi valittava selkeät painopistesuunnat. Muualla tulisi pyrkiä joustavaan sodankäyntiin vältettävä osatappioita eli viivytykseen. Vasta jos painopistesuunnilla voitaisiin saavuttaa edullinen ratkaisu, olisi sivusuunnillekin mahdollista keskittää riittäviä voimia osaratkaisuihin. Tämä puolestaan toisi vaatimuksen hyvin liikuteltavista, operaatiokelpoisista ja iskukykyisistä joukoista.³⁷⁴

Puolustustaistelussa Nihtilä näki aktiiviset vastaiskut parempana kuin passiivisen aseisiin pureutumisen. Tämä kuitenkin vaati operaatiokelpoisempaa ja vahvempaa voimaa. Hän piti laajempia hyökkäyksiä vaihtoehtona, jos kokonaistilanne olisi riittävän edullinen ja olisi mahdollisuus nopeaan ratkaisuun. Vaarana olisi voiman sitominen pitkään ja kuluttavaan taisteluun. Armeijan yleisen hyökkäyksen hän näki mahdollisuutena vain ”erityisen edullisissa olosuhteissa”. Tässä ollaan tultu sangen kauas itsenäisyyden alkuaikojen keskityssuunnitelmista, mutta hyvin samantapainen toiminta-ajatus oli Nihtilän itsensä ennen talvisotaa hahmottelemassa keskityssuunnitelmassa.³⁷⁵

Sodan hiljaiset vaiheet puolestaan olisi mitä tehokkaimmin hyödynnettävä. Tässä näkyi jatkosodan asemasotavaiheen negatiivinen kokemus ja vaarana Nihtilä näkikin joukkojen liian kotiutumisen omille lohkoilleen. Tätähän hän oli sota-aikana todistanut.³⁷⁶

Kotirintamaa Nihtilä kuvaili hieman lyhyemmin. Olennaista olisivat laajat väestönsiirrot, sotatarviketeollisuuden hajautus sekä hallinnon ryhmittäminen, molemmat mahdollisimman salatusti. Kotirintamalla olisivat omat kotijoukot, mutta laajempia sotatoimia kuten maahanlaskuja varten kenttäarmeija vahvistaisi niitä.³⁷⁷

Kotirintamaan liittyi myös aiemmin mainittu ”työn rintama”. Sotatarviketuotanto olisi keskitettävä sodassa yhdelle ylipäällikön valtuuttamalle johtajalle ja saatava pidettyä maksimitehossaan huolimatta sotakannalle siirtymisen ja hajauttamisen haasteista. Tämä voitaisiin taata esimerkiksi varaamalla riittävästi koneistoa ja kouluttamalla työntekijöitä reserviin. Eräänä haasteena, jonka

---

³⁷³KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷⁴KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷⁵KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷⁶KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷⁷KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

kanssa sodissakin kamppailtiin, olisi työvoiman jako rintamalle ja tuotantoon. Nihtilä esitti, että välillä saattaisi olla tarpeen siirtää painopistettä tuotantoon, vaikka yleisesti painopisteen olisi oltava sotavoimissa. Jatkosodan ajalta tämä tasapainoilu tuotannon ja rintaman välillä näkyi selvästi ja sen kokemukset varmasti vaikuttivat Nihtilän pohdintaan. Sodan alkuvaiheessa miesvoimaa oli mobilisoitu hyvin paljon, mitä jouduttiin sodan pitkittyessä purkamaan. Taas vuoden 1944 suurhyökkäyksen aattona voimaa oli siirretty kotirintaman maataloustöihin.³⁷⁸

Henkinen sodankäynti vaatisi oman huolella valikoidun johdon henkilöstöineen. Nihtilä oli yliviivannut sanan ”propaganda” tässä yhteydessä ilmeisesti sanan huonon kaiun takia. Hän näki henkisen puolen vaatimusten korostuvan etenkin pitkässä konfliktissa, missä taas voi nähdä jatkosodan kokemukset. Henkilöstön vaatimuksina Nihtilä esitti ymmärryksen eri kansankerrosten ajatuksille ja terävän psykologian tajun, jotta he osaisivat vedellä oikeista naruista. Toisen osan eli viholliseen vaikuttamaan pyrkivän taas tulisi olla vihollisen erikoisasantuntijoita.³⁷⁹

Henkisen sodankäynnin ohjenuoriksi Nihtilällä painottui suhteellinen avoimuus ja rehellisyys. Tästä avoimuudesta voi nähdä varhaisemman esimerkin Nihtilän kirjoituksessa viivytyksestä, jossa hän painotti avoimuutta joukoille tehtävän viivytyks- eikä puolustusluonteesta. Yhtenä periaatteena olisi totuudenmukaisuus, jotta ei annettaisi aiheita huhuille tai vihollispropagandalle. Tietoa olisi annettava runsaastikin, mutta suuret salaisuudet olisi saatava pidettyä. Sotaonnen ailahtelevaisuuden takia olisi oltava voitossa vaatimaton ja tappioiden sattuessa tunnustettava ne, mutta pyrittävä säilyttämään toiveikkuus. Erilaisia lupauksia joukoille olisi vältettävä, jotta näitä ei myöhemmin jouduttaisi perumaan ja siten heikennettäisi joukkojen luottamusta, mistä jo jatkosodan hyökkäysvaiheessa oli kokemuksia.³⁸⁰

Yleisesti ottaen johdannon ajatusten voi katsoa edustavan liikettä pois linjapuolustuksesta kohti syvempää ja joustavampaa puolustusjärjestelmää ja näin myös osaltaan pohjustaneen siirtymää kohti alueellista puolustusta. Sotien jälkeen 1950-luvulla muodostui alueellisen puolustuksen konsepti, jossa yhtenä selkeimpänä erona aiempaan oli ajatus koko maasta taistelulenttänä vastakohtana ajatukselle selkeästi eroteltavista rintamasta ja kotialueesta. Maa oli tarkoitus jakaa viiteen eri vastuualueeseen, jotka kykenisivät itsenäiseen puolustukseen.³⁸¹ Jatkosota näkyi Nihtilän johdannossa taustalla opetuksineen, vaikka onkin huomattava, että osin ajatukset ovat muodostuneet jo ennen sotia. Näin ollen voisikin sanoa, että pikemminkin sotakokemukset auttoivat Nihtilän taktillisten ajatusten läpilyöntiä kuin niinkään perustavasti muuttivat hänen ajatuksiaan. Nihtilä toki

³⁷⁸KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁷⁹KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁸⁰KA, T 18751, Nihtilän laatima kenttäohjesäännön johdanto vuodelta 1945.

³⁸¹Tynkkynen 1996, 251-252.

siirtyi tässä laajempiin teemoihin kuin aiemmissa kirjoituksissaan ja uudempien teemojen yhteydessä voi tunnistaa sotakokemusten vaikutusta.

5.3. Uuden kenttäohjesäännön taktiikkaa

Keskityn pääosin Kenttäohjesäännön II osan arviointiin, sillä se piti sisällään taistelulajit ja taktiikan, mitkä ovat lähimpänä tutkimukseni aihealuetta. On kuitenkin huomattava, että kenttäohjesääntö oli ylipäätään laajentunut yksityiskohtaisemmaksi ja enemmän kokonaisuunpuolustukselliseksi, siis kattamaan Nihtilän johdannossaankin mainitsemia rintamia kuten henkistä ja työn rintamaa. Kenttäohjesäännön uusimisprosessi oli pitkä ja haastava kirjoittajavaihdosten takia ja siksi, että sitä uudistettaessa myös siirryttiin käyttämään prikaatia sodanajan perusyhtymänä divisioonan sijaan. Tämä luonnollisesti muutti niitä oletuksia, joille kirjoitusprosessi oli aiemmin perustunut.³⁸²

Hyökkäyksen rooli pienenee

Yleisesti voi arvioida, että hyökkäyksen peruseriaatteet säilyivät suhteellisen samankaltaisina. Taistelulajien välinen suhde kuitenkin kallistui poispäin hyökkäyksestä. Sotien jälkeen tuskin olisi ollut ajateltavissa VK1:n kaltainen hyökkäyksellinen keskityssuunnitelma, vaan hyökkäykset olisivat vastahyökkäyksiä ja yleinen hyökkäys tulisi kyseeseen vain erityisen edullisessa kokonaistilanteessa. Sotia edeltävät painotukset kuten saarroshyökkäyksen suosiminen näkyvät edelleen. Lisäksi ohjesääntö on aiempaa yksityiskohtaisempi, sillä siinä käsitellään enemmän erityistapauksia kuten hyökkäystä vesistön yli tai asutuskeskukseen.³⁸³

Hyökkäys oli edelleen ainoa operaatio- ja taistelulaji, jolla voidaan pakottaa vihollinen alistumaan omaan tahtoon. Sen keskeiset periaatteet olivat yllätys, painopiste niin tulella kuin elävällä voimalla sekä saavutetun menestyksen täydellinen ja empimätön hyväksikäyttö. Hyökkäyslajit eli saarrostava hyökkäys, sivustahyökkäys ja rintamahyökkäys olivat säilyneet ja sotakokemukset olivat omiaan vahvistamaan saarroshyökkäyksen asemaa. Toisaalta ohjesäännössä myös varoitettiin, etteivät koukkaaminen ja motit saaneet muodostua itsetarkoituksiksi. Myös mainittiin, että “pienehköissä puitteissa saarroshyökkäykset muodostuvat koukkauksiksi ja motituksiksi”, mikä asetti tämän toimintamuodon pienempään mittakaavaan yhtymää pienemmille joukoille ja erityisesti korpitaisteluun. Talvisodan kokemukset sitkeistä moteista eivät sopineet ajatukseen, jossa

---

³⁸²Tynkkynen 1996, 265.

³⁸³Liimatta 2018, 420; Tynkkynen 1996, 263.

hyökkäyksen olisi päästävä nopeaan ratkaisuun, jotta voimat olisivat sitten taas pian käytettävissä muualle.³⁸⁴

Hyökkäykset jaettiin edelleen kohtaamishyökkäyksiin ja hyökkäyksiin puolustusvalmista vihollista vastaan. Kohtaamishyökkäyksille katsottiin tyypillisiksi tilanteiksi maahanlaskujen ja maihinnousujen torjunta.³⁸⁵ Perusteellisempi käsittely oli kuitenkin hyökkäyksellä puolustusvalmista vihollista vastaan, mikä tilanteena on helpompi käsitellä ohjesäännössä.³⁸⁶

Hyökkäysryhmitystä kuvattiin niin, että taisteluosa koostuisi iskuportaasta, tulitukiosasta ja reservistä, joka tulisi sijoittaa riittävän kauas, jottei se olisi tulen alla. Nopeus korostui, sillä iskuportaan olisi hyökkättävä mahdollisimman pian tykistön tulivalmistelun perässä, sillä todennäköiset tappiot omasta tykistötulesta olisivat alemmat kuin jos vihollinen ehtisi tointua keskityksestä. Reservin käytöstä linjattiin, että sen tulisi pikemminkin tukea menestystä kuin laittaa murtamaan kovaa vastarintaa.³⁸⁷

Tässä ohjesäännössä on rajoitetun hyökkäyksen käsite vakiintunut. Sen tarkoituksena on esimerkiksi tietyn maastonkohdan ottaminen, vangin tai tiedustelutiedon hankkiminen ja vihollisen sitominen ja harhauttaminen. Tarpeen se olisi kaikissa taistelulajeissa. Toiminnan erityispiirteitä tavalliseen hyökkäystoimintaan nähden ovat, että sen tulisi vaikuttaa todellista suuremmalta korostetulla tulen käytöllä ja iskuportaan asettamisella vahvaksi reservin kustannuksella. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä mahdolliseen tulevaan irtautumiseen ja vetäytymiseen.³⁸⁸

Puolustus muutoksen kohteena

Sotien jälkeen puolustustaktiikka oli suurimman muutospaineen kohdalla. Vuoden 1944 kokemukset olivat omiaan korostamaan syvyyden tarvetta. Konkreettisimpana muutoksena vaikuttaakin olevan se, että pääpuolustuslinjan tulisi olla syvemmällä ja omata suurempaa taktista syvyyttä. Vaikka käsitteellisesti puhuttiin jo puolustusvyöhykkeestä, käytännössä silti linjapuolustusajatus on edelleen läsnä. Pääpuolustusasema vain ei enää saisi olla etulinjassa. Ohjesäännössä oli edelleen läsnä puolustuksen torjuvuus ja vaatimus siitä, että pääpuolustuslinjan olisi oltava taistelun päätyttyä puolustajan hallussa.

Käsitteellisesti uuteen ohjesääntöön tuli myös uutuutena jako tiiviiseen ja harvaan puolustukseen, ajatus, joka oli jo läsnä Nihtilän luonnosteluissa. Tiivis puolustus olisi painopistesuunnalla, mutta

---

³⁸⁴Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 9-52; Tynkkynen 1996, 276; Liimatta 2018, 419.

³⁸⁵Liimatta 2018, 419-420.

³⁸⁶Tynkkynen 1996, 276.

³⁸⁷Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 9-52.

³⁸⁸Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 58-59.

Suomen laajat maa-alueet asettivat tarpeen myös harvalle puolustukselle vähemmän tärkeillä suunnilla. Tiiviissä puolustuksessa pataljoonan puolustuslohko saisi olla noin kolme kilometriä ja komppanian 1500 metriä, jotta syvä ryhmitys olisi mahdollinen. Harva puolustus taas perustuisi varustettuihin tukikohtiin, joissa olisi siilipuolustus, ja näiden välistä maastoa hallittaisiin partioimalla eli aktiivisuus korostuisi.³⁸⁹

Uutena käsitteenä oli puolustusvyöhyke, jonka sisällä olisi pyrittävä valitsemaan maaston puolesta helpoimmin puolustettava linja ja jonka takaraja olisi vähintään pyrittävä pitämään. Vyöhykkeelle siis muodostettiin yleensä etummainen ja takimmainen puolustuslinja, joista jälkimmäinen oli pääpuolustuslinja. Pääpuolustuslinjan oli edelleen oltava taistelun päätyttyä puolustajan hallussa. Linjat muodostuisivat toisiaan tukemaan kykenevistä tukikohdista, joista tuli muodostaa syvä ja yhtenäinen lokerojärjestelmä. Yhden lokeron menetys ei saisi estää puolustuksen kestämistä.³⁹⁰ Liimatta näkee uudessa puolustustaktiikassa edelleen puuttuvan Nihtilän peräänkuuluttaman joustavuuden, sillä puolustuksen torjuvuus, siis se, että joukko ei saisi luopua asemistaan ilman ylemmän johdon käskyä, sitoi yhtymien johtajien käsiä.³⁹¹

Puolustusaseman valinnassa olisi painotettava panssarisuoja, mikä voisi toteutua esimerkiksi vesistölinjalla, louhikkoisessa tai peitteisessä maastossa tai suon taakse sijoittamalla. Vesiperäistä maata taas tulisi välttää, sillä se haittaa asemien kaivamista riittävän syvälle maan sisään. Tässä näkee aiempaa vahvemmin panssarisuojan painottamista, siinä missä sotia ennen hyvä tähyttävyyys ja siten tulen käyttömahdollisuudet olivat suuremmalla painolla. Näin sotakokemukset olivat vahvistaneet Nihtilän jo ennen sotia esittämiä näkökantoja.³⁹²

Vastahyökkäykset olivat myös syvemmässä puolustuksessa tärkeässä roolissa vihollisen kuluttamiseksi. Ohjesäännössä kuitenkin varoitetaan suurehkojen voimien käytöstä vastahyökkäykseen pääpuolustuslinjan etupuolella, sillä ne saattaisivat osua vain vihollisen suurhyökkäyksen alkuvaiheeseen. Olisikin vältettävä taistelua toisarvoisista kohteista. Tässä voi nähdä opetuksia sotien ajalta kalliista vastahyökkäyksistä kuten esimerkiksi Kannaksella 1944 kun reservit sidottiin vastahyökkäykseen Valkeasaassa juuri ennen puna-armeijan päähyökkäystä. Vastahyökkäysten tulisi olla huolellisesti valmisteltuja.³⁹³

---

³⁸⁹Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 128; Tynkkynen 1996, 275; Liimatta 2018, 416.

³⁹⁰Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 92; 104.

³⁹¹Liimatta 2018, 415-417.

³⁹²Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 89-94.

³⁹³Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 127.

Puolustustaktiikka vaikuttikin tulleen tietynlaiseen murrosvaiheeseen, jossa toisaalta tunnustettiin syvyyden vaatimus ja muutoksen tarve, mutta edelleen linjapuolustusajatus eli sitkeänä mukana. Kenttäohjesäännön pitkän kirjoitusvaiheen takia se oli Liimatan mukaan jäänyt jo jälkeen ajastaan ja jo vuonna 1959 alettiinkin laatimaan uutta. Tämä vahvistaa kuvaa tietynlaisesta murrosvaiheen ohjesäännöstä.³⁹⁴

Viivytystaktiikka vakiintuu

Viivytyksellä oli saanut sotakokemukset taustakseen. Tynkkynen jakaa kokemukset Karjalan Kannakseen, jossa viivytyksellä muodostui vahvemmin puolustukselliseksi viivytyksiasemasta toiseen käytäväksi puolustustaisteluksi. Kannaksellaan 1944 kesällä oli kyseessä toistuvien läpimurtojen pakottamasta vetäytymisestä, ei suunnitelmallisesta viivytyksestä. Taas Laatokan pohjoispuolella, missä oli enemmän tilaa, viivytyksessä oli mukana enemmän aktiivisuutta ja viivytyksellä yhdisti hyökkäys- ja puolustusluontoista taistelua. Täälläkin taistelu oli enimmäkseen taistelua perättäisissä viivytyksiasemissa, mutta mukana oli ylläkköjä, vastahyökkäyksiä ja sulutuksia välimaastossa eli aktiivisuutta ja suunnitelmallisuutta. Laatokan pohjoispuolella oltiin siis lähempänä Nihtilän sotia edeltäneitä viivytyksinäköyksiä.³⁹⁵

Viivytyksellä tulisi uudessa kenttäohjesäännössä kyseeseen kolmessa tapauksessa. Ensiksi puolustustaistelun muuttuessa niin epäedulliseksi, ettei puolustukselle enää olisi edellytyksiä ja näin olisi tarpeen luovuttaa maastoa oman toimintavapauden palauttamiseksi. Toiseksi olisi joukkojen keskittämiseen vaadittavan ajan voittaminen kuten sotia edeltäneissä ajatuksissa suojajoukkotaisteluista. Kolmantena mahdollisuutena nähtiin vihollisen vetäminen maastoon, jossa katsottiin sen tuhoamisen olevan edullisempaa omalla hyökkäyksellä.³⁹⁶

Yhtenä selkeänä muutoksena ohjesäännössä oli vihollisen kasvaneen liikkuvuuden sekä maahanlaskujen huomiointi eri tavalla kuin aiemmissa. Esimerkiksi selustan tärkeisiin kohtiin kuten silloille olisi asetettava varmistus, kuljetuksien suojaukseen olisi kiinnitettävä huomiota ja varattava liikkuvia osastoja.³⁹⁷ Panssarintorjunnan merkitys korostuu erityisesti panssarivoimien aiheuttaman saarrosvaaran takia. Panssarintorjunta kehoitettiin ryhmittämään syvästi eikä liian etupainoisesti.³⁹⁸ Viivytyksessä omat panssarivoimat olisivat erityisen tärkeitä liikkuvuutensa takia. Niitä olisi tarkoitus käyttää reservinä vastahyökkäyksiin, sillä panssarivaunu nähtiin liikkuvuutensa tähden

³⁹⁴Liimatta 2018, 422.

³⁹⁵Tynkkynen 1996, 159.

³⁹⁶Liimatta 2018, 420; Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 154-157.

³⁹⁷Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 167.

³⁹⁸Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 163.

hyökkäyksellisenä aseena. Sen lisäksi panssarivoimien tehtäviä olivat tarvittaessa irtautumisen helpottaminen sekä saarrostettujen joukkojen auttaminen. Panssarivoimat sopivat liikkuvuutensa puolesta hyvin jälkijoukoksi auttamaan jalkaväen irtautumista.³⁹⁹ Ohjesäännössä myös esitettiin jonkin yksikön jättämistä tahallaan vihollisen selustaan, mikä oli viivytystaktiikassa uutta.⁴⁰⁰

Ohjesäännön viivytyksessä oli samaa henkeä kuin Nihtilän kommentoissa vuoden 1937 ohjesääntöön eli viivytyksessä näkyi selvänä aktiivisuuden vaatimus. Samoin tuttuna huomiona oli, että viivytyksensä etäisyys tulisi olla niin suuri, että vihollinen joutuisi uudelleenryhmittymään ja siirtämään tykistönsä uusiin aseisiin.⁴⁰¹ Tulen käytön periaatteena olisi tulen avaus kaukaa tykistöllä, paitsi erillisissä jalkaväen tuliylläköissä se avattaisiin vasta lähempänä. Viivytyksessä viivytyksensä välillä on edelleen Nihtilän kritisoima jatkuvan kosketuksen periaate.⁴⁰² Aktiivisuus näkyi esimerkiksi siinä, että olisi pyrittävä hyödyntämään tilaisuudet iskujen antamiseen ja luotava näitä tilaisuuksia.⁴⁰³

Hannu Liimatan mielestä tässä ohjesäännössä ei oltu päästy ratkaisuun viivytystaistelun ongelmakohdasta eli irtautumisesta, joka helposti tapahtui liian aikaisin. Yhden yksikön liian aikainen irtautuminen puolestaan johti siihen, että muutkin yksiköt joutuivat irtautumaan sivustauhan takia.⁴⁰⁴ Yleisesti ottaen viivytystaktiikka ei aiempiin ohjesääntöihin nähden ollut dramaattisesti muuttunut. Pikemminkin se oli päivitetty ottamaan paremmin huomioon uusia haasteita ja sotakokemuksia.

Aiemmin kuvasin Kenttäohjesääntöä murrosvaiheen ohjesäännöksi. Sitä laadittaessa tapahtui puolustusvoimien sukupolven vaihdos sotien päätyttyä ja itse ohjesäännön laadinnassakin asekatkentoikeudenkäynnit pakottivat merkittäviin henkilövaihdoksiin. Sotien vaikutus näkyi siinä ja osaltaan tuotti muutospainetta, mutta 1950-luvulle tultaessa tekninen kehitys oli jo osittain vanhentanut sitä. Esimerkkinä mullistavasti teknisestä kehityksestä oli ydinaseiden keksiminen, johon perinteisen taktiikan oli vaikea vastata. Oli siis selkeä tarve puolustusvoimille uudistua, mutta uudistumisen suunta ei tarkalleen ollut sotien jälkeen selvä. Tämä näkyy esimerkiksi siirtymässä divisioonasta kevyempään prikaatikoostoon. Hidas ohjesääntötyö ei täysin pysynyt muun kehityksen vauhdissa. Selkein muutos näkyy painopisteen siirtymässä kohti puolustusta ja puolustustaktiikan kehittymisessä kohti syvempää puolustusta. Ohjesäännön aihealue oli myös

---

³⁹⁹Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 161.

⁴⁰⁰Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 174.

⁴⁰¹Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 159.

⁴⁰²Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 172.

⁴⁰³Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954, 173.

⁴⁰⁴Liimatta 2018, 421.

laajentunut kohti kokonaismaanpuolustusellisuutta eli kattamaan yhä laajemmin eri yhteiskunnan osa-alueita konfliktitilanteessa.

6. Johtopäätökset

Hyvän opettajan vaikutus ei täysin välity pelkistä arkistodokumenteista. Valo Nihtilän pitkä ja yhtenäinen opetusjakso tarjosi hänelle hyvän tilaisuuden olla keskeisessä asemassa vaikuttamassa suomalaisen taktiikan suuntaan. Oppilailleen Nihtilä oli arvioinneissaan rakentava, mutta välillä terävän kriittinen opettaja. Merkille voi panna myös hänen varoituksensa vihollisen aliarvioimisesta, mutta toisaalta hän myös vahvisti oppilaidensa uskoa omiin puolustusmahdollisuuksiin. Hän toimi silloisen taktisen ajattelun haastajana etenkin hyökkäyshenkisyyden suhteen ja vaikuttaa siltä, että nämä ajatukset olivat myös tarttuneet ainakin osaan oppilaista. Näin hän oli muokkaamassa suomalaista sotataittoa tilaan, jossa taistelulajit olisivat paremmin tasapainossa keskenään. Tämä näkyy myös hänen työssään maavoimatoimistolla ja keskityssuunnitelmien parissa, jolloin hän toimi niiden suhteen merkittävänä uudistajana.

Nihtilän omalaatuisimmat ja aikaansa nähden mullistavimmat ajatukset olivat hänen esittämänsä ajatukset puolustustaktiikan uudistamisesta syvään puolustukseen. Nämä ajatukset syvästä puolustuksesta eivät välittyneet sota-ajan taistelutoimintaan ainakaan sellaisenaan, mutta ne pohjustivat ajattelun muutosta pois linjamaisesta jäykästä puolustustaktiikasta kohti joustavampaa puolustusta. Ajatukset edustivat alivoimaisen taktiikkaa, sillä peitteisen maaston hyödyntämisellä pyrittiin kumoamaan vihollisen panssari- ja tykistöylivoima.

Nihtilän ajatuksien toteuttamisen ongelmakohtina voi pitää rajallisia resursseja ja ristiriitaa torjuvan puolustuksen vaatimuksen kanssa. Omat voimat ja resurssit vaikuttivat riittävän vain yhden pitävän linjan linnoittamiseen ja muodostamiseen. Esitykset lisävarustuksesta törmäsivät resurssipulaan. Jo talvisodan jälkeen yleisemmin hyväksyttiin laajemmin syvyyden vaatimus puolustuksessa, mutta haasteena oli, että tämä luonnollisesti vaati lisää linnoitustyötä. Jatkosodassa ennen vuoden 1944 suurhyökkäystä linjat olivat edelleen osin keskeneräisiä, ei siis ollut vielä edes yhtä vahvasti linnoitettua linjaa. Teoria ja käytäntö eivät kohdanneet.

Sota-aikana monet Nihtilän jo vuonna 1935 esittämät huomiot puolustustaktiikasta saivat lähinnä vahvistusta. Kokemukset vahvistivat panssariuhan merkittävyyttä, josta Nihtilä ja monet muut upseerit olivat varoittaneet. Tämä tarkoitti, että panssariuhka tuli huomioida esimerkiksi puolustusmaaston valinnassa, esimerkiksi sijoittamalla asemat panssareille vaativaan maastoon, vaikka se voisi tarkoittaa heikompaa näkyvyyttä. Yleisesti sotakokemukset pakottivat kehittämään puolustuksen taktiikkaa, jonka asema taistelulajina selkeästi korostui, ja hakemaan siihen syvyyttä. Nihtilän kritisoima metsänreunapuolustus todettiin toimimattomaksi ratkaisuksi.

Operatiivisen osaston johdossa Nihtilä pyrki useilla tarkastusmatkoillaan ja niillä laadituilla muistioilla aktivoimaan puolustusvalmisteluja. Niistä näkyy edelleen syvän puolustuksen kehittyvä ajatus, vaikka teksteinä ne olivat enemmän käytännön huomioita ja ohjeita kuin teoriapohdintaa. Ne olivat hyviä demonstroimaan sitä, miten rauhan aikana kehitellyt ideat sitten välittyivät käytännön ohjeisiin ja lopulta rintamalle, jos pääsivät välittymään. Kuitenkin käytännössä linnoitustyön tulokset olivat paljolti kiinni paikallisista komentajista ja siten kehittyivät epätasaisesti. Yhden miehen muistiot eivät riittäneet herättämään kaikkia asemasodan passiivisuudesta.

Nihtilä käsitteli diplomityöstään lähtien urallaan toistuvasti viivytyksen problematiikkaa kirjoituksissaan. Nihtilän viivytystaistelua käsittelevissä kirjoituksista löytyy tiettyjä muutoksia. Vielä diplomityössään Nihtilä esitti nimenomaan Kannaksella viivytyksen perustuvan pääosin aktiivisuuteen ja vastaiskuihin ja vastaavasti pohjoisempana pääosin tuleen, vaikka toki myös aktiivisuuteen kuten sissitoimintaan ja vastaiskuihin. Sotakokemuksissa taas nähtiin lähes vastakkainen asetelma: Kannaksella viivytys oli yleisesti puolustuksellista, kun taas aktiivisuus viivytyksessä korostui muilla rintamanosilla. Muilla rintamilla kuin Kannaksella oli vähemmän tiheässä joukkoja, joten oli tilaa toimia.

Vuoden 1937 kirjoituksessaan Nihtilä korosti erityisesti aktiivisuutta ja yllätyksellisyyttä kaavamaisen ja puolustuksellisen viivytyksen vastakohtana, joka oli hänen kokemuksenaan harjoituksissa. Tässä kirjoituksessa hän myös korosti samoja teemoja kuin puolustustaktiikassakin: maaston valintaa panssareille epäedulliseen maastoon ja puolustuksen syvyyttä viivytyksessäkin.

Nihtilän kirjoituksista Maavoimatoimistolla voidaan huomata Nihtilän ajatusten viivytystaistelun toteutuksesta muuttuneen. Enää hän ei nähnyt viivytyksen Kannaksella voivan perustua vastaiskuihin. Asetelma, voimasuhteet ja Nihtilän asema olivat merkittävästi muuttuneet vuodesta 1929. Nihtilä teki laskelmansa yllätyshyökkäysskenaarion näkökulmasta, mutta talvisodassa suomalaiset olivat ehtineet ryhmittää kenttäarmeijansa jo valmiiksi, joten ei enää ollut tarve ajanvoitolle viivytyksellä mahdollistamaan kenttäarmeijan keskitys.

Sotakokemukset osaltaan vahvistivat yleisesti ottaen Nihtilän näkemyksiä viivytyksestä, erityisesti pohjoisemmilta rintamanosilta saadut kokemukset, joilla viivytys jatkosodassa muodostui Kannasta suunnitelmallisemmaksi ja näillä alueilla oli paremmin tilaa liikkeelle. Kannaksella viivytys muodostui suhteellisen puolustuksellisemmaksi ja valmistelemattommaksi, pakon edessä tapahtuneeksi viivytykseksi linjalta toiselle. Sotien jälkeisen ohjesäännön viivytystä käsittelevään osaan oli välittynyt periaatteina selkeästi aktiivisuus ja yllätyksellisyys. Taktisissa peruseriaatteissa

ei nähdäkseen ollut suuria muutoksia, mutta viivytystä oli päivitetty huomioimaan paremmin sodankäynnin liikkuvuus eli moottorointi sekä selustauhka esimerkiksi maahanlaskujen muodossa.

Katson Nihtilän olleen pikemminkin suomalaisen hyökkäystaktiikan osaava toteuttaja kuin niinkään teoreettinen uudistaja. Sota-aikana Nihtilän niin komentajan kuin esikuntaupseerin ominaisuudet joutuivat testiin. Hänelle oli tunnusomaista tietty yhdistelmä optimismia ja realismia: hän suhtautui omiin mahdollisuuksiin yleisesti myönteisesti ja oli välillä jopa röyhkeä operaatioajatuksissaan, mutta varoi aliarvioimasta vihollisen muodostamaa uhkaa rauhallisinakaan aikoina. Tämä näkyi talvisodassa vuoden 1940 Laatokan Karjalan mottitaisteluissa ja jatkosodassa vuoden 1941 Viipurin takaisinvaltauksessa. Molemmissa tapauksissa Nihtilän operaatioajaukset olivat kunnianhimoisia sekä selkeästi saarostavia. Toisena yhteisenä tekijänä esimerkeissä oli, että Nihtilä valvoi operaatioajatuksen viemisen riittävän pitkälle, talvisodassa painostamalla Hägglundia ja jatkosodassa sairastuneen Oeschin sijaisena. Tämä kertoo tietystä päättäväisyydestä, joka mahdollistaa haasteista ja vastoinkäymisistä huolimatta operaatioiden saattamisen loppuun menestyksellisesti.

Sota-aikana Nihtilällä oli operatiivisella osastolla asema tarkastella laajoja kokonaisuuksia ja niihin hän pureutui enemmän uutta kenttäohjesääntöä aloittaessaan. Hänen johdannossaan uuteen Kenttäohjesääntöön näkyi kokonaisuunpuolustuksellinen ote. Vaikka Kenttäohjesääntöön pääkirjoittaja vaihtuikin, tämän otteen voi katsoa säilyneen. Siinä otettiin varsinaisen sotarintaman rinnalle henkinen sodankäynti ja kotirintama työn rintamana. Nihtilän työ ohjesääntöön parissa kuitenkin keskeytyi varsin varhain ja ohjesääntöön luomistyö pääsi venähtämään, joten emme koskaan saa tietää, millaisen lopputuloksen Nihtilän loppuun asti saattama ja johtama ohjesääntötyö olisi saanut aikaan. Toisaalta Nihtilän jatkajaksi päättyi hänen vanha oppilaansa ja Nihtilän suosittama Yrjö Järvinen. Näin soihtu siirtyi eteenpäin ja uusien miesten oli taas asetettava ohjaksiin suomalaista sotataitoa kehittämään.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Kansallisarkisto

PK-1969/1 Valo Nihtilän henkilökansio

Puolustusvoimain pääesikunta. Koulutusosasto

10 Kirjeenvaihto (1944 - 1945)

Puolustusvoimain pääesikunta. Jalkaväkitoimisto

41 Kenttäohjesäännön laatimiseen liittyvät asiakirjat (1945 - 1947)

Puolustusvoimain pääesikunta. Maavoimatoimisto (Op.1)

6 Salainen kirjeenvaihto (1939 – 1939)

7 Salainen kirjeenvaihto (1939 - 1939)

4 Yleinen ja salainen kirjeenvaihto (1941 - 1944)

16 Yleinen ja salainen kirjeenvaihto (1944 – 1945)

Päämaja koulutusosasto

1 Salainen kirjeenvaihto (1942 – 1944)

11 Salainen kirjeenvaihto (1944 - 1944)

12 Salainen kirjeenvaihto (1944 - 1944)

Sotakorkeakoulun arkisto 1924 – 1973

Dg:34 Yleisen osaston kurssin 7 (Y 7) luennot ja harjoitukset (1930 - 1932)

Dg:61 Yleisen osaston kurssin 10 (Y 10) luennot ja harjoitukset (1933 – 1935)

Dg:64 Yleisen osaston kurssin 10 (Y 10) harjoitukset (1935 - 1935)

Sotakorkeakoulun diplomityökokoelma

II Painetut lähteet

Nihtilä Valo, *Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen.*, Tiede ja ase 1935.

Kenttäohjesäännön Yleinen osa, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, 1931.

Kenttäohjesääntö II, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki 1929.

Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1930.

Kenttäohjesääntö II₂ Viivytystaistelu, Otavan kirjapaino, Helsinki, 1938.

Kenttäohjesääntö II, Pääesikunta, Helsinki, 1954.

III Tutkimuskirjallisuus

Aarnio, Matti, *Talvisodan ihme*, K.J. Gummerus, Jyväskylä, 1966.

Arimo, Reino, *Suomen puolustussuunnitelmat 1918-1939 III Osa Jääkärien aika 1925-1939*, Sotatieteen laitos, Sotahistorian toimisto, Helsinki, 1987.

Arimo, Reino, *Suomen Linnoittamisen historia 1918-1944*, Otava, Keuruu 1981.

Ahto, Sampo, *Valo Nihtilä- suomalainen yleisesikuntaupseeri*, Tiede ja ase Vol 42 (1984).

Hyrkkänen, Markku, *Aatehistorian mieli*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 2002.

Juutilainen, Antti, *Mottien maa*, Toinen, täydennetty laitos, WS Bookwell Oy, Juva, 2009.

Karjalainen, Mikko, *Ajatuksista operaatioiksi – Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa*, Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 2009.

Kilkki, Pertti, *Valo Nihtilä – Päämajan eversti*, Toinen painos, WSOY, Juva 1994.

Kilkki, Pertti, *Talvisodan suojajoukkotaistelut Karjalan kannaksella*, Tiede ja ase Vol 27 (1969).

Kurenmaa, Pekka, *Sotakorkeakoulusta maanpuolustuskorkeakouluksi – seitsemän vuosikymmentä 1924-1994*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994.

Laaksonen Lasse, *Eripuraa ja arvovaltaa – Mannerheimin henkilösuhteet ja johtaminen*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.

Liimatta Hannu, *Ulkomaisista esikuvista kohti omaperäisempiä ratkaisuja - Itsenäisen Suomen jalkaväkitaktiikan kehittämisen neljä ensimmäistä vuosikymmentä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2018.

Tynkkynen, Vesa, *Sotakorkeakoulu ja suomalainen sotataito 1920- ja 1930-luvuilla*. Teoksessa Tillander Heikki (toim.), *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*. WS Bookwell Oy, Juva, 2009, 38-103.

Raunio, Ari, *Yleisesikuntaupseerit Suomen sodissa 1939-45*. Teoksessa Tillander, Heikki (toim.), *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*. WS Bookwell Oy, Juva, 2009, 104-170.

Raunio, Ari, Kilin, Juri, *Talvisodan taisteluita*, 3.painos(alun perin 2005), Print Best, Viljandi Viro 2010.

Raunio Ari, Kilin Juri, *Jatkosodan hyökkäystaisteluita 1941*, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2007.

Tynkkynen Vesa, *Daavid vastaan Goljat - Suomalaiset näkemykset tulevasta sodasta ja talvisodan todellisuus* (Tuleva sota s. 149-175), 2017.

Tynkkynen Vesa, *Hyökkäyksestä puolustukseen - Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1996.

Savolainen Aapo, *Voimien käyttö ja suuntaaminen IV AK:n hyökkäyksessä v 1941*, Sotakorkeakoulun diplomityökokoelma, 1958.

Seppälä Helge, *Sotakorkeakoulu 1924-1974*, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1974.

Sjöblom Max, *Vuorovaikutusta Pohjanlahden yli - Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen suomalaiseen sotataitoon ennen talvisotaa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2018.

Stenström Erik, *SYVÄN JA AKTIIVISEN PUOLUSTUKSEN PUOLESTAPUHUJA - Y. A. Järvisen vaikutus suomalaisen taktiikan kehitykseen ennen talvisotaa*, 2016.

Simelius, Sakari, *Jalkaväenkenraalin muistelmat – Puolustusvoimien puolesta*, WSOY, Juva, 1983.

Selinheimo, Oras, *Viipurin upseerikokelaskurssi 1918-1919*, Oy Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli, 1964.

Terä, Martti V. & Tervasmäki, Vilho, *Puolustushallinnon perustamis- ja rakentamisvuodet 1918-1939*, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 1973.

Nihtilä, Valo, *Miten on ohjesääntöjen määräykset viivytystaistelusta ymmärrettävä ja sovellettava käytäntöön*, PK-1969/2.

Lalu, Petteri, *Syvää vai pelkästään tiheää - Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit.*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2014.

Kronlund, Jarl, *Suomen puolustuslaitos 1918-1939 Puolustusvoimien rauhan ajan historia*, WSOY, Porvoo 1988.

Wahlstein, Markus, *Divisioonan kevyt osasto - Sotiemme historiassa muiden varjoon jäänyt joukko*, Kylkirauta 3/2010, 38-41.